

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra biblických věd

Ludmila Jenišová

Ježíšovo vzkříšení v Janově evangeliu

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. Dr. Petr Mareček, Th.D.

Obor: Učitelství náboženství pro základní školy a Katechetika

OLOMOUC 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne 25. dubna 2014

Ludmila Jenišová

Děkuji doc. Dr. Petru Marečkovi, Th.D. za čas věnovaný mé práci, vstřícný přístup a především za odborné a trpělivé vedení i poskytování cenných rad, podnětů a připomínek. Děkuji také svým blízkým zvláště manželovi a všem, kteří mi byli jakýmkoliv způsobem nápomocni.

OBSAH

ÚVOD	6
1 Evangelium sv. Jana	9
1.1 Autorství, doba a místo vzniku	9
1.2 Členění a teologické poselství.....	10
2 Pojem vzkříšení mrtvých ve starověku	12
2.1 Mimobiblické představy o vzkříšení.....	12
2.1.1 Nejstarší kultury	12
2.1.2 Staří Evropané	12
2.1.3 Egyptský pohřební ritus	13
2.1.4 Představy nesmrtelné duše	14
2.2 Pojetí vzkříšení v židovském myšlení.....	15
2.2.1 Vzkříšení v raných textech Starého zákona	15
2.2.2 Vzkříšení v pozdních textech Starého zákona.....	16
2.2.3 Pohled na vzkříšení v židovském prostředí v Ježíšově době	17
2.2.4 Rabínské učení o vzkříšení	18
3 Vzkříšení v hlavních místech Nového zákona vyjma Janovo evangelium	20
3.1 Téma vzkříšení	20
3.2 Význam Ježíšova vzkříšení	21
3.3 Ježíšovo vzkříšení ve formulích víry	22
3.3.1 První list Korintským	22
3.3.2 Další listy apoštola Pavla	23
3.4 Ježíšovo vzkříšení v synoptických evangeliích.....	24
3.4.1 Evangelium sv. Marka.....	25
3.4.2 Evangelium sv. Matouše	26
3.4.3 Evangelium sv. Lukáše.....	27
3.5 Ježíšovo vzkříšení ve Skutcích apoštolů	29
4 Ježíšovo vzkříšení podle Janova evangelia	31
4.1 Zařazení a význam textu	31
4.2 Členění textu	32
4.2.1 Struktura 20. kapitoly.....	32
4.2.2 Struktura 21. kapitoly.....	34
4.3 Výklad textu 20. kapitoly	35
4.3.1 První velký obraz: Scény odehrávající se u prázdného hrobu (J 20, 1-18)....	35
4.3.1.1 Marie Magdalská objevuje otevřený hrob (J 20,1)	37
4.3.1.2 Petr a milovaný učedník běží ke hrobu (J 20,2-4a).....	38
4.3.1.3 Druhý učedník předběhne Petra, vidí plátna (J 20,4b-5)	39
4.3.1.4 Petr vchází do hrobu (J 20,6-7)	39
4.3.1.5 Druhý učedník „viděl“ a „uvěřil“ (J 20,8)	40
4.3.1.6 Oba učedníci se vracejí domů (J 20,10).....	41
4.3.1.7 Marie Magdalská hovoří s anděly, poté se jí zjevuje Ježíš (J 20,11-18) .	42
4.3.2 Druhý velký obraz: Scény v uzavřeném domě v Jeruzalémě (J 20,19-29)....	46
4.3.2.1 Zjevení vzkříšeného Ježíše učedníkům kromě Tomáše (J 20,19-23).....	48
4.3.2.2 Tomášovy pochybnosti (J 20,24-25)	51
4.3.2.3 Ježíš se zjevuje Tomášovi (J 20,26-29).....	52
4.3.3 První závěr evangelia (J 20, 30-31).....	54
4.4 Výklad textu 21. kapitoly	57

4.4.1 Úvod.....	57
4.4.2 První velký obraz: Zjevení vzkříšeného Ježíše učedníkům (J 21,1-14).....	59
4.4.2.1 Neúspěšný lov Petra a dalších učedníků (J 21,1-2)	60
4.4.2.2 Zjevení Ježíše a zázračný úlovek ryb (J 21,4-8)	62
4.4.2.3 Tajemná hostina se Vzkříšeným (J 21,9-13)	65
4.4.2.4 Závěrečná poznámka (J 21,14)	67
4.4.3 Druhý velký obraz: Ježíš, Petr a milovaný učedník (J 21,15-23)	68
4.4.3.1 Pastýřská úloha Šimona Petra a předpověď jeho mučednické smrti (J 21,15-19)	69
4.4.3.2 Osud učedníka, kterého Ježíš miloval (J 21,20-23)	72
4.4.4 Druhý závěr evangelia (J 21,24-25)	75
ZÁVĚR	76
SEZNAM ZKRATEK	79
LITERATURA	81
POUŽITÉ ELEKTRONICKÉ DOKUMENTY	84

ÚVOD

Vzkříšení Ježíše Krista tvoří podstatu hlásání radostné zvěsti. Co by jinak církev hlásala? Pokud by hlásala pouze obrácení, mravnost, řadila by se k jiným velkým náboženstvím, ale co by potom přinášelo naději? Pokud by se tvrdilo, že nezáleží na tom, zda Ježíš vstal či nikoliv, avšak je důležité podle jeho slov žít, jaký by to mělo dopad na život jeho učedníka? Ztratil by obsah své víry. Vždyť Ježíšovo Zmrtvýchvstání je stěžejní téma, podstatné, zásadní pro hlásání, liturgii, osobní víru a naději a má vliv na utváření života každého Ježíšova následovníka.

Radostná zvěst o Ježíšově smrti a zmrtvýchvstání se jako ozvěna šíří od prvních svědků této dramatické události dějin spásy ke všem generacím napříč staletími a zaznívá i v naší době. Stejně jako onoho velikonočního rána jsou mnohá lidská srdce na jedné straně otevřená a toužící najít pravdu i přes překážky, na druhé straně zmítaná pochybnostmi a hledající důkazy. I všichni ti, kteří uvěřili evangeliu a podřídili svůj život jeho požadavkům, potřebují stálou formaci své víry, potřebují být ožívováni.¹

Církev, pověřená svým Zakladatelem, vychází vstříc těmto klíčovým potřebám věřících hlásáním Slova a svátostnou službou. Mimo tuto základní pomoc existuje v církvi množství hnutí, společenství a mnoho jiných aktivit na všech úrovních. Výrazným prvkem k prohloubení víry jsou papežem vyhlášené tematické roky zaměřené vždy na nějakou oblast života křesťana s cílem duchovního růstu. Každý takový počin pak přináší své plody. Například nedávný Rok kněžích zasvěcený sv. Janu Maria Vianney otevřel nečekané rány uvnitř Církve, přinesl jejich bolestné očistování a následné uzdravování, samozřejmě s novými podněty i s novými povoláními. Rovněž požehnanou událostí je uplynulý Rok víry, v jehož souvislosti vydal papež František svou první encykliku *Lumen fidei* se záměrem „utvrzovat bratry“ v pokladu víry.² Pro naše národy je Rok víry spojen s jubilejním příchodem svatých soluňských bratří na Velkou Moravu. Pevně věříme a očekáváme, že Pán požehná setbu našich věrozvěstů

¹ FRANTIŠEK, apoštolská exhortace *Evangelii gaudium* v 6. čl. upozorňuje: „Někteří křesťané – jak se zdá – žijí ve stylu postní doby bez Velikonoc.“ Dále v čl. 11. píše: „Obnovená zvěst nabízí věřícím – i těm vlažným či nepraktikujícím – novou radost ve víře a evangelizační plodnost. Její jádro a podstata je vskutku stále stejná: Bůh, jenž projevil svoji nezměrnou lásku v Kristu, který zemřel a vstal z mrtvých. On neustále obnovuje své věřící, ať jsou jakéhokoli věku, obdařuje je silou, (...) Kristus je, věčně radostné poselství.““

² FRANTIŠEK, encyklika *Lumen fidei*, čl. 7.

a jejich námaha a vše, co bylo vykonáno pro rozvíjení jejich odkazu zvláště v poslední době, přinese plody již pro současnou generaci.

Pro mě je významné, že během Roku víry³ jsem se rozhodla zabývat se ve své diplomové práci tak zásadním tématem každého křesťana jako je Ježíšovo vzkříšení. Určující je skutečnost, že ho budu poznávat především ve světle Janova evangelia, pro které je téma „věřit“ osou, počátkem i koncem celé této novozákonní knihy. Víím, že to nebude snadná práce, bude vyžadovat námahu, možná se nejednou nebudu moci pohnout z místa a pocítím tíhu pochybností, abych zas příště lehce a radostně vykročila vpřed. Není v tom analogie s naší vírou? I ona přece bývá často ubíjena naší únavou, otupělostí, možná i pochybnostmi, aby jindy občerstvená a probuzená nás pozvedala vstříc našemu Pánu.

Když jsem o slavnosti Krista Krále na závěr Roku víry vyslechla v homilii slova kněze, který nás vybídl, abychom pokračovali dál v poznávání své víry, tázala jsem se sama sebe, co ve skutečnosti tvoří obsah mé víry. A když jsem posléze recitovala ve Vyznání víry, „třetího dne vstal z mrtvých“, bleskla mi hlavou myšlenka, že i já, ač nejsem očitý svědek a od oné události mě dělí téměř dvacet století, právě pronáším tu zásadní a ústřední pravdu, která poprvé zazněla velikonočního rána měsíce nisanu pravděpodobně roku 30 a která od základu změnila život nejdříve Ježíšovým učedníkům jmenovitě Dvanácti, apoštolům, ženám a ostatním následovníkům, pak Židům ze všech končin světa, kteří naslouchali Petrovu kázání o Letnicích, poté tato věta pronášená ústy Ježíšových svědků zasáhla srdce a životy nespočetného množství obyvatel řecko-římského světa. Takže já se *smím* počítat nejen k těm mnohým z doby okolo poloviny 1. století, kteří postavili svůj život a svou naději na této hlásané pravdě, ale k věřícím lidem všech ostatních generací?

Téma, které jsem se rozhodla zpracovat, pojednám ve čtyřech kapitolách s ohledem na širší souvislosti. V první kapitole nejdříve krátce uvedu Janovo evangelium se zřetelem na autora, dobu a místo vzniku. V další části představím strukturu čtvrtého evangelia a teologické poselství, které je pro ně charakteristické. Druhá kapitola přinese pohled na otázku vzkříšení člověka, jak ji vnímal antický svět. Nejprve se zaměříme na mimobiblické představy o vzkříšení, jak je lze vysledovat ve starých kulturách. Druhá část této kapitoly bude věnována pojmu vzkříšení, jak se vyvíjel v židovském světě. Ve

³ „Rok víry“ vyhlásil papež Benedikt XVI. apoštolským listem *Porta fidei*. Jeho oslava začala 11. října 2012 u příležitosti padesátého výročí zahájení II. vatikánského koncilu a skončil 24. listopadu 2013 o slavnosti Ježíše Krista Krále. Cílem bylo lépe poznat a vyznat svou víru. Srov. <http://rok-viry.webnode.cz/> (citováno dne 17. ledna 2014).

třetí kapitole se budu zabývat vzkříšením v Novém zákoně s důrazem na Ježíšovo vzkříšení vyjma Janovo evangelium a dříve, než přistoupím k tomuto bodu, povšimnu si, jak Ježíš křísí mrtvé, a dotknu se významu Ježíšova vzkříšení. V další části představím Ježíšovo vzkříšení ve formulích víry a poté se budu věnovat události Ježíšova vzkříšení, jak nám o ní vypovídají závěrečné kapitoly synoptických evangelií. V poslední části třetí kapitoly připomenu Petrovo kázání ve Skutcích apoštolů. Čtvrtá kapitola zaujme v této diplomové práci stěžejní místo. Zaměřím se v ní na Ježíšovo vzkříšení podle Janova evangelia (kapitoly 20-21). Nejprve přiblížím umístění sledovaného textu v tomto evangeliu a jeho význam. Následně představím pohled na jeho strukturu podle návrhu některých autorů. V nejrozsáhlejším oddíle diplomové práce přikročím k samotnému výkladu textu 20. a 21. kapitoly podle zvoleného členění. Při práci se budu opírat o několik komentářů k Janovu evangeliu.

1 Evangelium sv. Jana

Texty o Ježíšově vzkříšení, kterými se zabýváme, jsou součástí evangelia svatého Jana. Zahrnují dvě závěrečné kapitoly čtvrtého evangelia. Jedná se o kapitolu 20, verše 1 až 31 a kapitolu 21, verše 1 až 25. Při práci s biblickým textem budeme vycházet z ČEP.⁴

1.1 Autorství, doba a místo vzniku

Podle církevní tradice, která se opírá o svědectví biskupa Ireneje z Lyonu z roku 180 po Kr., se od konce 3. století prosadilo přesvědčení, že autorem čtvrtého evangelia je Jan Zebedeův, apoštol a milovaný učedník Páně, který je sepsal ve vysokém věku v době císaře Trajána (98-117 po Kr.).⁵

V dnešní době se stále ještě vedou diskuse o tom, kdo byl autorem tohoto evangelia. Zda měl pravdu Irenej, když uvedl Jana Zebedeova, či zda jím byl nejmenovaný „jiný“ nebo „druhý učedník“ (J 18,15.16). Mnozí soudí, že nepatřil do sboru Dvanácti, ačkoli Ježíšovým učedníkem být mohl, avšak je jisté, že musel být předním učitelem janovské obce.⁶ Avšak značná část badatelů se domnívá, že nelze ze samotného evangelia vyhledat potřebné doklady pro dokazování autorství a ani to nepovažuje za důležité.⁷

V souvislosti s touto problematikou se nabízí otázka „učedníka, kterého Ježíš miloval“. Tento bezejmenný učedník je v závěru čtvrtého evangelia zmíněn jako jeho autor. Přesvědčení, že se jedná současně o Jana Zebedeova, jak vypovídal Irenej, platí až do konce 19. století. V současném bádání se toto tvrzení setkává se značnými obtížemi, proto se od něj upouští, i když je nelze zcela zavrhnout. To, že není nikdy jmenován a objevuje se až v „řečech na rozloučenou“ (J 13,23-25), by mohlo ukazovat na skutečnost, že nepatřil k Dvanácti. Někteří jej považují pouze za symbolickou postavu, to však odporuje předpokladu jeho smrti v závěru evangelia (J 21,23) a rovněž skutečnosti, že je často uváděn ve vztahu k Petrovi, o němž lze tvrdit, že je historickou postavou. Protože se objevuje až souvislostech s Ježíšovými posledními dny

⁴ Bible. *Písmo svaté Starého a Nového zákona: Nový zákon*, Ekumenický překlad, s. 111-112.

⁵ P. MAREČEK, *Úvod do Nového Zákona*, s. 41.

⁶ Srov. P. POKORNÝ - U. HECKEL, *Úvod do Nového zákona*, s. 613.

⁷ Srov. F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 21.

v Jeruzalémě, je možné, že by mohl pocházet z Jeruzaléma. Jako jediný z učedníků setrvává pod křížem (J 19,26n.35), jako první uvěří ve Vzkříšeného (J 20,8). Pro janovskou obec je jeho svědectví zárukou tradice o Ježíšovi.⁸ Skrze svůj bezprostřední vztah k Ježíši ve víře a lásce dosahuje vysokého teologického poznání a stává se tak ideálním vzorem učednictví. Je rovněž možné, že pisatel Janova evangelia patřil k jeho žákům.⁹

Tradicí je za místo vzniku čtvrtého evangelia považován Efez v Malé Asii.¹⁰ Zde se již během 1. stol. po Kr. ustálilo janovské křesťanství, které mělo své počátky v Palestině, poté však prošlo syrským prostředím. Protože se podle evangelia předpokládá zničení Jeruzaléma v r. 70. po Kr. (J 11,48) a vyloučení křesťanů ze společenství synagogy již nastalo (J 9,22; 12,42; 16,2), nebylo sepsáno dříve, než v letech osmdesátých.¹¹ Nejzazší hranici vzniku určuje nález nejstaršího novozákonního textového svědectví datovaného do doby kolem r. 125 po Kr.¹² Z těchto důvodů je možno za nejpravděpodobnější dobu vzniku evangelia považovat konec prvního století nebo přelom mezi 1. a 2. stoletím.¹³

1.2 Členění a teologické poselství

Velká část exegetů se shoduje v tom, že Janovo evangelium lze dělit na čtyři hlavní části. Nejprve *Prolog* (J 1-18) vyjadřující poslání vtěleného Slova, jako prostředníka stvoření a zjevení spásy. Následuje oddíl *Knihy znamení* (J 1,19-12,50), která podává Ježíšovo veřejné působení, kdy se sebezjevením a mocnými znameními zjevuje před světem. Další část *Knihy slávy* (J 13,1-20,31) přináší Ježíšovo zjevení před učedníky především v jeho velké řeči na rozloučenou, dále Velekněžskou modlitbu za učedníky, následuje zpráva o umučení a velikonočních událostech. *Epilog* tvořený závěrečnou kapitolou (J 21,1-25) uvádí Ježíšovo zjevení učedníkům v Galilei a druhý závěr evangelia.¹⁴

Pokud jde o vztah Janova evangelia k synoptickým evangeliím, můžeme se

⁸ Srov. F. PORSCH, *Evangelium sv. Jana*, s. 136-137.

⁹ Srov. P. POKORNÝ - U. HECKEL, *Úvod do Nového zákona*, s. 614.

¹⁰ P. MAREČEK, *Úvod do Nového Zákona*, s. 41.

¹¹ Srov. P. POKORNÝ - U. HECKEL, *Úvod do Nového zákona*, s. 618.

¹² Jedná se o papyrus P⁵². Srov. G. I. VLKOVÁ, *Slovo Boží a slovo lidské*, s. 75. Srov. také http://cs.wikipedia.org/wiki/Papyrus_52 (citováno dne 5. ledna 2014).

¹³ Srov. L. TICHÝ, *Úvod do Nového Zákona*, s. 121.

¹⁴ Srov. P. MAREČEK, *Úvod do Nového Zákona*, s. 43-44.

domnívat, že evangelista Jan znal synoptickou tradici.¹⁵ Pracuje s některými motivy této tradice, ještě jednou je otevírá a hlouběji christologicky rozvíjí,¹⁶ a tak se nejen stylem a vnitřním uspořádáním celkově od synoptiků odlišuje, ale především jeho teologické poselství je zcela vlastní. Podstatou radostné zvěsti v synoptických evangeliích je hlásání Božího království, kdežto ve čtvrtém evangeliu se vše soustřeďuje na samotného Ježíše. Jan velebí Ježíše jako Slovo preexistující u Boha, jako Syna vycházejícího od Otce, jenž se k Otci zas navrácí, jako jedinečného Zjevitele Boha, jenž klade důraz na oslavení Otce a vyvýšení Syna. Vydání jediného Syna je spojeno s Boží láskou, s cílem přinést záchranu a život celému světu (srov. J 3,16). S jeho příchodem nastává soud a spása, která staví lidi před rozhodnutí, tzv. „přítomnostní eschatologie“. Dílo je zakončeno Ježíšovým zvoláním na kříži: „dokonáno jest“ (J 19,30) a tato hodina smrti na kříži je současně jeho „vyvýšením“ i „oslavením“, s nímž souvisí předem slibovaný příchod Ducha jako Parakléta. Skrze Ducha všichni, kteří uvěří v Syna, budou znovuzrozeni pro věčný život, budou přivedeni k plnému poznání pravdy a uschopněni o Ježíši svědčit, což je jádrem teologického poselství Janova evangelia.¹⁷

¹⁵ Srov. L. TICHÝ, *Úvod do Nového Zákona*, s. 121.

¹⁶ Srov. P. POKORNÝ – U. HECKEL, *Úvod do Nového zákona*, s. 580-584.

¹⁷ Srov. F. PORSCH, *Evangelium sv. Jana*, s. 150-151.

2 Pojem vzkříšení mrtvých ve starověku

Ve starých kulturách v době před narozením Krista a krátce po něm, existovalo mnoho odlišných přístupů v otázkách posmrtného života i samotné smrti. Tyto nauky souvisely s pohledem na člověka, s jeho antropologií, náboženskými představami a vztahem ke kosmu.

2.1 Mimobiblické představy o vzkříšení

Přesvědčení, že sice jen pozemský život je pravým životem, ale že po smrti následuje nějaká forma dalšího života lze považovat již ve starověkých společnostech s klanovou strukturou za obecně rozšířené.¹⁸ Dokonce je možno říci, že jakási intuice či touha po nesmrtelnosti patří k základním instinktům člověka.¹⁹

2.1.1 Nejstarší kultury

Pro všechny staré civilizace je charakteristická plná přítomnost na zemi, touha po dlouhověkosti v bohatství, touha po pokračování života v dětech. Naproti tomu jistota smrti nikdy není chápána jako definitivní konec, ale ústí do stavu, který je vlastně bytím a nicotou dohromady, jakýmsi přežíváním. Zde mají původ všechny kultury předků, všechny rity péče o mrtvé, ale i obavy, aby zemřelí neškodili živým a tudíž potřeba chránit se před nimi a je usmiřovat. Tak např. dávní obyvatelé Mezopotámie mluví o potměšlém a chmurném místě definitivního, nekonečného pobytu v podzemí, kde je jakási nezměrná sluje - „podsvětí“ plná zemřelých - „přízraků“ či „stínů“ povolaných k věčné dřímotě, zatímco tělo se rozpadne v prach. Podsvětí je uspořádané na způsob velkého města a zesnulí jsou zde shromažďováni od počátku věků a není odtud návratu.²⁰

2.1.2 Staří Evropané

Jinak viděli situaci svých zemřelých staří Etruskové. Kolem roku 600 př. Kristem

¹⁸ Srov. J. RATZINGER, *Eschatologie: smrt a věčný život*, s. 53.

¹⁹ Papež FRANTIŠEK, *Věřím ve vzkříšení těla*, katecheze na náměstí sv. Petra v Římě 27. 11. 2013, in: *Světlo – týdeník Matice cyrilometodějské*, roč. XXI, č. 50, s. 2. (Srov. <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=19158>).

²⁰ Srov. J. BOTTÉRO, *Nejstarší náboženství: Mezopotámie*, s. 134-135.

ukládali mrtvým do hrobů vše potřebné na onen svět, protože věřili v posmrtný život duše i těla jako opakování či pokračování života na zemi. Buď se měl mrtvý probudit ve své hrobce, v níž měl vše potřebné připraveno a mohl zde zcela pozemsky žít, anebo se vydal na cestu do podsvětí, kde se po slavnostním uvítání oddával radovánkám a hrám. Smrt tudíž byla provázena veselím, nikoliv truchlením. Později, v souvislosti se zanikáním vlastního národa pod římskou nadvládou, je smrt pojímána stále tragičtěji, převládá strach z konce života.²¹ Naopak indoevropská etnika např. Slované a Germáni předtím, než poznali křesťanství, své mrtvé spalovali, protože nevěřili v materiální, ale pouze ve spirituální posmrtný život. Byli přesvědčeni, že spálením těla se duše dostane dříve do ráje, tím, že splyne s vesmírem. Do země ukládali urny s popelem a nad nimi vršili hliněné mohyly. Na slovanských nekropolích se konaly pravidelné slavnosti a oběti za zemřelé.²² V Řecku při pohřbívání dávali zemřelým do úst či do ruky platidlo „obolos“, protože podle mýtických představ měli zaplatit bájnemu starci Charónovi za převoz přes řeku Styx oddělující říši mrtvých od říše živých. Tento zvyk znali rovněž staří Italikové i Etruskové, dále Keltové, často se objevuje na území Římské říše a uplatňují jej dokonce i mimoevropské civilizace.²³

2.1.3 Egyptský pohřební ritus

V Egyptě už v době Staré Říše (3. tisíciletí př. Kr.) existuje zádušní kult, ve kterém se setkáváme s pohřebními texty zvanými „Texty pyramid“, jež měly zemřelého vládce vybavit znalostmi nezbytnými pro bezpečný přechod do posmrtného života. Dříve, než vykoučí na tuto cestu, musí se prokázat převozníkovi, který mu pomůže přivést převozní loď. Součástí pohřebních rituů je činnost „zádušního kněze“, který přináší potravinové i věcné obětiny za zemřelého, jež jsou symbolem životní síly. Zemřelému se takto vrací život zpět a on se dostává mezi božstvo.²⁴ V této víře si egyptští vládcové stavěli obrovské hrobky, pořizovali nákladnou záhrobní výbavu a nechali mumifikovat svá mrtvá těla. Podle Knihy mrtvých z období Nové Říše (od r. 1550 př. Kr.) každý zemřelý člověk stane před posmrtným soudem boha Usira, může být ospravedlněn a žít dokonalý věčný život mezi bohy, pokud se v pozemském životě řídil pravdou

²¹ Srov. V. PODBORSKÝ, *Náboženství pravěkých Evropanů*, s. 418.

²² V. PODBORSKÝ, *Náboženství pravěkých Evropanů*, s. 538 uvádí, že jsou tyto slavnosti a oběti za zemřelé u jižních Slovanů nazývané „zadušnice“ či „radunice“.

²³ V. PODBORSKÝ, *Náboženství pravěkých Evropanů*, s. 539 upozorňuje, že r. 2001 byl na pohřebišti kolem kostela sv. Jakuba v Brně zjištěn pohřeb s mincí v ústech datovaný kolem r. 1250.

²⁴ Srov. J. ASSMAN, *Egypt*, s. 124-125.

a spravedlností.²⁵

2.1.4 Představy nesmrtelné duše

Duchovní vývoj se však nezastavil a po změnách společenských uspořádání a po nové, pokročilejší reflexi člověka, která se ptá, jaké místo přináleží jednotlivci v celku, se objevuje i nový postoj k posmrtnému životu. V 6. století př. Kr. se v Řecku objevuje, coby protiváha k homérskému náboženství, které se dívá na člověka jako na smrtelnou bytost, tzv. orfismus. Přejímá východní nauky a člověka chápe jako protiklad těla a nesmrtelné duše, která je sama o sobě božským principem. Díky původnímu provinění vstoupila do těla a musí se tak dlouho vtělovat, než bude očištěna, aby se mohla definitivně navrátit k bohům. Poněkud jinak vidí situaci na začátku 4. století před Kristem podle Platóna Sókrates před sebezprávou: pramálo si dělá ze smrti, vždyť tělo smrtí zaniká, rozkládá se, avšak duše, pokud byla vedena moudrostí a ctnostmi je připravena k blaženému přebývání v nesmrtelné existenci.²⁶ Jedná se o dualistický pohled na člověka, který později ovlivní generace křesťanských myslitelů a bude muset být právě křesťanskou vírou očištěn a důsledněji promyšlen, až nakonec z tohoto dualismu vyjde, aby představil člověka v jeho důstojnosti a jednotě.²⁷ Řeckému myšlení je tedy pojem vzkříšení těla a nakonec i duše naprosto cizí. Duše je přece již ze své podstaty nezničitelná a nesmrtelná, existuje dříve, než tělo, jen ona je nositelkou pravého života a toužebně očekává, že se smrtí osvobodí z hrobu či pout těla.²⁸

Pro náboženské představy Indů je typické učení o duši, jež opakovaně vstupuje do bytí jakožto božská forma. Z cyklu zrození a smrti lze uniknout jen naprostou celoživotní oddaností božství, která je završena během umírání.²⁹ V lidových představách 1. tisíciletí před Kristem zemřelý nejdříve bloudí na zemi, poté následuje soud a dotyčný odchází buď do pekla nebo do říše blažených předků či do nebeských oblastí. Nikde nezůstává věčně, ale čeká jej opětovná smrt. Většina Indů touží po trvalé blaženosti mezi předky, a proto jsou v rodinách konány oběti za zemřelé s touhou

²⁵ Srov. B. VACHALA, *Staroegyptská Kniha mrtvých*, s. 9.

²⁶ Srov. PLATÓN, *Faidón*, s. 88-89.

²⁷ J. RATZINGER, *Eschatologie: smrt a věčný život*, s. 103.

²⁸ Srov. N. GILLMAN, *Vzkříšení a nesmrtelnost v židovském myšlení*, s. 87-88; L. MORRIS, „Vzkříšení“, s. 1114. J. RATZINGER, *Eschatologie: smrt a věčný život*, s. 95 upozorňuje, že tato nauka byla rozšířena v mysterijních kultech, avšak všeobecně v době šíření křesťanství panovala v pohanském prostředí beznadějí, která buď nevěřila na žádný další život po smrti, nebo jen na chmurnou existenci v podsvětí.

²⁹ S. RÁDHAKRISHNAN, *Bhagavadgíta*, s. 111. V této básni ze 4. - 5. stol. př. Kr. čteme: „Každý, kdo v čase smrti, kdy se vzdává svého těla, odchází a má myšlenky upnuty na Mne, ten přichází ke Mně, o tom není pochyb“.

oddálit opětovnou smrt předků do neurčita, jak se odráží v hymnu Rg-védy: „Kéž jsem osvobozen od smrti a nejsem připraven o nesmrtelnost.“³⁰

2.2 Pojetí vzkříšení v židovském myšlení

V židovském pojetí má lidský život a tělo zásadní význam, a proto je mu myšlenka řeckého dualismu naprosto vzdálená. Člověk je chápán jako ucelená bytost, Božím vdechnutím oživený prach země a smrt znamená „únik dechu života z těla“.³¹ Jednou stvořené tělo přece nemůže nikdy zcela zaniknout, a proto musí být vzkříšeno.³² Proč by Bůh, který všechno stvořil a obnovuje a který může učinit „nová nebesa a novou zemi“ (Iz 66,22a), nemohl vzkřísit mrtvé? Přesvědčení o posmrtném životě se na konci biblického období objevuje ve dvou představách. Podle jedné Bůh v budoucnosti alespoň některé lidi vzkřísí z hrobu ve smyslu oživení téhož těla. Podle druhého názoru je lidské tělo smrtelné, avšak v okamžiku smrti se od něj oddělí duše, aby pokračovala v bytí u Boha. Nikdy však se nejedná o očekávané vysvobození z tělesných pout jako v dualistickém pojetí, smrt těla je vždy chápána jako reálná a tragická.³³

2.2.1 Vzkříšení v raných textech Starého zákona

Skutečnost, že smrt není závěrečnou kapitolou lidského života, ale předchází očekávanému zmrtvýchvstání, v nejstarších textových vrstvách Starého zákona výslovně potvrzenou nenajdeme. Vysvětlením by mohlo být, že takováto nauka by se mohla stát příčinou nedovoleného uctívání mrtvých, jak je praktikovaly okolní pohanské národy. Přesto však i zde objevujeme mnoha způsoby vyjádřenou nesmrtelnost člověka.³⁴

Implicitně vyjádřenou víru ve věčný život je možno objevit na místech, kde se hovoří o věčné existenci Božího lidu na základě požehnání a smlouvy, kterou uzavřel Hospodin s Abrahamem: „Smlouvu mezi sebou a tebou i tvým potomstvem ve všech pokoleních činím totiž smlouvou věčnou, že budu Bohem tobě i tvému potomstvu.“ (Gn 17,7). Toto požehnání obdrží od Izáka Jákob a předává je svým potomkům: „Tuto zemi dávám do věčného vlastnictví tvému potomstvu.“ (Gn 48,4b). Mojžíš zdůrazňuje

³⁰ Srov. K. WERNER, *Náboženské tradice Asie*, s. 44.

³¹ N. GILLMAN, *Vzkříšení a nesmrtelnost v židovském myšlení*, s. 87.

³² Srov. L. MORRIS, „Vzkříšení“, s. 1114.

³³ Srov. N. GILLMAN, *Vzkříšení a nesmrtelnost v židovském myšlení*, s. 65-66.

³⁴ Srov. R. BŮŽEK, *Eschatologie*, skripta 2013, s. 2.

věčné dodržování smlouvy: „aby vaše dny byly jako dny nebes nad zemí“ (Dt 11,21b).

Starý zákon mluví často o určitém pokračování života těch, kteří zemřeli, o údělu zemřelých v podsvětí (*šeol*): „Dřív než půjdu tam, odkud návratu není, do země temnot a šeré smrti, do země temné, jak mračno, do šera smrti, kde není řádu“ (Job 10,21-22a). Na jiném místě: „neboť v moci podsvětí mě neponecháš, nedopustíš, aby se tvůj věrný octl v jámě“ (Ž 16,10). Uvnitř *šeolu* jsou určité úrovně: „I nejhlubší podsvětí je kvůli tobě rozrušeno, čeká na tvůj příchod.“ (Iz 14,9a). Ale i pro *šeol* platí, že je zde zemřelý jen dočasně: „Hospodin usmrcuje i obživuje, do podsvětí přivádí a vyvádí též odtud.“ (1 S 2,6).

Myšlenku vzkříšení ve starších vrstvách Starého zákona můžeme spatřovat naznačenou v události nanebevzetí Henocha: „I chodil Henoch s Bohem. A nebylo ho, neboť ho Bůh vzal.“ (Gn 5,24). Stejně tak i v souvislosti s nanebevzetím proroka Elijáše: „A hle, ohnivý vůz s ohnivými koňmi je od sebe odloučil a Elijáš vystupoval ve vichru do nebe.“ (2 Kr 2,11b). Hospodin tak může učinit, vždyť skrze proroky konal zázraky oživení mrtvých (1 Kr 17,17-23; 2 Kr 4,33nn; 13,21). Přípravou pro nauku o vzkříšení ve Starém zákoně je nauka o definitivní odplatě: pokud nebylo dosaženo spravedlnosti během života na zemi, bude jí dosaženo v životě po smrti, kdy nikdo neunikne Boží spravedlnosti, což se týká spravedlivých i bezbožných (např. Ž 73). Dalším ujištěním, že člověk smrtí nezanikne, je víra, že Hospodin je Bůh živý a dává život: „Živ je Hospodin! Buď požehnána moje skála, vyvýšen buď Bůh, má spása!“ (Ž 18,47).

Prorocká literatura pomocí termínů smrti a vzkříšení obrazně hovoří o pádu a povstání Izraele: „Tvoji mrtví obživnou, má mrtvá těla vstanou!“ (Iz 26,19a). Nejznámějším a velmi barvitým líčením této naděje národa na znovuzrození nacházíme u proroka Ezechiela ve 37. kapitole, které nám sděluje, že, stejně jako může Hospodin k životu probudit suché kosti, probudí k životu i svůj lid. V těchto textech má nauka o vzkříšení kolektivní rozměr, naopak myšlenku osobního vzkříšení nacházíme ve známém úryvku Job 19,25nn: „Já vím, že můj Vykupitel je živ a jako poslední se postaví nad prachem. (...) já ho uzřím, pro mě tu bude, mé oči ho uvidí, ne někdo cizí.“

2.2.2 Vzkříšení v pozdních textech Starého zákona

V nejmladších knihách Starého zákona z 2. až 1. století př. Kristem již nacházíme výslovné vyjádření nauky o vzkříšení a to především v apokalyptické literatuře, která

vzniká v prostředí pronásledování. V knize Daniel objevujeme novou myšlenku, totiž, že vzkříšení, které je osobní, neplatí jen pro spravedlivé Židy, ale vztahuje se i na pohany, kteří je pronásledují: „Mnozí z těch, kteří spí v prachu země, procitnou; jedni k životu věčnému, druzí k pohaně a věčné hrůze.“ (Da 12,2) Známy úryvek z Druhé knihy Makabejské o mučednictví sedmi bratrů vyjadřuje naději spravedlivé osobní odplaty po smrti pro ty, kteří podstupují mučednictví pro Zákon: „Král vesmíru nás vzkřísí k životu novému a věčnému, protože jsme zemřeli za jeho zákon.“ (2 Mak 7,9b) Ve 12. kapitole poslední zmiňované knihy nacházíme jasné přesvědčení o vzkříšení mrtvých, které je navíc doplněno o rozměr solidarity živých se zemřelými přinášením obětí na usmíření a odpuštění jejich hříchů (2 Mak 12,38-45).

Obecně můžeme říct, že vzkříšení je ve Starém zákoně pojímáno jako oživení pohřbených těl, protože panovalo přesvědčení, že tělo pro svůj význam nemůže propadnout nicotě³⁵ a je tedy chápáno jako určité znovu-povstání, které ovšem je plodem moci Božího Ducha.³⁶ Pouze v Knize Moudrosti, pocházející z 1. století před Kristem, kdy na židovské uvažování působily řecké představy o člověku, je vyjádřena nesmrtelnost spravedlivého pokračováním života u Boha díky principu duše: „Duše spravedlivých jsou však v Boží ruce a trýzeň smrti se jich nedotkne.“ (Mdr 3,1). Svévolníky naopak stihne věčný tělesný trest: „A budou zneuctěnou mrtvolou, navěky pohrdáni i mezi mrtvými.“ (Mdr 4,19a).

2.2.3 Pohled na vzkříšení v židovském prostředí v Ježíšově době

Z evangelií víme, že v době Ježíšově existovaly v židovstvu dvě významné skupiny, které se zásadně lišily v pohledu na vzkříšení. Jednak vlivná strana saduceů, kteří pro své spojení s Římany měli značnou politickou moc a vystupovali bezohledně proti obyčejnému lidu.³⁷ Jednalo se o aristokratickou kněžskou třídu, která navazovala na tradice rodu velekněze Sádoka, působícího za králů Davida a Šalomouna; v době římské nadvlády měli saduceové v rukou velekněžský úřad. Drželi se přísně jen psaného Zákona a odmítali všechny představy, o nichž se výslovně v Mojžíšových knihách nemluví. Především nevěřili ve vzkříšení z mrtvých, dále neviditelný svět – anděly a duchy, rovněž odmítali posmrtnou spravedlnost, protože tvrdili, že duše zaniká spolu

³⁵ Srov. L. MORRIS, „Vzkříšení“, s. 1114.

³⁶ Srov. J. RADERMAKERS - P. GRELOT, „Vzkříšení/Zmrtvýchvstání“, s. 580.

³⁷ Srov. A. GELSTON, „Saduceové“, s. 893-894.

s tělem.³⁸

Z tohoto důvodu byli ve sporu s farizeji,³⁹ jinou význačnou náboženskou skupinou v Izraeli, která velkou měrou ovlivňovala náboženské smýšlení lidu.⁴⁰ Farizeové stáli v zásadním odporu vůči Římanům, ale řešení situace vkládali do rukou Boha. Oproti saduceům sociálně náleželi spíše ke střední a chudší vrstvě obyvatelstva. Usilovali o naplňování Zákona za každou cenu a do nejmenších podrobností, což postupně vedlo k formalismu. Kromě celého Starého Zákona se opírali také o ústní Tóru – tradici a vše považovali za jeden souvislý celek, explicitní Boží slovo. Tradice, jak byli přesvědčeni, pomáhala aplikovat požadavky Zákona na stále nově vznikající situace běžného života. Tím, že sami pevně věřili ve vzkříšení mrtvých, mají zásluhu na skutečnosti, že se tato víra obecně rozšířila v celém národě a pomohla tak později připravit půdu k přijetí křesťanství. Součástí tohoto přesvědčení farizeů byla i víra v anděly a duchy,⁴¹ a proto jejich představa vzkříšení zahrnovala jakousi kombinaci tělesného vzkříšení ve smyslu znovuoživení a duchovní nesmrtnosti.

2.2.4 Rabínské učení o vzkříšení

V závěru kapitoly se zaměříme na rabínské texty o vzkříšení, jimž bylo přiznáváno výsadní místo v talmudické liturgii.⁴² Při sestavování babylónského Talmudu tehdejší rabíni pracovali se dvojitým učením, jež převzali od svých předchůdců farizeů, a které se zabývalo posmrtným životem. Podle prvního názoru Bůh v jistém okamžiku po smrti vyzvedne tělo zemřelého z hrobu a oživí je. Podle druhého názoru se v okamžiku smrti tělo rozpadne v prach, avšak duše tělo opustí a bude žít věčně. V prvním případě se předpokládalo, že vzkříšení vstanou i se všemi nedokonalostmi, aby mohli být identifikováni svými současníky, a teprve posléze budou uzdraveni. V druhém případě toto učení o nesmrtnosti duše pramení v řeckém myšlení,⁴³ kterým byl ovlivňován raný judaismus. Z důvodu oceňování hodnoty stvoření a tělesné existence však judaismus nikdy nepřijal, tak, jako křesťanství, zavržení těla a očekávání smrti, jako vysvobození z útrap.

³⁸ Srov. A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, s. 843; N. GILLMAN, *Vzkříšení a nesmrtnost v židovském myšlení*, s. 95.

³⁹ J. CANTINAT - X. L. DUFOUR, „Farizeové“, s. 110 uvádí, že v Ježíšově době měla tato židovská sekta asi 6.000 členů.

⁴⁰ Srov. H. L. ELLISON, „Farizeové“, s. 245-246.

⁴¹ Srov. A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, s. 170.

⁴² Srov. N. GILLMAN, *Vzkříšení a nesmrtnost v židovském myšlení*, s. 110.

⁴³ Srov. L. MORRIS, „Vzkříšení“, s. 1114.

V modlitební praxi zbožných židů nalézáme díkuvzdání Bohu po probuzení, tzv. „ranní požehnání“ *Birhot ha-šachar* obsahující odstavec, který pochází z tohoto Talmudu: „Pane všech věcí, Hospodine všech duší. Požehnán jsi, Hospodine, který navracíš duše mrtvým tělům.“⁴⁴ Modlitba byla určena k recitaci po probuzení a podle Midraše tak naznačovala, že spánek je chápán jako forma smrti, procitnutí ze spánku znamená oživení, potvrzení skutečnosti vzkříšení. Můžeme tedy shrnout, že rabíni dále zpracovali učení farizeů o posmrtném životě tak, že tato nauka o vzkříšení těla zahrnuje dvě skutečnosti: jednak tělo vstane z hrobu a jednak duše, která nikdy nezaniká a po smrti člověka přebývá v Boží blízkosti, se s tělem opět spojí, aby obnovená lidská bytost mohla předstoupit před Boží soud. Rabínské učení o vzkříšení je pro judaismus závazné až do současnosti.⁴⁵

⁴⁴ N. GILLMAN, *Vzkříšení a nesmrtelnost v židovském myšlení*, s. 110.

⁴⁵ I v dnešní době nejméně třikrát denně každý den recitují muži i ženy, jak jim rabínské právo ukládá, modlitbu požehnání zvanou *Amida*, kde je šestinásobně Bůh chválen za to, že má moc oživit mrtvé: „Ty jsi navěky mocný, Hospodine. Ty oživuješ mrtvé; nesmírná je tvá moc k spasení. (...) Věrně oživíš mrtvé. Pochválen buď, Hospodine, který oživuješ mrtvé.“ Původ tohoto textu se klade do doby od konce 1. stol. př. Kr. po první desetiletí 1. století po Kr., tedy do Ježíšovy doby a v současnosti jej najdeme v tradičních modlitebních knihách. Srov. N. GILLMAN, *Vzkříšení a nesmrtelnost v židovském myšlení*, s. 100 - 102 a 115.

3 Vzkříšení⁴⁶ v hlavních místech Nového zákona vyjma Janovo evangelium

Všechny pradávne lidské touhy po nesmrtelnosti třebaže nevyjasněné, všechna starozákonní tušení posmrtné existence a všechna prorocká očekávání vzkříšení nacházejí své konkrétní naplnění v životě Ježíše Krista: „Mnohokrát a mnohými způsoby mluvíval Bůh k otcům ústy proroků; v tomto posledním čase k nám promluvil ve svém Synu (...).“ (Žd 1-2a). Je to Ježíš, kdo uvádí ve známém sporu se saduceji zajímavý biblický argument odkazující k realitě vzkříšení mrtvých: „Bůh Abrahámův, (...) přece není Bohem mrtvých, nýbrž živých.“ (Mt 22,32).⁴⁷ Jen jediný Ježíš Kristus o sobě může prohlásit: „Já jsem vzkříšení a život.“ (J 11,25a). Plní Otcovo poslání, aby dal lidem život v plnosti: „a já jim dávám věčný život: nezhynou na věky a nikdo je z mé ruky nevyrvé.“ (J 10,28). Podmínkou vzkříšení mrtvých se stává víra v Ježíše jako Krista: „Jestliže jsme s ním sjednoceni, (...) jistě budeme mít účast i na jeho zmrtvýchvstání.“ (Ř 6,5).

3.1 Téma vzkříšení

Podobně jako ve Starém zákoně čteme o zázracích oživení mrtvých těl, tak i Ježíš během svého působení křísí zemřelé osoby. Ve Starém zákoně nacházíme tři texty v knihách Královských (1 Kr 17,17-24; 2 Kr 4,31-37; 13,20-21), které vypráví o spásných činech vykonaných Elijášem a Elíšou. Tyto případy vzkříšení sloužily k prokázání pravdivosti prorockého úřadu a k dosvědčení Hospodinovy moci nad smrtí (srov. Dt 32,39; 1 S 2,6). Vzkříšení způsobené prorokem spočívalo v obnovení zdraví, navrácení duše do těla člověka (1 Kr 17,21-22; 2 Kr 4,34-35; srov. též Ž 23,3). Podobně Ježíšovy zázraky vzkříšení jsou především výpověďmi o jeho moci, kterou dostal od Otce (J 5,19). Ježíš, Pán nad životem a smrtí tak připravuje cestu k přijetí svého největšího zázraku, vlastního zmrtvýchvstání.

Výše jsme uvedli, že zásluhou farizeů byla v novozákonní době víra ve vzkříšení mrtvých, zahrnující jak oživení těla, tak duchovní nesmrtelnost, v židovské společnosti

⁴⁶ V souvislosti se skutečností vzkříšení jsou v novozákonních textech používána slovesa *anistémi* – *postavit, vstát z mrtvých* a *egeiró* – *vzkřísit, probudit*. Srov. G. KITTEL, *Teologický slovník k Novej zmluve I-II*, s. 66 a 201.

⁴⁷ Srov. L. MORRIS, „Vzkříšení“, s. 1116.

obecně rozšířená.⁴⁸ Marta, sestra zemřelého Lazara ujišťuje Ježíše: „Vím, že vstane při vzkříšení v poslední den.“ (J 11,24b). Sám Ježíš na otázku saduceů potvrzuje tuto židovskou víru ve vzkříšení, ale současně jí dává zásadně novou podobu (Mk 12,25; Mt 22,30), která bude srozumitelná až po jeho zmrtvýchvstání. Nevyznává, jako Marta víru ve vzkříšení, protože je to on sám v Novém zákoně, kdo naplňuje tuto víru a spojuje ji se svojí osobou.⁴⁹ Ví, že jemu dal Otec moc nad životem a smrtí a projevuje ji, když ze soucitu k pozůstalým příbuzným vzkřísí k životu tři zemřelé: Jairovu dceru (Mk 5,21-24.35-43par.), jediného syna naimské vdovy (Lk 7,11-17) a Lazara (J 11,1-44). Nejedná se o konečné vzkříšení z mrtvých, neboť tito lidé později museli znovu zemřít, ale o oživení, vrácení zpět do pozemského života. Tyto události nejsou ojedinělými izolovanými zázraky, ale stvrzením jeho mesiášského poslání. Ježíš je koná s rozhodností a velkou vnitřní silou, což poukazuje na jeho Božskou moc (Mt 11,5).⁵⁰ On je poslán Otcem, aby probouzel k životu (J 5,21n), aby mrtvé vzkřísil k věčnému životu (J 6,39.40.44.54). O Ježíši jako Mesiáši svědčí v Jeruzalémě rovněž mnozí zesnulí vzkříšení v okamžiku jeho smrti na kříži (Mt 27,53). Vyzbrojeni jeho mocí a v jeho jménu konají zázraky vzkříšení ve smyslu znovuoživení těl a vrácení do pozemského života i jeho učedníci (Sk 9,40; 20,10).

3.2 Význam Ježíšova vzkříšení

Jako svrchovaný Pán nad životem a smrtí Ježíš vystupuje i ve svých předpovědích, že zemře, ale třetího dne vstane z mrtvých (Mk 8,31; 9,31; 10,34par.) a že se bude jednat o jeho vyvýšení (J 3,14-15; 8,28; 12,32). Znamením proroka Jonáše předpovídá svůj třídní pobyt v hlubinách země (Mt 12,40); jako odkaz ke svému vzkříšení používá znamení zbořeného a ve třech dnech postaveného chrámu (J 2,19). Události Ježíšova vzkříšení předchází bolestná agónie, při níž je dokončeno jeho dílo a stvrzeno tak poslání od Otce. Pro většinu učedníků znamenala jeho potupná smrt na kříži pohoršení a zklamání, protože pro ně a tím více i pro ostatní Židy byla představa ukřižovaného mesiáše téměř nemožná.⁵¹ Snad ještě více nepřijatelným pro tehdejší židovstvo bylo také uctívání jakéhokoliv zemřelého, tedy ani Ježíše a už vůbec ne jako zmrtvýchvstalého Pána. Jak jsme si shora připomněli, část židovské společnosti,

⁴⁸ Srov. J. RADERMAKERS - P. GRELOT, „Vzkříšení/Zmrtvýchvstání“, s. 581.

⁴⁹ Srov. FRANTIŠEK, Kristovo a naše vzkříšení, katecheze na náměstí sv. Petra v Římě 4. 12. 2013, in: *Světlo – týdeník Matice cyrilometodějské*, roč. XXI, č. 51-52, s. 2.

⁵⁰ Srov. G. KITTEL, *Teologický slovník k Novej zmluve I-II*, s. 66.

⁵¹ Srov. M. RYŠKOVÁ, *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 271.

především farizeové, věřila sice ve zmrtvýchvstání těla, ale až na konci časů. Avšak ti, kteří uvěřili ve Zmrtvýchvstalého Ježíše, zvěstovali jeho smrt a vzkříšení jako svrchovaný Boží čin, jako spásné Boží jednání. Vždyť přece tak, jak Bůh jednal v dějinách spásy při záchraně svého lidu a vyvedl ho z Egypta, nyní vyvedl z podsvětí svého Pomazaného. Přitom se nejedná o žádné znovuoživení či navrácení do života, ale vzkříšení k odlišné formě existence, věčného života, kdy se Ježíš jako vítěz nad smrtí vrací ve slávě a moci.⁵² Tento spásný Boží čin zahájený Ježíšovým vtělením a dokonáný jeho smrtí na kříži, jenž se zároveň stává jeho vstupem do Otcovy slávy, je pro lidi zárukou a zdrojem spásy. Vzkříšený Ježíš nyní může darovat věřícím slíbeného Ducha (J 20,22), skrze svátostná znamení umožňuje podíl na věčném životě. Skutečnost Ježíšova vzkříšení stvrzuje, že spasení bylo dokonáno a všichni ti, kteří v něho věří, mohou očekávat, že budou na konci časů také vzkříšeni. Naděje ve vzkříšení dává lidskému životu nový rozměr.⁵³

3.3 Ježíšovo vzkříšení ve formulích víry

Důležitými svědky narůstající tradice výpovědí o zmrtvýchvstalém Pánu jsou tzv. formule víry. První křesťané se jimi snažili vyjádřit Ježíšovu smrt a vzkříšení jako Boží jednání.⁵⁴

3.3.1 První list Korintským

Nejstarší⁵⁵ formulí vyznání víry v Ježíše jako Krista, jehož výkupná smrt je v souladu s Písmy a kterého Bůh vzkřísil, najdeme v Prvním listě Korintským. Pavel zde upozorňuje, že předává jako tradici, „co sám přijal“ (1K 15,3a). Pravděpodobně byly původně předávány dvě samostatné tradice, jednak formule vzkříšení a jednak formule smrti a oběti, záhy však byly obě spojeny a Pavel je zde předkládá jako jednu formulí, již ustálenou v tradici⁵⁶. V důsledku šířících se mylných názorů ohledně vzkříšení se obrací na křesťany v Korintu a zdůrazňuje, že dosáhnou spásy jedině tím, že se budou pevně držet evangelia v tradované formě, jak jim ho on sám již dříve

⁵² Srov. R. E. BROWN, *Ježíš v pohledu Nového zákona*, s. 189.

⁵³ Srov. L. MORRIS, *Nový biblický slovník*, s. 1117.

⁵⁴ M. RYŠKOVÁ, *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 272.

⁵⁵ List byl sepsán v Efesu nebo v blízkém okolí asi r. 55 nebo 56. Srov. L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, s. 180.

⁵⁶ P. MAREČEK, *Svědectví o Ježíšově vzkříšení v 1 Kor 15,1-11*, s. 17: „Na základě jazykové a stylistické formy textu je možné počítat s tím, že formule 1 Kor 15,3b-5 vznikla již v první polovině 30. let nebo na počátku 40. let.“

zvěstoval. Obsah formule tradice je podstatou víry a tedy tím nejdůležitějším, co Pavel hlásal. Jedná se o čtyři základní výpovědi vztahující se ke Kristu.

První tvrzení sděluje, že „zemřel za naše hříchy“ (1 K 15,3b) a při tom je zjevné, že Kristova smrt byla jednak našimi hříchy zapříčiněna a jednak vedla k odstranění a odčinění těchto hříchů. První část formule uzavírá, že se tak stalo „podle Písem“. Druhá hlásaná skutečnost „a byl pohřben“ (1 K 15,4a) stručně poukazuje na skutečnost Ježíšovy smrti a navazuje tímto na první výpověď, protože dobového chápání je proces umírání ukončen uložením mrtvého těla do hrobu. Následuje třetí část výpovědi „byl vzkříšen podle Písem“ (1 K 15,4b). Prázdný hrob není ještě zmiňován, ale je naznačen v této výpovědi, protože pokud byl Ježíš vzkříšen, už nemůže být nadále v hrobě. Gramaticky je tento výraz, oproti ostatním slovesům vyskytujících se ve formuli víry, perfektum, což znamená, že děj se nejen odehrál v minulosti, ale trvá i v současnosti.⁵⁷ Pavlův odkaz, že se tak stalo „třetího dne“ je především časovým údajem, který pevně stanovuje historickou skutečnost, přitom je třeba vzít v úvahu židovské chápání dnů, kdy i část dne byla brána jako celý den. Je možno uvažovat i o teologické výpovědi, protože „třetí den“ byl ve Starém zákoně (např. Gn 22,4; Est 5,1 a především Oz 6,2) a následně i v rabínské tradici chápán jako den, kdy Bůh zasahuje ve prospěch spravedlivých a věrných.⁵⁸ Čtvrtá výpověď „ukázal se Petrovi, potom Dvanácti“ (1 K 15,5) potvrzuje skutečnost události Ježíšova vzkříšení, podobně jako tvrzení o jeho pohřbu svědčí o realitě Ježíšovy smrti.

Uvedením Petra jako prvního svědka vzkříšeného Krista je zdůrazněna jeho vůdčí role v rané církvi. K dalším svědkům uváděným hned za Petrem formule řadí „Dvanáct“, což je již předvelikonoční trvalé označení nejbližšího okruhu Ježíšových učedníků. Následně Pavel vypočítává dalších jemu známých „pět set bratrů“ jako svědky Ježíšova ukázání se a klade důraz na jejich ověřitelnost, čímž se zvyšuje spolehlivost hlásané skutečnosti. Dále jmenuje Jakuba, představeného jeruzalémské církevní obce, se kterým se osobně znal, poté uvádí „všechny apoštoly“ a na posledním místě jako očitého svědka řadí sebe. Tímto důkladným výčtem Pavel potvrzuje růst tradice a garantuje její hodnověrnost.

3.3.2 Další listy apoštola Pavla

Pevné přesvědčení o Ježíšově vzkříšení nalzáme v dalších listech apoštola Pavla

⁵⁷ Srov. M. RYŠKOVÁ, *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 274.

⁵⁸ Srov. P. MAREČEK, *Svědectví o Ježíšově vzkříšení v 1Kor 15,1-11*, s. 26.

v prvokřesťanských formulích vzkříšení, kde je popisováno jako jednání Boha, který „Ježíše vzkřísil z mrtvých“ (např.: Ř 8,11; Ga 1,1; srov. 1 K 6,14; 1 Te 1,10), později je moc zmrtvýchvstání připisována Ježíši a tím je nahlížen jako rovný Bohu: „Ježíš zemřel a vstal z mrtvých“ (1 Te 4,14; srov. Ř 14,9). V těchto textech se objevují dva základní výrazy pro vyjádření velikonoční události: jednak „byl vzkříšen“ (Ř 8,11) doslova „byl probuzen, oživen“ a jednak „vstal z mrtvých“ (1 Te 4,14) doslova „vstal“.⁵⁹ Tuto nezvratnou jistotu vzkříšení objevujeme rovněž ve formulích vyznání víry, ve kterých je spojena formule vzkříšení s tématem výkupné smrti (1 K 15,3-8; Ř 14,25) nebo v tzv. formulí Syna (Ř 1,3-4) zachycující pravděpodobně nejstarší výklad vzkříšení jako povýšení.⁶⁰ V christologických hymnech pozorujeme posun ve vývoji christologie z dvojstupňové, kdy je zmiňován Ježíšův pozemský život a zmrtvýchvstání/vyvýšení (např. Ř 1,3-4) ke třístupňové (např. Fp 2,6-11). Zde se objevuje myšlenka Ježíšovy preexistence u Boha. Účasti na božském bytí se svým vtělením zříká, a svou smrtí jako výsledným bodem ponížení a poslušnosti Otci, završuje Boží plán spásy, který vyústí do jeho povýšení v Otcově slávě. V hymnu Pavel vyznává, že Pánem světa je Ukřižovaný Syn.⁶¹

3.4 Ježíšovo vzkříšení v synoptických evangeliích

V závěru synoptických evangelií nacházíme příběhy o objevení prázdného hrobu ženami, o setkání s nebeskými posly, kteří ujišťují o Ježíšově vzkříšení a vyprávění o zjevení zmrtvýchvstalého Ježíše. Samotná skutečnost vzkříšení se však udála beze svědků a zůstává pro nás tajemstvím, protože přesahuje všechny lidské zkušenosti.⁶² Zprávy o prázdném hrobě a zjeveních Zmrtvýchvstalého vyjadřují základní svědectví těch, kteří se s ním setkali: Ježíš, který zemřel na kříži a byl uložen do hrobu, žije. Tyto zprávy nelze brát jako přesný popis historických událostí, neboť jednotlivá evangelia zpracovávají velikonoční příběh jednak s ohledem na okruh adresátů, kterým jsou určena, a jednak v souladu se svým celkovým teologickým záměrem.

⁵⁹ Srov. F. VOUGA, *Teologie Nového zákona*, s. 204.

⁶⁰ V pohanské oblasti byla formule vzkříšení nesrozumitelná, neboť tento svět neočekával apokalyptické vzkříšení. Výraz „vyvýšení“ zahrnoval i událost vzkříšení a byl řecky myslícím lidem pochopitelný. Srov. M. BIČ – P. POKORNÝ, *Co nevíš o Bibli*, s. 134.

⁶¹ Srov. F. VOUGA, *Teologie Nového zákona*, s. 229.

⁶² Srov. P. POKORNÝ, *Apoštolské vyznání víry*, s. 94.

3.4.1 Evangelium sv. Marka

V Markově evangeliu, které je považováno za nejstarší a jehož adresáty jsou pohanokřesťané, velikonoční scéna ukončuje původní text (Mk 16,1-8). V úvodu přicházejí ženy „brzy ráno“ (Mk 16,2a) s nakoupenými vonnými oleji, aby pomazaly Ježíšovo mrtvé tělo. V příběhu je zdůrazněno určité dramatické napětí,⁶³ vždyť teprve cestou se domlouvají, „kdo“ (Mk 16,3b) by mohl odvalit hrobový kámen; to, že byl „velmi veliký“ (Mk 16,4b) však zjišťují až po příchodu k hrobu, kdy již byl odvalený. Je tak naznačen Boží zásah, protože drama vrcholí neočekávanou přítomností anděla v prázdném hrobě a jeho poselstvím o Ježíšově vzkříšení, které je stěžejním prvkem celého příběhu. Současně jsou ženy pověřeny, aby oznámily Petrovi a učedníkům setkání se vzkříšeným Ježíšem v Galileji. (Mk 16,5-7). Přestože anděl v úvodu své řeči důrazně ženy upozorňuje, aby se nelekaly, reagují strachem, útekem a mlčením, takže ani nevykonají svěřené poslání. Jejich postoj je obvyklou lidskou odpovědí na mocné Boží jednání. I na jiných místech Markova evangelia zažívají učedníci úžas, strach a nepochopení Ježíšovy identity, když se setkávají s jeho nadpřirozenými činy (Mk 4, 41; 6,50-52).⁶⁴ Děje se tak ve shodě s teologickým záměrem evangelia: přivést čtenáře k víře, že Ježíš je Syn Boží.

V tzv. kanonickém závěru Markova evangelia (Mk 16,9-20) se nacházejí tradiční texty, které jsou podrobněji zapsány v ostatních evangeliích a programově uvedeny ve Skutcích apoštolů (Sk 1,1-11), zde však mají vlastní redakční zpracování. Nejprve je uvedena Marie z Magdaly jako první, které se ukázal vzkříšený Ježíš, ona poté svědčí o tomto zjevení před truchlícími učedníky, avšak ti ji nevěří (Mk 16,9-11; srov. J 20,11-18). Následuje zmínka o zjevení Ježíše dvěma učedníkům během cesty na venkov podrobně popsaná u Lukáše (Lk 24,13-35), jimž ostatní také nevěřili (Mk 16,12-13). Třetí zjevení Ježíše patřilo přímo okruhu Jedenácti, kdy jim ostře vytkl jejich nevěru a tvrdé srdce (Mk 16,14). I když platí, že víra je plodem osobního setkání s Pánem, je třeba věřit těm, kteří se s ním setkali.⁶⁵ Pokračování je překvapující: lidské slabosti přichází na pomoc milost (Mk 16,15-18) a ti, kteří byli před chvílí pokárání, dostávají pověření k hlásání evangelia, protože od tohoto okamžiku všichni, kteří uvěří, budou o své víře svědčit. Tato činnost bude konána s pomocí Ježíše, Syna Božího, vyvýšeného Pána (Mk 16,19-20).

⁶³ Srov. F. VOUGA, *Teologie Nového zákona*, s. 221.

⁶⁴ Srov. P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 53.

⁶⁵ Srov. P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 67.

3.4.2 Evangelium sv. Matouše

Matoušovo evangelium, pro své tematické uspořádání a pro velké uplatnění v raném křesťanském prostředí, lze právem považovat za evangelium církve.⁶⁶ Je zaměřeno na křesťany pocházející ze židovství, jak je zjevné z jeho provázanosti se Starým zákonem. Jako jediný líčí zemětřesení a pukání skal, otvírání hrobů a oživení zemřelých, jež provází jednak Ježíšovu smrt a jednak samotnou událost jeho vzkříšení. Mezi očitými svědky Ježíšova ukřižování se oproti ostatním evangeliím nachází také „mnoho“ žen (Mt 27,55). Údaje o hlídání zavřeného hrobu římskou stráží, obavy velekněží, aby někdo „neukradl“ Ježíšovo tělo (Mt 27,64-65) a podplacení falešných svědků (Mt 28,12-15) jsou součástí jen této novozákonní knihy.

Rámec k velikonočnímu příběhu tvořen vyprávěním s apologetickým charakterem, které má uvést na pravou míru snahu židovských představitelů utajit a zfalšovat skutečnost Ježíšova vzkříšení.⁶⁷ Matouš zde vychází z tradice, kterou mistrně, s ironickým podtextem zpracovává. Židovští předáci vykonávají zapečetění hrobu v den odpočinku, přitom oslovují nenáviděného římského místodržícího výrazem „pane“ dosud v tomto evangeliu vyhrazeném Ježíši, zatímco o Ježíši hovoří jako o „podvodníkovi“ (Mt 27,63). Je udivující, že na rozdíl od učedníků se rozpomínají na Ježíšovu předpověď vzkříšení, ačkoliv s ní nepočítají. V této souvislosti vyslovují ústřední formuli evangelní zvěsti „byl vzkříšen z mrtvých“ (Mt 27,64). Římská stráž podléhá židovské pravomoci a obě společně se snaží přivalením kamene ke hrobu zabránit vzkříšení (Mt 27,65-66). Je rovněž ironií, že hlídající stráž se jeví jako mrtvá, avšak mrtvý povstane z hrobu. Paradoxem je i svědectví těch, kteří událost o které svědčí, jednoduše zaspali (Mt 28,13b).

V tomto rámci nalzáme vyprávění o ženách jdoucích ke hrobu. Na rozdíl od Marka jsou jen dvě, vonné masti nejsou zmíněny. Za opětovného zemětřesení, jež poukazuje na Boží zásah, sestupuje anděl, usedá na hrobový kámen, který odvalil, oznamuje ženám Ježíšovo vzkříšení a vybízí je k předání tohoto poselství učedníkům (Mt 28,5-7). Andělovo prohlášení je ústředním bodem celého velikonočního vyprávění. Stejně jako v Markově evangeliu ženy běží od hrobu, tentokrát však nejen se strachem, ale také s „velikou radostí“, ne s mlčením, ale s oznámením poselství. Cestou se náhle setkávají se vzkříšeným Ježíšem, kterého ihned poznávají a klaní se mu jako Pánu. Ježíš jim formou příkazu opakuje pověření, které již dostaly od anděla a naznačuje tak důležitost

⁶⁶ Srov. L. TICHÝ, *Úvod do Nového Zákona*, s. 88-89.

⁶⁷ Srov. M. RYŠKOVÁ, *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 289.

jejich poslání (Mt 28,8-10).

V závěru kapitoly a tedy i celého Matoušova evangelia jedenáct učedníků ve shodě s andělovým vyzváním, jež potvrdil i sám Ježíš, odchází do Galileje na určenou horu (Mt 28,16). Takto se vrací do míst, kde začalo Ježíšovo veřejné působení a kde si je povolal za své učedníky. Nyní jim Ježíš předává závěrečný příkaz k univerzální misijní činnosti, který je možno chápat jako odkaz veškerého jeho působení. Činí tak, protože on je skutečně ten očekávaný Mesiáš z Davidova rodu a současně Boží Syn, jemuž Otec odevzdal „veškerou moc na nebi i na zemi“ (Mt 28,18). Můžeme říci, že v perikopě Mt 28,16-20 jsou zahrnuty všechny zásadní teologické výpovědi tohoto evangelia.⁶⁸

3.4.3 Evangelium sv. Lukáše

Třetí evangelium ve srovnání s ostatními rozvíjí největší bohatství témat, jejichž teologickým poselstvím je přiblížit Ježíše nejen jako splnění všech zaslíbení daných Izraeli, ale především jako střed dějin spásy. Ježíš je milosrdný Pán a Spasitel světa hledající všechny ubohé a přinášející spásu, která je důvodem k radosti (L 15,32; 19,5-6). Lukášovo evangelium tak skutečně představuje „radostnou zvěst“.⁶⁹

Lukáš uspořádal velikonoční poselství do tří příběhů. Charakteristické je, že se všechny odehrávají během jediného dne v Jeruzalémě. Nejprve přibližuje tradici prázdného hrobu, jak ji známe z ostatních evangelií, nabízí však vlastní zpracování. Ženy, které při pohřbu viděly, jak bylo Ježíšovo tělo pochováno, časně ráno přicházejí rovněž s vonnými mastmi jako u Marka, kámen je odvalený a ony vstupují do hrobu, který je už prázdný. (Lk 24,1-3). Do jejich bezradnosti přicházejí dva muži v zářícím oděvu s poselstvím, které utváří střed celého vyprávění, a upozorňují na nemožnost hledat „živého mezi mrtvými“ (Lk 24,5). Nyní je kladen důraz na to, že se ženy rozpomenou na Ježíšova slova, což je vede k aktivitě a na rozdíl od Marka odcházejí učedníkům sdělit radostnou zvěst, aniž by byly pověřeny (Lk 24,8). Ti jim nevěří, pouze Petr si běží v údivu prázdný hrob prohlédnout (Lk 24,12).⁷⁰

Druhé vyprávění, které je nejkrásnějším a nejpůsobivějším mezi ostatními velikonočními příběhy Nového zákona a současně tvoří vrchol Lukášova vypravěčského mistrovství, je tvořeno dvěma hlavními scénami. Po uvedení cesty dvou

⁶⁸ Srov. P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 136.

⁶⁹ L. TICHÝ, *Úvod do Nového Zákona*, s. 101.

⁷⁰ Srov. P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 165.

učedníků⁷¹ putujících zřejmě z Jeruzaléma na venkov do vesnice Emauz (Lk 24,13-14) následuje první scéna (Lk 24,15-27), která popisuje učedníky, jak spolu probírají poslední události a jsou tak plni smutku, že nepoznají Ježíše, který se k nim připojuje jako poutník a navazuje s nimi rozhovor o příčině jejich trápení. Vytýká jim nechápavost a uzavřenost srdce vůči starozákonním předpovědím a ukazuje na souvislost Božího plánu spásy a nezbytnosti Mesiášova utrpení. Příběh graduje ve druhé scéně (Lk 24,28-32), když se Ježíš nechá pozvat učedníky, jejichž srdce jsou již zasažena milostí, ke společnému stolování. U stolu, když Ježíš „lámal chléb“, jej učedníci poznávají, ale v tom okamžiku jim mizí z očí. Závěrečná část příběhu (Lk 24, 32-35) je představuje rozradostněné, jak přes pokročilost doby se ihned vracejí zpět do Jeruzaléma podat zprávu Jedenácti a dalším o tomto setkání s Ježíšem. Zde se dozvídají, že mezitím se Pán zjevil Petrovi, který je takto výslovně představen jako první svědek Vzkříšeného, a tak se svědectví dvou emauzských učedníků stává potvrzením tohoto zjevení.⁷²

Poslední vyprávění nejdříve líčí náhlé zjevení Vzkříšeného před shromážděnými učedníky ještě během jejich rozhovoru. Učedníci jsou vyděšeni, což je vzhledem k předchozímu tvrzení překvapivé, avšak naznačující, že Ježíšovo vzkříšení je nad lidské chápání. Ježíš jim vytýká jejich rozrušení a pochybnosti zda není duch a vybízí je, aby se dotkli jeho rukou a nohou. Protože zatím reagují jen radostným údivem, nabízí jim jednoznačný důkaz své tělesnosti, požádá je o „něco k jídlu“ (Lk 24,41), sní před nimi „kus pečené ryby“ (Lk 24,42-43) a tímto jim poskytne důkaz své identity.⁷³ Teprve poté, co se jim dal poznat, jim může připomenout všechna svá slova pronesená během pozemského působení, která ujišťovala, že se naplní vše, co je o něm psáno v Písmu (Lk 24,44-45). V druhé části řeči Ježíš vybízí učedníky k misijní činnosti „v jeho jménu“, k vydávání svědectví o událostech spásy, což se bude dít v moci Ducha, kterého jim Ježíš pošle, jak to Otec slíbil (Lk 24,46-49). Završením veškerých zjevení je Ježíšovo požehnání učedníkům u Betanie současně s odchodem do nebe. Učedníci se mu klaní a tímto způsobem vyjadřují víru v jeho božství, aby se posléze „s velikou radostí“ vrátili do Jeruzaléma, chválili Boha a očekávali dar Ducha, který nahradí Ježíšovu přítomnost.⁷⁴ Děje se tak v souladu s teologickým zaměřením Lukášova

⁷¹ M. RYŠKOVÁ, *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 293 vzhledem k uvedení jména Kleofáš pro jednoho z nich poznamenává, že jde zřejmě o historickou událost.

⁷² Srov. P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 197.

⁷³ Srov. P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 211.

⁷⁴ Srov. M. RYŠKOVÁ, *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 294.

evangelia. Jeruzalém má ústřední postavení v Božím plánu spásy, odtud začíná její hlásání. Zde se formuje nové společenství kultu, pro něž je charakteristická radost ze Vzkříšeného.

3.5 Ježíšovo vzkříšení ve Skutcích apoštolů

Hlavním tématem prvokřesťanských kázání v Novém zákoně bylo dosvědčování Ježíšova vzkříšení buď na základě osobního setkání se Vzkříšeným, nebo z podání očitých svědků. Hlásání vycházelo z pevného přesvědčení o realitě této události a odehrávalo se nejdříve uvnitř izraelského společenství. Petrovo vystoupení v Jeruzalémě v den Letnic (Sk 2,14-41) před množstvím shromážděných Židů z Jeruzaléma i zbožných poutníků ze všech míst židovské diaspory je prvním veřejným hlásáním evangelia, prvním projevem jeho apoštolského úřadu a současně počátkem působení církve. Jeho řeč je umístěna na začátek knihy a vzhledem k její rozsáhlosti a slavnostní formě ji lze považovat za programové téma Skutků.⁷⁵

Ústředním motivem Petrova kázání je přesvědčení o Ježíšově zmrtvýchvstání. Promluva je uspořádána do tří oddílů podle trojího záměru. První část (Sk 2,14-21) vysvětluje událost Letnic: Petr, právě naplněný Duchem, vystupuje s autoritou jako mluvčí apoštolů a vybízí shromážděné zástupy k pozornému naslouchání. Oslovuje je výrazem „muži judští“ (Sk 2,14b), vědom si toho, že se obrací k Židům pocházejícím z různých zemí a cituje jim úryvek z knihy proroka Jóela (Jl 3,1-5a), který hovoří o vyelití Ducha, divech a znameních. Text dává do souvislosti s právě se odehrávající událostí seslání Ducha svatého, aby vysvětlil tuto skutečnost jako Boží jednání.

Druhá část promluvy (Sk 2,22-36) přináší ústřední poselství o Ježíši Kristu. Petr posluchače znovu naléhavě vybízí k pozornosti a nyní je oslovuje posvátným titulem „muži izraelští“ (Sk 2,22a), aby zdůraznil jejich příslušnost k Božímu lidu, kterému jsou přednostně určena Boží zaslíbení. Zvěstuje jim Ježíšovu smrt jako lidmi zaviněnou,⁷⁶ ale nezbytnou podle Božího plánu a do protikladu k ní staví událost Ježíšova vzkříšení jako Boží zásah.⁷⁷ Dále Petr nazývá posluchače důvěrněji „bratry“ a zdůrazňuje, že apoštolové jsou svědky této události a mají moc ji interpretovat, protože Ježíš, vzkříšený a vyvýšený do Boží přítomnosti, ustanovený „Pánem a Mesiášem“

⁷⁵ P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v Sk 2,14-41*, s. 19.

⁷⁶ P. POKORNÝ, *Vznik christologie*, s. 46 přeskupuje: „Iniciativa k popravě vyšla od tehdejších reprezentantů židovského lidu (nikoli od Židů).“

⁷⁷ Srov. P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v Sk 2,14-41*, s. 30.

(Sk 2,36b), jim zprostředkoval Ducha, kterého od Otce obdržel.

Vyvrcholením události Letnic jak uvádí třetí části řeči (Sk 2,37-41), je projevení moci Ducha na Petrových posluchačích, kdy „zasažení v srdci“ (Sk 2,37a) tentokrát oni oslovují apoštoly důvěrně „bratři“ s touhou změnit svůj život. V závěrečné fázi své řeči je Petr vybídne k obrácení, které je završeno křtem „ve jménu Ježíše Krista“ (Sk 2,38b), neboť on jediný může zachránit. Tedy smyslem hlásání evangelia vzkříšeného Ježíše Krista je víra posluchačů, která vede ke změně smýšlení, přijetí křtu na odpuštění hříchů a obdržení daru Ducha svatého, který skrze Ježíše umožňuje podíl na Božím životě.

4 Ježíšovo vzkříšení podle Janova evangelia

Autor psal čtvrté evangelium s úmyslem vyvolat a posílit u posluchače nebo čtenáře víru v Ježíše jako Krista a Božího Syna s cílem získat pravý život (J 20,30-31). Toto přesvědčení charakterizuje všechny části Janova evangelia a odráží se i v závěrečných kapitolách 20 a 21, které se zabývají velikonočními událostmi. Jan je zakotven v téže raně křesťanské tradici jako synoptikové, což prokazuje rozvíjením stejných motivů jako ostatní evangelia, avšak dává jim svou vlastní výraznou podobu.⁷⁸ Tato podání redakčně zpracoval s důrazem na výrazné postavy rané církve: Petra, milovaného učedníka a Marii Magdalskou.⁷⁹ Stejně jako v ostatních částech evangelia, kde jsou představována různá setkání s lidmi, kteří vůči Ježíši zaujímají určitý postoj, nalézáme i zde příběhy o setkání jednotlivých postav s Ježíšem, které jsou postupně přiváděny k víře v Ježíše jako vzkříšeného Pána.⁸⁰

4.1 Zařazení a význam textu

Příběhy o setkání se vzkříšeným Ježíšem v Janově evangeliu uzavírají, stejně jako u synoptiků, evangelní poselství a jsou zahrnuty ve dvou závěrečných kapitolách, 20. a 21. V Janově podání, na rozdíl od ostatních evangelií, velikonoční příběh jen nenavazuje na události kolem hrobu, ale tvoří neoddělitelnou jednotu s celým Ježíšovým utrpením. Evangelista podává Ježíšovu smrt na kříži jako *vyvýšení*, jako dokonání díla zjevení a završení hodiny oslavení, jako přechod do nebeské slávy a začátek doby Ducha. Proto podle Janova teologického pojetí představují Velký pátek i Velikonoce, nanebevstoupení i letnice jedinou událost – slavný návrat k Otci.⁸¹ Velikonoční příběhy v tomto evangeliu vytvářejí přechod mezi tělesnou přítomností vtěleného Božího Syna během konání jeho díla (J 1,19-19,38) a tělesnou přítomností Syna již oslaveného a vyvýšeného k Otci, která se bude nadále realizovat v moci Parakléta v jednotě vzájemné lásky, ve společenství s Otcem i Synem a ve svátostech (J 6,48-58;13,1-7; 19,34).⁸²

Interpretace této dvojí události, Ježíšovy smrti na kříži a vzkříšení jako vyvýšení

⁷⁸ Srov. F. PORSCH, *Evangelium sv. Jana*, s. 194.

⁷⁹ M. A. GETTY-SULLIVANOVÁ, *Ženy v Novom zákoně*, s. 206.

⁸⁰ Srov. P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 234.

⁸¹ Srov. F. PORSCH, *Evangelium sv. Jana*, s. 194.

⁸² Srov. F. VOUGA, *Teologie Nového zákona*, s. 227.

a slavné vystoupení k Otci, je pro čtvrté evangelium charakteristická. Zatímco synoptická evangelia třikrát ohlašují utrpení Syna člověka, jeho smrt a vzkříšení třetího dne (Mk 8,31-39; 9,30-32; 10,32-34par.), ve čtvrtém evangeliu Ježíš třikrát předpovídá své vyvýšení (J 3,14-15; 8,28; 12,32) a třikrát svůj odchod k Otci (J 7,33-36; 8,21-22; 13,33-38); s těmito předpověďmi souvisí i výroky o oslavení (např. J 7,39; 12,16.23.28; 13,31n aj.). Vyvýšení přitom není chápáno jako důsledek Ježíšovy smrti, ale již samotná smrt na kříži znamená vyvýšení a oslavení. Pro Jana Ježíšova cesta na Golgotu a smrt není ponížením, ale návratem do Boží slávy, které se vzdal svým vtělením, jak je vyjádřeno v prologu evangelia (J 1,14).⁸³

Lze tedy říci, že osou čtvrtého evangelia je Ježíšův příběh, který začíná sestoupením Syna z Boží slávy a jeho vstupem do lidské existence, aby se stal Zjevovatelem Boha (J 1,1-18). Na základě mocných znamení a osobních setkání Ježíš vyžaduje odpověď víry člověka pro obdržení věčného života (J 20,30-31). V 19. kapitole je Ježíšova cesta završena smrtí na kříži znamenající jeho vyvýšení a opětovný výstup do Otcovy slávy. Velikonoční vyprávění, jak je zaznamenáno v následující 20. kapitole Janova evangelia, v časovém ohraničení rozvíjí proces Ježíšova výstupu k Otci a tak tvoří úzký vztah s pašijovým příběhem. V dějinách hlásání radostné zvěsti nejsou nikdy tyto skutečnosti spásy předávány odděleně.⁸⁴ Závěrečná, 21. kapitola zastává ve čtvrtém evangeliu funkci epilogu a má klíčovou pozici k lepšímu pochopení evangelia v jeho historických souvislostech. Text J 21,1-23 je možno považovat za velikonoční příběh, který rozvíjí některá témata Janova evangelia s ohledem na jejich důsledky pro církve.⁸⁵

4.2 Členění textu

Rané křesťanské tradice o velikonočních událostech uvedené ve 20. a 21. kapitole nesou známky janovského líčení událostí. Výrazným prvkem těchto příběhů je důraz na osobní setkání se Vzkříšeným a popis cesty víry, která je určovaná vztahem mezi „vidět“ a „věřit“.

4.2.1 Struktura 20. kapitoly

Kapitola 20 je postavena jako promyšlený příběh, v němž plyne čas, střídají se

⁸³ Srov. P. POKORNÝ - U. HECKEL, *Úvod do Nového zákona*, s. 596.

⁸⁴ Srov. J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 265.

⁸⁵ P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 279.

postavy a místa. Ve zprávách lze pozorovat určitou dynamiku pohybu. Nejprve běží Marie Magdalská (J 20,2), poté Petr a ten „druhý učedník“ (J 20,4). Je možno sledovat navyšování počtu předmětů: nejdříve vidí Marie Magdalská kámen (J 20,1), druhý učedník viděl pruhy plátna (J 20,5), poté Petr navíc viděl i šátek (J 20,7). Dochází i k navyšování počtu lidí, kterým se Ježíš zjevil. Nejprve Marii Magdalské (J 20,14), následně učedníkům bez Tomáše (J 20,24), poté všem učedníkům i s Tomášem (J 20,26).⁸⁶ Janovské téma „vidět“ a „věřit“ se rozvíjí ve čtyřech příbězích s různými reakcemi na vzkříšeného Ježíše, aby se v závěru dostalo pochvaly těm, kteří uvěří, aniž by viděli.⁸⁷

Je tedy možno říci, že 20. kapitola má jasnou strukturu a komentáře nabízejí různá členění. R. Schnackenburg hovoří o přehlednosti a vyváženosti této kapitoly a všímá si jejího rozdělení z hlediska časového. Ráno o Velikonoční neděli se odehrávají tři epizody u hrobu: příchod Marie Magdalské, návštěva dvou učedníků a setkání Marie Magdalské s Ježíšem (J 20,1-18). Spojovacím prvkem těchto epizod je postava Marie Magdalské. Večer tohoto dne proběhne událost zjevení Ježíše učedníkům (J 20,19-23). Tomášův příběh navazuje na tuto epizodu, aby ji následující neděli završil opětovným zjevením Ježíše a konverzí tohoto učedníka (J 20,24-29). Verše J 20,30-31 tvoří závěr celého evangelia.⁸⁸

Jiní autoři dělí kapitolu jednoduše na čtyři samostatné příběhy, nikoliv však od sebe oddělené, nýbrž tvořící součást Janova vyprávění o vzkříšení Ukřižovaného: 1. Marie Magdalská a dva učedníci u prázdného hrobu (J 20,1-10). 2. Setkání Ježíše s Marií Magdalskou (J 20,11-18). 3. Setkání Ježíše se svými učedníky (J 20,19-23). 4. Setkání Ježíše s Tomášem (J 20,24-29). Následuje evangelistův závěr ve formě Epilogu (J 20,30-31).⁸⁹

Některé komentáře⁹⁰ k Janovu evangeliu rozdělují její text na dva velké obrazy z hlediska místa dále dělitelné: první zahrnuje scény odehrávající se u hrobu (J 20,1-18) a druhý scény probíhající v uzavřeném domě v Jeruzalémě (J 20,19-29). Následuje závěr evangelia (J 20,30-31). V našem výkladu budeme vycházet z tohoto základního rozdělení a dále je upravíme:

1) První velký obraz: scény odehrávající se u prázdného hrobu (J 20,1-18)

⁸⁶ Srov. F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 537.

⁸⁷ Srov. P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 274.

⁸⁸ Srov. R. SCHNACKENBURG, *Das Johannesevangelium*, s. 355.

⁸⁹ Srov. G. R. BEASLEY-MURRAY, *John*, s. 370; K. WENGST, *Das Johannesevangelium*, s. 273.

⁹⁰ Srov. R. E. BROWNE, *The Gospel according to John I-XII*, s. 965; S. GRASSO, *Il Vangelo di Giovanni*, s. 752; F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 536;

V této části vyjdeme z členění podle chiasmu z hlediska postav, jak je uvádí J. R. Michaels:⁹¹

a) Marie Magdalská objevuje otevřený hrob (J 20,1); b) Petr a milovaný učedník běží ke hrobu (J 20,2-4a); c) Druhý učedník předběhne Petra, vidí plátna (J 20,4b-5); d) Petr vchází do hrobu (J 20,6-7); c') Druhý učedník „viděl“ a „uvěřil“ (J 20,8); b') Oba učedníci se vracejí domů (J 20,10); a') Marie Magdalská hovoří s anděly, poté se jí zjevuje Ježíš (J 20,11-18).

2) Druhý velký obraz: scény v uzavřeném domě v Jeruzalémě (J 20,19-29)

a) Zjevení vzkříšeného Ježíše učedníkům kromě Tomáše (J 20,19-23); b) Tomášovy pochybnosti (J 20,24-25); c) Ježíš se zjevuje Tomášovi (J 20,26-29).

3) Závěr evangelia (J 20,30-31)

Poslední část zakončuje celý sled událostí vysvětlením účelu sepsání jak této kapitoly, tak celého čtvrtého evangelia.

4.2.2 Struktura 21. kapitoly

Vyprávění o dalších zjeveních vzkříšeného Ježíše v této kapitole se odehrává na břehu Tiberiadského jezera a je tvořeno různými navzájem souvisejícími scénami, které lze seskupit do dvou hlavních příběhů: zázračný rybolov a zjevení Ježíše učedníkům (J 21,1-14) a Ježíšův rozhovor se Šimonem Petrem (J 20,15-23). Závěr kapitoly tvoří verše 24-25, které odkazují na autora evangelia. V této souvislosti nelze přehlédnout podobnost s prvním závěrem evangelia v J 20,30-31.

Přístupy badatelů ke struktuře závěrečné kapitoly se různí. Např. Thyen považuje 21. kapitolu za epilog nerozlučně spojený s předchozími kapitolami J 1-20, jenž hrál zásadní roli k výkladu a pochopení celého evangelia jak v době vzniku, tak i v současnosti.⁹² Z tohoto důvodu považuje verše J 20,30-31 za jakýsi most mezi tělem evangelia a závěrečnou kapitolou – epilogem, přičemž jednotícím prvkem je svědectví Ježíši Kristu. Epilog tedy kromě J 20,30-31 v úvodu zahrnuje dvě velké scény: 1) Nová přítomnost vzkříšeného Ježíše u Tiberiadského jezera (J 21,1-14); 2) Ježíš osvobozuje Petra z viny jeho zrady, ustanovuje ho pastýřem svých ovcí, mluví s ním o budoucnosti

⁹¹ J. R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 985.

⁹² K. WENGST, *Das Johannesevangelium*, s. 303-304 naopak uvádí, že jasný závěr evangelia tvoří J 20,30-31, dívající se zpět na celé dílo a protože následující 21. kapitole chybí v úvodu jakýkoliv přechod, považuje ji za pozdější doplněk. Podobně, z důvodu samostatné tradice, o 21. kapitole jako o dodatku hovoří F. PORSCHE, *Evangelium sv. Jana*, s. 204.

milovaného učedníka (J 21,15-25).⁹³

Beasley-Murray 21. kapitolu rovněž označuje jako epilog, který dělí jednoduše na tři části: 1) Vzkříšený Pán se zjevuje učedníkům u Tiberiadského jezera (J 21,1-14); 2) Vzkříšený Pán se obrací k Petrovi (J 21,15-23) - a) Ježíš očišťuje Petra a ustanovuje ho pastýřem svých ovcí (J 21,15-17); - b) Ježíš předpovídá Petrovi mučednickou smrt (J 21,18-19); - c) Osud milovaného učedníka (J 21,20-23); 3) Závěr, který svým důležitým prohlášením včleňuje epilog do evangelia (J 21,24-25).⁹⁴

Jinou osnovu předkládá F. J. Moloney.⁹⁵ Tento autor vychází z výše zmiňovaného členění 21. kapitoly na tři části. Oproti ostatním komentářům v druhé části navrhuje strukturu, která se zaměřuje na hlavní postavy Petra a milovaného učedníka z hlediska jejich úloh. Petr je pastýř (J 21,15-19) a milovaný učedník je autor čtvrtého evangelia (J 21,20-24). Slavnostní závěr pak tvoří jen J 21,25.

V našem komentáři přihlédneme k podrobnému členění dle návrhu Browna:⁹⁶

1) První velký obraz: zjevení vzkříšeného Ježíše učedníkům (J 21,1-14)

a) Neúspěšný lov Petra a dalších učedníků (J 21,1-2); b) Zjevení Ježíše a zázračný úlovek ryb (J 21,4-8); c) Tajemná hostina se Vzkříšeným (J 21,9-13); d) Závěrečná poznámka.

2) Druhý velký obraz: Ježíš, Petr a milovaný učedník (J 21,15-23)

a) Pastýřská úloha Petra a předpověď jeho mučednické smrti (J 21,15-19); b) Osud milovaného učedníka (J 21,20-23).

3) Druhý závěr evangelia (J 21,24-25).

4.3 Výklad textu 20. kapitoly

Vyprávění o setkání se Vzkříšeným budeme uvádět a rozebírat postupně, podle rozdělení na dva hlavní velké obrazy dále členěné, jak je naznačeno ve výše zmiňované podkapitole 4.2.1.

4.3.1 První velký obraz: Scény odehrávající se u prázdného hrobu (J 20, 1-18)

¹První den po sobotě, když ještě byla tma, šla Marie Magdalská k hrobu

⁹³ Srov. H. THYEN, *Das Johannesevangelium*, s. 771-774.

⁹⁴ Srov. G. R. BEASLEY-MURRAY, *John*, s. 398.

⁹⁵ F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 565.

⁹⁶ R. E. BROWN, *The Gospel according to John XIII-XXI*, s. 1065.

a spatřila, že kámen je od hrobu odvalen.² Běžela k Šimonu Petrovi a k tomu učedníkovi, kterého Ježíš miloval, a řekla jim: „Vzali Pána z hrobu, a nevíme, kam ho položili.“³ Petr a ten druhý učedník vstali a šli k hrobu.⁴ Oba dva běželi, ale ten druhý učedník předběhl Petra a byl u hrobu první.⁵ Sehnul se a viděl tam ležet lněná plátna, ale dovnitř nevěšel.⁶ Po něm přišel Šimon Petr a vešel do hrobu. Uviděl tam ležet lněná plátna,⁷ ale šátek, jímž ovázali Ježíšovu hlavu, neležel mezi plátny, nýbrž byl svinut na jiném místě.⁸ Potom vešel dovnitř i ten druhý učedník, který přišel k hrobu dřív; spatřil vše a uvěřil.⁹ Dosud totiž nevěděli, že podle Písma musí vstát z mrtvých.¹⁰ Oba učedníci se pak vrátili domů.¹¹ Ale Marie stála venku před hrobem a plakala. Přitom se naklonila do hrobu¹² a spatřila dva anděly v bílém rouchu, sedící na místě, kde předtím leželo Ježíšovo tělo, jednoho u hlavy a druhého u nohou.¹³ Otázali se Marie: „Proč pláčeš?“ Odpověděla jim: „Odnegli mého Pána a nevím, kam ho položili.“¹⁴ Po těch slovech se obrátila a spatřila za sebou Ježíše; ale nepoznala, že je to on.¹⁵ Ježíš jí řekl: „Proč pláčeš? Koho hledáš?“ V domnění, že je to zahradník, mu odpověděla: „Jestliže tys jej, pane, odnesl, řkni mi, kam jsi ho položil, a já pro něj půjdu.“¹⁶ Ježíš jí řekl: „Marie!“ Obrátila se a zvolala hebrejsky „Rabbuni“, to znamená „Mistře“. ¹⁷ Ježíš jí řekl: „Nedotýkej se mne, dosud jsem nevystoupil k Otci. Ale jdi k mým bratrům a pověz jim, že vystupuji k Otci svému i Otci vašemu a k Bohu svému i Bohu vašemu.“¹⁸ Marie Magdalská šla k učedníkům a oznámila jim: „Viděla jsem Pána a toto mi řekl.“

První část velikonočních událostí se odehrává v blízkosti otevřeného hrobu za časného nedělního rána. Obraz lze dále dělit na několik scén, které spojuje téma „vidět“ a „věřit“ a dodává jim dramatické napětí. Zpracování textu J 20,1-18 nese charakteristické prvky janovské teologie, lze však pozorovat určité nesrovnalosti. Např. plurál „nevíme“ (J 20,2) poukazuje na návštěvu více žen u hrobu podle podání tradice, vysvětlení o nepochopení Písma (J 20,9) je pravděpodobně dodatečný komentář pisatele. Lze se tedy domnívat, že evangelista vychází z převzaté starší tradice o návštěvě hrobu několika ženami (srov. Mk 16,1-8), dále o Petrově prohlídce hrobu (srov. Lk 24,12) a z podání o zjevení Ježíše ženám (srov. Mt 28,8-10). Tyto staré zprávy autor významně redakčně zpracoval⁹⁷ tak že protagonisty prvního velkého obrazu 20. kapitoly a tedy prvními svědky Ježíšova vzkříšení se staly tři osoby: Marie

⁹⁷ P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 239.

Magdalská, dále Petr a učedník, kterého Ježíš miloval.

- a) Marie Magdalská přichází k hrobu a vidí, že je kámen odvalen (J 20,1).
- b) Oznamuje událost Petrovi a učedníkovi, kterého Ježíš miloval, oba běží ke hrobu (J 20,2-4a).
- c) Druhý učedník předběhne Petra, vidí plátna, ale nevejde do hrobu (J 20,4b-5).
- d) Petr vchází do hrobu, vidí plátna, šátek z hlavy je svinut odděleně (J 20,6-7).
- e) Druhý učedník konečně vchází do hrobu, aby „viděl“ a „uvěřil“ (J 20,8).
- f) Oba učedníci se vracejí domů (J 20,10).
- g) Marie Magdalská stále pláče u hrobu, nejdříve hovoří s anděly, poté se obrátí a uvidí Ježíše, když se jí sám dá poznat, jde a zvěstuje učedníkům: „Viděla jsem Pána“ (J 20,11-18).

Tak lze pozorovat, že velikonoční vyprávění v prvním velkém obraze 20. kapitoly je příběhem Mariiným, ona jej otvírá i uzavírá, první spatří otevřený hrob, vzkříšeného Pána, první jej hlásá ostatním učedníkům. Avšak v centru vyprávění stojí Petr, jako první vidí důkaz prázdného hrobu, vzápětí následován vírou milovaného učedníka. Jedině v Janově evangeliu je tato skutečnost podle židovského zákona potvrzena dvěma svědky – muži.⁹⁸

4.3.1.1 Marie Magdalská objevuje otevřený hrob (J 20,1)

a) Jak bylo řečeno, Marie zvaná Magdalská podle místa, odkud pocházela, přichází ke hrobu „první den po sobotě, když ještě byla tma“ (J 20,1). Synoptická evangelia uvádějí příchod žen ke hrobu, buď aby se „podívaly“ (Mt 28,1) nebo s přichystanými „vonnými mastmi“ (Mk 16,1; Lk 24,1), Jan však důvod neuvádí, protože není třeba jej uvádět. Je zde jasný vypravěčský záměr: zdůraznit objev prázdného hrobu, který se dále stává výchozím bodem příběhu.⁹⁹ Oproti ostatním evangeliím v příběhu vystupuje Marie Magdalská samotná, přestože je možno se domnívat, že Jan znal tradici o skupině žen u hrobu, jak poznáváme dále: „nevíme, kam ho položili“ (J 20,2). Děje se tak v souladu s teologickým záměrem autora čtvrtého evangelia, který klade důraz na osobní setkání s Ježíšem a ukazuje, jak jsou jednotlivé postavy postupně přiváděny

⁹⁸ J. R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 986.

⁹⁹ Srov. J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 271.

k víře.¹⁰⁰ Když Marie přicházela k hrobu, byla ještě tma. Ostatní evangelia uvádí „za časného jitra“ (Lk 24,1), „brzy ráno (...) sotva vyšlo slunce“ (Mk 16,2), že „začínal den“ (Mt 28,1). Těžko uvěřit, že by opravdu byla za tmy u hrobu, výraz „tma“ je spíše uveden v symbolickém smyslu, protože její opak „světlo“ má ve čtvrtém evangeliu pro spásu rozhodující význam.¹⁰¹ Ježíš se představuje jako „světlo světa“ (J 1,5; 8,12), naopak tma je znamením nevíry (např. J 1,5; 3,2; 8,12; 13,30). Tma ve vyprávění tedy naznačuje, že Marie Magdalská se zatím nachází v nevíře. Z tohoto důvodu je pro ni zdrojem smutku a nepochopení i odvalený kámen od hrobu. Nenapadne ji myšlenka, že prázdný hrob může být znamením Božího zásahu.¹⁰²

4.3.1.2 Petr a milovaný učedník běží ke hrobu (J 20,2-4a)

b) V této tmě neporozumění a zmatku Marie Magdalská nevstoupí do hrobu jako ženy u Lk 24,3 a Mk 16,5, nýbrž nepochopitelně předpokládajíc, že mrtvé tělo někdo odnesl, běží se zprávou k Petrovi a učedníkovi, kterého Ježíš miloval (J 20,2). O Petrovi jsme naposledy slyšeli, když na nádvoří domu velekněze po jeho zapření, že je Ježíšovým učedníkem, zakokrhá kohout (J 18,27). O milovaném učedníkovi je poslední zmínka ve chvíli Ježíšova ukřižování, kdy k sobě přijal jeho matku (J 19,27). V kapitolách 18-21 hrají tedy tyto dva Ježíšovi učedníci významnou roli, odlišnou jeden od druhého. Podobně i jiné je jejich označení, ačkoliv jeho původ je třeba hledat u Ježíše. Petr je nazýván jménem, které mu dal Ježíš při prvním setkání (J 1,42), učedník, kterého Ježíš miloval je představen na základě vztahu, který vůči němu Ježíš má.¹⁰³ Marie jim nyní oznamuje: „Vzali Pána z hrobu, a nevíme, kam ho položili.“ (J 20,2). Není jasné, zda tímto sdělením myslí na krádež mrtvého těla (Mt 27,62-66; 28,11-15), či jeho nějaké přenesení a znovupohřbení. Každopádně pro Marii Magdalskou to není jen mrtvé „Ježíšovo tělo“ (J 19,38), ale její „Pán“, k němuž tíhne „mírou učednictví silnější než smrt“.¹⁰⁴ Jejím pevným přilnutím k Ježíši a bolestí nad jeho smrtí lze tedy vysvětlit onen brzký spěch ke hrobu, bezradnost nad zjištěním situace a zmatený útěk od prázdného hrobu.¹⁰⁵ Přesto se stále nalézá ve tmě nevíry, do které jsou právě vtaženi i oba učedníci a je tedy možné, že plurál „nevíme“ v tuto chvíli

¹⁰⁰ Srov. P. MAREČEK, *Úvod do Nového Zákona*, s. 49.

¹⁰¹ Srov. F. PORSCH, *Evangelium sv. Jana*, s. 13.

¹⁰² Srov. F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 538.

¹⁰³ Srov. J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 271.

¹⁰⁴ J. R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 987.

¹⁰⁵ Srov. P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 242.

může poukazovat i na jejich situaci; na druhé straně se pak nacházejí ti, kteří ho „vzali“ a někam „položili“.¹⁰⁶ Ve chvíli, kdy oba učedníci, nacházející se ve tmě nevíry na Mariinu zprávu zareagovali tím, že „vstali a šli k hrobu“ (J 20,3), ba, oba přímo „běželi“ (J 20, 4a), nastal pro ně obrat, nový začátek. Nejedná se o žádný závod, při kterém zvítězí snad „mladší“ milovaný učedník, či je tímto osvětleno, že by každý vyběhl z jiného místa, pokud snad Marie při oznamování své zprávy navštívila jednoho po druhém. Je možné, že šlo o výrazný okamžik, který si evangelní svědek těchto událostí zapamatoval (J 19,35).¹⁰⁷ Avšak zcela jistě, v kontextu čtvrtého evangelia, jde o ještě hlubší význam, jak uvidíme dále.

4.3.1.3 Druhý učedník předběhne Petra, vidí plátna (J 20,4b-5)

c) Příběh pokračuje konstatováním, že „druhý učedník předběhl Petra a byl u hrobu první“ (J 20,4b). Tito dva nejdůležitější učedníci janovského vyprávění se právě nacházejí u znamení mocného Božího zásahu.¹⁰⁸ Přestože oba učedníci běží společně, druhý učedník, v souladu s přednostním postavením, které zastává ve čtvrtém evangeliu (J 13,23-26; 19,25-27) je u hrobu dříve. Vítězství učedníka, kterého Ježíš miloval, tedy vyplývá z jeho výsadního vztahu ke Kristu, dokazuje velikost jeho nadšení a lásky pro Pána.¹⁰⁹ Nicméně do hrobu nevstupuje, pouze nahlédne, aby „tam viděl ležet lněná plátna“ (J 20,5). Tato lněná plátna byla použita při Ježíšově pohřbu (J 19,40) a jistě vzbuzovala otázky, co je s Ježíšovým tělem, přesto milovaný učedník nepokračuje dál, aby se přesvědčil, nýbrž čeká na příchod Petra a dává mu tak přednost.

4.3.1.4 Petr vchází do hrobu (J 20,6-7)

d) Na začátku vyprávění příběhla Marie Magdalská k Petrovi a k učedníkovi, kterého Ježíš miloval a přestože běželi společně, ke hrobu Petr dorazil až po milovaném učedníkovi. Tato skutečnost neznamena žádnou výtku jeho osobě, nejde o nějaké negativní srovnávání, nýbrž poukaz na odlišnost jejich rolí.¹¹⁰ Učedník, kterého Ježíš miloval, však nyní ustupuje a dává Petrovi prostor aby „vešel do hrobu“ (J 20,6). Právě v této chvíli a na tomto místě je vyzdviženo Petrovo vůdčí postavení mezi učedníky a tento primát nemůže být zpochybněn, přestože milovaný učedník dosáhl prázdného

¹⁰⁶ Srov. F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 538.

¹⁰⁷ Srov. J. R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 989.

¹⁰⁸ F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 539.

¹⁰⁹ J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 271.

¹¹⁰ P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 245.

hrobu dřív. Petr – hlava apoštolů se tak stává prvním velikonočním svědkem.¹¹¹ Po vstupu do hrobu vidí Petr jednak to, co již viděl milovaný učedník: „lněná plátna“, ale i další prvek: „šátek, jímž ovázali Ježíšovu hlavu, neležel mezi plátny, nýbrž byl svinut na jiném místě“ (J 20,7). Stav hrobu je pečlivě popsán a zní jako zpráva očitého svědka. Mimo Janovo evangelium existuje ještě jedna zmínka o Petrovi, který „se rozběhl k hrobu, nahlédl dovnitř a uviděl tam ležet jen plátna“ (Lk 24,12). Podle Lukášova zpracování vidí Petr v hrobě asi tolik, co milovaný učedník v Janově podání, zatímco vylíčení toho, co vidí Petr v tuto chvíli, je o něco podrobnější.¹¹² Záměrem pečlivého popisu stavu hrobu je vyloučit ukvapený závěr Marie Magdalské, že „vzali Pána z hrobu“ (J 20,2). Vždyť, kdo by opatrně odmotával plátna, řádně poskládal a uložil a odešel pak s mrtvým tělem? Jestliže tedy v hrobě neleží mrtvé Ježíšovo tělo zabalené do pláten, ale pouze zůstávají ona položená prázdná plátna a šátek z hlavy svinutý na jiném místě a jestliže nemohlo být tělo odcizeno, stává se tento prázdný hrob svědectvím, že do Ježíšova příběhu zasáhl Bůh.¹¹³ Nabízí se srovnání se vzkříšením Lazara. Když jej Ježíš vzkřísil, vyšel ven z hrobu a „měl plátnem svázaný ruce i nohy a tvář zahalenu šátkem“ (J 11,44). Lazar vyšel z hrobu ve smyslu znovuoživení, vrácení zpět do pozemského života a v budoucnu bude muset znovu zemřít a opět být ovinut pohřebními plátny. Zmrtvýchvstalý Ježíš tyto atributy smrti zanechává v hrobě prázdné, protože vstal k věčnému životu.¹¹⁴ Petr tedy vstupuje do hrobu a vidí důkazy zmrtvýchvstání, nicméně jaký učinil závěr, se z tohoto evangelia nedozvíme. Možná odpovídá jeho reakci podle Lukášova evangelia: „Vrátil se v údivu nad tím, co se stalo“ (Lk 24,12b). Podobně jako Marie Magdalská není schopen číst znamení, které má před očima. Je sice představen jako první svědek události, který však pozoruje, aniž by pochopil.¹¹⁵ Jeho údiv je vyjádřen mlčením. Obrat k plné víře učiní až jeho společník v následující části vyprávění.

4.3.1.5 Druhý učedník „viděl“ a „uvěřil“ (J 20,8)

c') Poté, co dal přednost Petrovi, vstupuje do hrobu i druhý učedník. Tak, jako pro svou silnější touhu dorazil ke hrobu dřív, i v této chvíli má před Petrem prvenství, protože „spatřil vše a uvěřil“ (J 20,8b). Z kontextu vyplývá, že uviděl zřejmě to samé,

¹¹¹ J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 272.

¹¹² Srov. J. R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 990.

¹¹³ Srov. F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 539.

¹¹⁴ R. SCHNACKENBURG, *Das Johannesevangelium*, s. 367.

¹¹⁵ J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 272.

co před chvílí Petr, avšak na rozdíl od něho okamžitě dochází k víře. Pořádek zanechaný v hrobě se mu v této chvíli stává znamením a vyvozuje z něho své přesvědčení o Ježíšově vzkříšení, aniž by viděl Ježíše osobně.¹¹⁶ Tento bezprostřední přechod od vidění k víře se uskuteční, přestože milovaný učedník neví, „že podle Písma musí vstát z mrtvých“ (J 20,9), jak zdůrazňuje komentář evangelisty, takže odtud vlastně Ježíšovo vzkříšení ani nemůže vyvodit.¹¹⁷ Na druhou stranu, tato neznalost Písma by mohla vysvětlit mlčení Petra, který nebyl schopen porozumět znamení prázdného hrobu.

J. R. Michaels se domnívá, že se jedná o víru ještě částečně omezenou. Plná víra je založena nikoli na znamení prázdného hrobu, nýbrž na osobním setkání se Zmrtvýchvstalým a zazní o něco později ústy Marie Magdalské: „Viděla jsem Pána“ (J 20,18) nebo ve shromáždění učedníků, kteří „se zaradovali, když spatřili Pána“ (J 20,20), či při Tomášově vyznání „Můj Pán a můj Bůh.“ (J 20,28).¹¹⁸

Avšak „učedník, kterého Ježíš miloval“ uvěří na základě vztahu lásky, který má s tím, jenž ho miluje, neboť láska je nezbytnou podmínkou pro pravé poznání Ježíše: „toho, kdo mě miluje, (...) i já budu milovat a dám se mu poznat.“ (J 14,21b). Protože věří, aniž by viděl, je ztělesněním naprosté důvěry v Pána a vzorem víry ideálního Ježíšova učedníka. Na něj a všechny, kdo ho následují ve všech příštích generacích učedníků, se vztahují oceňující Ježíšova slova pronesená o týden později před Tomášem: „Blahoslavení, kteří neviděli, a uvěřili“ (J 20,29b). Návštěva hrobu pro milovaného učedníka znamená zrození velikonoční víry, jak ji chápe janovská tradice a jak je nabídnuta všem, kdo sice žijí v Ježíšově nepřítomnosti (J 16,5.28), zato však v přítomnosti Přímluvce (J 14,16-17).¹¹⁹

4.3.1.6 Oba učedníci se vracejí domů (J 20,10)

b') Na závěr zjišťujeme, že podobně, jak přišli, „se oba učedníci pak vrátili domů“ (J 20,10), a spolu se zas objeví ve 21. kapitole. Není známo, že by spolu rozmlouvali, což vzbuzuje otázky. Evangelium se také nezmiňuje, že by hovořili o své zkušenosti s Marií Magdalskou. Překvapuje, že víra milovaného učedníka nevede k žádnému velikonočnímu hlásání. Toto mlčení má zřejmě teologický význam; je znamením, že vyvolat velikonoční víru a dávat jí růst, může pouze Pán,¹²⁰ jak zjistíme v následujícím

¹¹⁶ P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 246.

¹¹⁷ F. VOUGA, *Teologie Nového zákona*, s. 224.

¹¹⁸ Srov. J. R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 992.

¹¹⁹ Srov. F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 540.

¹²⁰ J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 273.

příběhu.

4.3.1.7 Marie Magdalská hovoří s anděly, poté se jí zjevuje Ježíš (J 20,11-18)

a') Závěrečnou scénu prvního velkého obrazu můžeme rozdělit do tří částí:

1) setkání plačící Marie Magdalské s anděly (J 20,11-13); 2) dialog Marie s Ježíšem (J 20,14-17); 3) její velikonoční svědectví (J 20,18).

Jak jsme si ujasnili v úvodu výkladu, a jak vidíme z rozdělení této scény, hlavní postavou následující perikopy je Marie Magdalská. Poté, co příběhla k učedníkům s poplašnou zprávou, jsme o ní neslyšeli, a proto nevíme, zda se s nimi vrátila zpět k hrobu. Není důležité, znát všechny okolnosti, protože autor evangelia nezpracoval události velikonočního rána, známé i ze synoptické tradice chronologicky, ale osobitě, s vlastním teologickým důrazem jako příběhy zrození velikonoční víry. Marie bude v dialogu s Ježíšem krok za krokem přivedena z nevíry k plnosti víry a evangelista použije své typické stylistické prostředky, např. neporozumění a ironii.

1) Učedníci tedy odešli, avšak příběh Marie Magdalské pokračoval, protože „stála venku před hrobem a plakala“ (J 20,11). Důvodem jejího žalu a sklíčenosti je absolutní ztráta Ježíše, který nejenže zemřel, ale ztratilo se i jeho mrtvé tělo. Její pláč vyplývá z bolesti učedníka, který ztratil milovaného Pána. Nabízí se paralela k Písni písní 3,2b: „vyhledám toho, kterého tolik miluji. Hledala jsem ho, a nenalezla.“ Je to zármutek, jaký zakouší učedník podle Ježíšových slov z druhé řeči na rozloučenou: „vy budete plakat a naříkat, (...) budete se rmoutit, ale váš zármutek se promění v radost.“ (J 16,20). A právě v tomto příběhu se jeho slova naplní.¹²¹ Smutek a slzy Marie Magdalské však také znamenají, že se nalézá stále ještě ve tmě nevíry, mimo tajemství. Její neschopnost uvěřit a rozumět tomu, co se mohlo stát, přestože vidí prázdný hrob, pokračuje. Připomíná tak pláč jako projev nevíry Lazarovy sestry v příběhu o jeho vzkříšení (J 11,31.33).¹²²

Truchlící Marie ale učiní, podobně jako oba učedníci, další krok, aby vyšla z prostředí nevíry, a nakloní se dovnitř do hrobu. Nyní se nabízí určitá paralela mezi zkušeností její a obou učedníků, která se odehrála před několika okamžiky. Stejně, jako zpočátku milovaný učedník, se nakloní a do hrobu nevstoupí a rovněž se jako oba

¹²¹ Srov. P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 248.

¹²² F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 543.

učedníci podívá, i když to, co uvidí, je zcela odlišné.¹²³ Nespatří plátna ani šátek, „ale dva anděly v bílém rouchu, sedící na místě, kde předtím leželo Ježíšovo tělo“ (J 20,12). U synoptiků se v této scéně objevuje mládenec (Mk 16,5-7), jeden anděl (Mt 28,5-7) nebo dva muži (Lk 24,4-7), aby ohlašovali prázdný hrob a Ježíšovo vzkříšení. U Jana tito andělé, jejichž počet je potvrzením spolehlivosti svědectví,¹²⁴ nepotřebují slov, ale řeč jejich těla mluví jasněji, než položená plátna a svinutá rouška, jak čteme o několik veršů dříve. Pečlivý popis, udávající jejich umístění na stejném místě, kde byl předtím pohřben Ježíš, „jeden u hlavy a druhý u nohou“ (J 20,12) odkazuje k tajemství, které se tu odehrálo.¹²⁵ Jejich přítomnost v hrobě jakoby naznačuje nepřítomnost Ježíšova mrtvého těla. Bílá barva oděvu zdůrazňující nebeskou identitu andělů odkazuje k Božímu jednání, které se zde projevilo, a hrob tedy již není více místem smrti.¹²⁶

Přestože má Marie Magdalská toto pozoruhodné vidění, nedovede ji k tomu, aby „uvěřila“ jako dříve „učedník, kterého Ježíš miloval“, místo toho stále pláče. Možná nyní více chápeme učedníkovu mlčení ohledně sdílení své nově nabyté víry, protože pro Marii světlo ve tmě nevíry může zažehnout pouze sám Pán. V této situaci nezazní z úst andělů velikonoční hlásání jako u synoptiků, nýbrž otázka po zdroji jejího žalu: „Proč pláčeš?“ (J 20,13b). Vždyť proč slzy, když On zde již není, jeho nepřítomnost v místě smrti by měla být přece důvodem k radosti. I když Mariina vize dvou andělů převyšuje vidění položených pláten a šátku, jaké měl Petr a milovaný učedník, přesto u ní nevzbuzuje žádnou víru, což dokládá její tvrdohlavá a nic nechápající odpověď: „Odesli mého Pána a nevím, kam ho položili.“ (J 20,13b). Slova adresovaná andělům opakují dřívější Mariino zvolání k oběma učedníkům (J 20,2b), avšak jednotné číslo „nevím“ odráží situaci postav tohoto příběhu, protože nyní jen Marie „neví“.¹²⁷ Přesto všechno to nebude ani Petr ani milovaný učedník, ale právě Marie Magdalská, která učiní první zkušenost se vzkříšeným Pánem. Stane se tak na podnět samotného Ježíše, který stojí za Marií a čeká, až se otočí.¹²⁸

2) V další části scény dochází k zásadní změně ve vyprávění. Poté, co Marie

¹²³ J. R. MICHAELS, *The Gospel of Joh*, s. 996.

¹²⁴ S. GRASSO, *Il Vangelo di Giovanni*, s. 762.

¹²⁵ R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 997 podotýká, že autor evangelia „nás nechává se dvěma obrazy záblesku, co bylo v hrobě Ježíše: jeden očima muže (v.6) a jeden očima ženy (v. 12), jeden sestávající z tzv. tvrdých důkazů, druhý z „vidění andělů“ (srov. Lk 24,23). První je stereotypní vidění „muže“, druhý je stereotypní vidění „ženy“.

¹²⁶ Srov. S. GRASSO, *Il Vangelo di Giovanni*, s. 762.

¹²⁷ F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 544.

¹²⁸ R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 998.

Magdalská učinila náhlý obrat, „spatřila za sebou Ježíše; ale nepoznala, že je to on.“ (J 20,14). Maria nacházející se dosud ve tmě nevíry činí tímto způsobem první krok směrem k nalezení víry. V jejím konkrétním obratu lze vidět i symbolický význam. Aby byla schopna rozpoznat vzkříšeného Ježíše, musí nejdříve změnit úhel pohledu.¹²⁹ Zatím jej nedokáže rozpoznat a je ironií, že ten, kterého tak usilovně hledá, sám nejdříve opakuje dotaz andělů, když se jí ptá: „Proč pláčeš“, a lze tedy předpokládat, že chování Marie se dosud nezměnilo. Druhá otázka: „Koho hledáš“ (J 20, 15) už se nezabývá minulostí, ale přivádí ženu k novému objevování, koho začít hledat. Je to jedno z klíčových témat čtvrtého evangelia. Na jeho počátku vyslovuje Ježíš své první slovo, když se ptá učedníků: „Co chcete?“ (J 1,38). Učedníci hledají Mesiáše (J 1,41), zástupy hledají chléb (J 6,24-26), Židé mu ukládají o život (J 7,1). Dosavadní pátrání Marie Magdaleny hledající smrtelného Ježíše odkazuje k jeho slovům: „Budete mě hledat, ale nenajdete“ (J 7,34). Pozemský Ježíš je nenaleznutelný, ženě se musí dát poznat Ježíš vzkříšený. Jejím přesvědčením zatím ale nic neotřese. Přestože viděla odvalený kámen, dva anděly sedící v hrobu a nyní i samotného Ježíše, kterého si však plete se zahradníkem, stále setrvává ve svém nepochopení a hledá mrtvé Ježíšovo tělo: „řekni mi, kam jsi ho položil, a já pro něj půjdu“ (J 20,15). Její slova vyjadřují jednak hluboký vztah k Ježíši a jednak Marie v zajetí svého nepochopení tváří v tvář Vzkříšenému vyslovuje hlubokou pravdu, když se ho ptá, kam dal své tělo, protože historické tělo Ježíšovo již neexistuje.¹³⁰

Příběh graduje a je zřejmé, že Marie Magdalská vlastní silou nemůže získat přístup k víře. Stane se tak, jen díky iniciativě Vzkříšeného, protože jen na něm záleží, komu se dá poznat a kdy se tak stane.¹³¹ Víra zůstává vždycky darem. Mariino setrvávání ve tmě nevíry, kdy nedokázala „vidět“ znamení, je nyní definitivně zrušeno jediným Ježíšovým slovem: „Marie!“ (J 20,16). Žena slyší své jméno a znovu se k němu obrací, tentokrát nejen tělem, ale celou svou bytostí. Tento výjev připomíná jednak Ježíšova slova o dobrém pastýři, který „volá své ovce jménem a vyvádí je“ (J 10,3b), jednak prorocké povolání Izraele Hospodinem (Iz 43,1). V semitské tradici jméno není jen zvuk, ale vyjadřuje i základní totožnost osobnosti. Tím, že je Marie uznána ve své pravé identitě, může rozpoznat Ježíše. „Vztah k sobě samému a ke Zjevujícímu se, je

¹²⁹ S. GRASSO, *Il Vangelo di Giovanni*, s. 763.

¹³⁰ J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 278.

¹³¹ P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 249.

neoddělitelný.“¹³²

Marie reaguje zvoláním: „Rabbuni“, což evangelista hned překládá: „Mistře“ (J 20,16), zde doslovně „můj pane/mistře“, čímž je poukázáno na osobní vztah učedníka s Ježíšem. Nabízí se opět paralela prvního setkání Ježíše s učedníky, kdy jej oslovili „Rabbi (...), kde bydlíš“ (J 1,38), což znamená rovněž „mistře/učíteli“. V Betánii upozorňovala Marta svou sestru Marii: „Je tu Mistr a volá tě“ (J 11,28). Poté, co Ježíš svým apoštolům umyl nohy, řekl: „Nazýváte mě Mistrem a Pánem, a máte pravdu: Skutečně jsem.“ (J 13,13). Marie poznává svého Pána a děje se tak v procesu, který má dvojí rozměr: Ježíš svým slovem konečně vyvolá ženino obrácení a na druhou stranu jej žena poznává skrze svůj hluboký vztah, který k němu měla již v předvelikonočním období.¹³³ Oslovení Ježíše jako Mistra se vztahuje k pozemskému Ježíši a Marie tak dospívá k částečné víře, což se odráží i v dalších Ježíšových slovech: „Nedotýkej se mne, dosud jsem nevystoupil k Otci.“ (J 20,17a). Je možné, že Maria se plna radosti ze setkání dotkla Ježíše, podobně, jako v Matoušově podání ženy „objímaly jeho nohy“ (Mt 28,9). Pak tato slova znamenají i „přestaň se mě dotýkat“. Marie vidí vzkříšeného Ježíše jako toho, který se vrací mezi živé, jako jejich Mistra a zatím jej nechápe jako vyvýšeného Krista. Snaží se obnovit svůj vztah s předvelikonočním Ježíšem, avšak jeho pozemská cesta je již dokončena. Musí se připravit na jeho nepřítomnost a přijmout, že toto shledání je jen na chvíli a že Ježíš musí odejít k Otci.¹³⁴ Nemůže se domnívat, že Ježíšova činnost bude stejná jako dřív, a kvůli tomu jej zadržovat.¹³⁵

Ježíšův program je naznačen v prologu evangelia: podle něho Logos, poté, co sestoupil, aby se stal tělem, vrací se zpět k Otci. V janovském podání se jeho poslání završuje na kříži, jenž současně značí i vyvýšení Ježíše, a proto se jí už nezjevuje jako pozemský Mistr, ale jako Pán, který vstupuje oslavený k Otci. Další důvod, aby „se nedotýkala“ je pragmatický a spočívá v poslání, které se jí dostalo: „jdi k mým bratřím a oznam jim, že vystupují k Otci svému a Otci vašemu a k Bohu svému i Bohu vašemu.“ (J 20,17b). Tento úkol je bezodkladný a Marie Magdalská má co nejdříve předat učedníkům zprávu, kterou ji Ježíš dal.¹³⁶

Příjemci poselství jsou Ježíšem poprvé označeni jako „moji bratři“. Jestliže během loučení při poslední večeři získali postavení přátel, protože poznali Boží plán (J 15,15),

¹³² J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 278.

¹³³ Srov. S. GRASSO, *Il Vangelo di Giovanni*, s. 765.

¹³⁴ R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 1001.

¹³⁵ M. RYŠKOVÁ, *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 290 upřesňuje, že Maria mu nemůže obejmout nohy, „protože Ježíš není uchopitelný lidskýma rukama, pouze vírou a láskou.“

¹³⁶ Srov. F. PORSCHE, *Evangelium sv. Jana*, s. 197.

nyní získávají roli bratří. Pouze nová velikonoční situace, kdy bude Ježíšova hodina završena jeho vystoupením k Otci, umožní pochopit smysl tohoto nového vztahu.¹³⁷ Jestliže bratři jsou ti, kteří sdílí přirozený život, ve velikonočním kontextu jsou jimi ti, kteří jsou včleněni do života vzkříšeného Syna, a Bůh je tak Otcem nejen Ježíše, ale i jeho učedníků. Na jednu stranu Ježíšův návrat k Otci znamená jeho fyzickou odluku od učedníků, na druhou stranu zahajuje přítomnost v novém, vytrvalém sdílení.¹³⁸ To znamená, že vystoupení Ježíše k Otci vede k zásadní proměně vztahu mezi Ježíšem a jeho učedníky. Je to pouze jednou v tomto evangeliu, kdy Ježíš mluví o „vašem Otci“, dosud to byl buď „Otec“ nebo „můj Otec“. Proto jen díky události vzkříšení se Ježíšův Otec stává Otcem všech, kteří věří, a naplňují se tak slova z prologu: „Těm pak, kteří ho přijali a věří v jeho jméno, dal moc stát se Božími dětmi.“ (J 1,12).¹³⁹

3) První velký obraz 20. kapitoly končí svědectvím Marie Magdalské, která podle biblické zásady „rozkaz-vykonání“¹⁴⁰ bez odkladu přichází k učedníkům, aby jim sdělila: „Viděla jsem Pána a toto mi řekl.“ (J 20,18). Tato její slova znamenají „vidět“, ale i „zakoušet“ a shrnují celé její setkání a komunikaci se vzkříšeným Ježíšem. Shodují se s formulí tradice, která stojí v základech apoštolského svědectví o Ježíšově vzkříšení (1Kor 9,1).¹⁴¹ V dalším příběhu je hlásají učedníci Tomášovi (J 20,25). Cesta víry Marie Magdalské nyní uzavírá kruh. Na začátku příběhu stojí v pláči u hrobu a nalézá se ve tmě nevíry (J 20,1-2;11-15); poté, co na Ježíšovo slovo v něm poznala svého Mistra, prošla fází částečné víry (J 16-17a), aby na závěr zvěstovala vzkříšeného Pána. Ta, která nejdříve neporozuměla andělům-Božím poslům, stává se nyní sama poslem Ježíšových slov.¹⁴² Dospěla k víře dokonalé.¹⁴³

4.3.2 Druhý velký obraz: Scény v uzavřeném domě v Jeruzalémě (J 20,19-29)

¹⁹Téhož dne večer – prvního dne po sobotě – když byli učedníci ze strachu před Židy shromážděni za zavřenými dveřmi, přišel Ježíš, postavil se uprostřed nich a řekl: „Pokoj vám.“ ²⁰Když to řekl, ukázal jim ruce a bok. Učedníci se zaradovali,

¹³⁷ F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 545.

¹³⁸ Srov. S. GRASSO, *Il Vangelo di Giovanni*, s. 767.

¹³⁹ P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 253.

¹⁴⁰ S. GRASSO, *Il Vangelo di Giovanni*, s. 767.

¹⁴¹ P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 254.

¹⁴² M. A. GETTY-SULLIVANOVÁ, *Ženy v Novom zákoně*, s. 210 připomíná, že se tak stává „apoštolkou apoštolů“.

¹⁴³ Srov. F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 546.

když spatřili Pána. ²¹Ježíš jim znovu řekl: „Pokoj vám. Jako mne poslal Otec, tak já posílám vás.“ ²²Po těch slovech na ně dechl a řekl jim: „Přijměte Ducha svatého. ²³Komu odpustíte hříchy, tomu jsou odpuštěny, komu je neodpustíte, tomu odpuštěny nejsou.“

²⁴Tomáš, jinak Didymos, jeden z dvanácti učedníků, nebyl s nimi, když Ježíš přišel. ²⁵Ostatní učedníci mu řekli: „Viděli jsme Pána.“ Odpověděl jim: „Dokud nevidím na jeho ruku stopy po hřebecích a dokud nevložím do nich svůj prst a svou ruku do rány v jeho boku, neuvěřím.“

²⁶Osmého dne potom byli učedníci opět uvnitř a Tomáš s nimi. Ač byly dveře zavřeny, Ježíš přišel, postavil se doprostřed a řekl: „Pokoj vám.“ ²⁷Potom řekl Tomášovi: „Polož svůj prst sem, pohleď na mé ruce a vlož svou ruku do rány v mém boku. Nepochybuj a věř!“ ²⁸Tomáš mu odpověděl: „Můj Pán a můj Bůh.“ ²⁹Ježíš mu řekl: „Že jsi mě viděl, věříš. Blahoslavení, kteří neviděli, a uvěřili.“

Druhý velký obraz velikonočních událostí se již neodehrává u hrobu, ale v Jeruzalémě v uzavřeném domě a můžeme jej rozdělit na tři scény: a) Zjevení vzkříšeného Ježíše učedníkům kromě Tomáše (J 20,19-23); b) Tomášovy pochybnosti (J 20,24-25); c) Ježíš se zjevuje Tomášovi (J 20,26-29). První scéna probíhá večer o velikonoční neděli, druhá se odehrává v mezičase a postavou Tomáše spojuje první scénu se třetí, která se odehraje následující neděli. Všemi částmi postupující téma „vidět“ a „věřit“ graduje, aby v závěrečné fázi třetí scény ustoupilo ve prospěch „věřit“ a „ne-vidět“, a řeší tak situaci všech budoucích Ježíšových učedníků, kteří uvěří na základě velikonočního hlásání.¹⁴⁴

Podle obecného mínění zpracoval evangelista ve vyprávění o zjevení vzkříšeného Ježíše učedníkům J 20,19-23 starší tradici. Tímto způsobem jsou vysvětleny mnohé podobnosti i odlišnosti s příběhem o zjevení Ježíše učedníkům v Lukášově podání (Lk 24,36-53). Navazující vyprávění o Tomášovi v J 20,24-29, jehož smyslem je dát následným generacím věřících směr víry, vychází z J 20,19-23 a nemá v ostatních evangeliích obdobu. Je dílem autora čtvrtého evangelia, který dovedně redakčním způsobem spojil v jeden celek tradiční podání a vlastní látku a vytvořil tak text s typickými janovskými prvky.¹⁴⁵

¹⁴⁴ J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 300.

¹⁴⁵ Srov. P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 259-260.

4.3.2.1 Zjevení vzkříšeného Ježíše učedníkům kromě Tomáše (J 20,19-23)

První scénu odehrávající se večer o velikonoční neděli v uzavřeném domě v Jeruzalémě můžeme rozčlenit na následující části:

a) V první části popisuje verš J 20,19 Ježíšův příchod k ustrašeným učedníkům zahájený přáním pokoje. Poté Ježíš potvrzuje svou skutečnou přítomnost a ukazuje jim ruce a bok, učedníci radostně reagují (J 20,20).

b) Druhá část je ve verši J 20,21 opět uvozena Ježíšovým přáním pokoje s následným vysláním apoštolů (J 20,21). K tomuto pověření je vybavuje darem Ducha svatého (J 20,22) a dává jim moc odpouštět nebo neodpouštět hříchy (J 20,23).

a) Příběh v této scéně se odehrává stejného dne jako dění u hrobu v předcházejícím vyprávění, avšak čas se posouvá na večerní dobu. Učedníci jsou shromážděni „ze strachu před Židy“ (J 20,19)¹⁴⁶ v uzavřené místnosti. Časové zařazení „prvního dne po sobotě“ připomíná jednak liturgický den neděli, kdy se shromažďují křesťané,¹⁴⁷ jednak ustavuje návaznost s předchozím příběhem. Dozvěděli jsme se v něm, že Marie Magdalská poslušně vyplnila Ježíšův příkaz a odešla za učedníky, aby jim zvěstovala velikonoční zprávu. Přestože slyšeli skrze Marii slova Vzkříšeného, jsou ustrašení, uzavření před světem jako osiřelé stádo (srov. J 14,18).¹⁴⁸ Neznáme jejich jména ani počet, avšak z kontextu vyplývá následující: pokud Tomáš, „jeden z dvanácti učedníků, nebyl s nimi“ (J 20,24) a srovnáme-li paralelní text v Lk 24,9-10, mohlo se jednat o větší skupinu učedníků, včetně Dvanácti. Z předcházejícího textu J 20,2.10.18 usuzujeme, že se mezi nimi nacházel rovněž milovaný učedník.¹⁴⁹ Nevíme také, jak reagovali na Mariinu zprávu. Podle paralelního Markova podání učedníci Marii Magdalské nevěřili (Mk 16,11), podle Lukáše považovali slova žen za „blouznění a nevěřili jim“ (Lk ,11). Podobně zde neslyšíme o tom, že by se radovali z Mariina poselství, nýbrž plní obav se schovávají. Pokud Marii uvěřili, slyšeli, že Ježíš odchází „k Otci svému i Otci vašemu“ (J 20,17), zřejmě však je to nevedlo k brzkému očekávání jeho přítomnosti, navíc možná pro ně ještě neuběhlo ono „zanedlouho mě opět uzzíte“ (J 16,16b). Každopádně jsou ustrašení, a proto Ježíšův náhlý příchod, kdy se objevil v jejich středu se slovy: „Pokoj vám“ (J 20,19) byl pro ně nečekaný. Stát uprostřed

¹⁴⁶ J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 284 zmiňuje, že toto vysvětlení se vyskytuje jen u Jana a má zdroj ve zkušenosti janovské komunity vyloučené ze synagogy a trpící některými formami pronásledování stran farizeů. (Srov. J 7,13; 9,22; 12,42; 16,2; 19,38).

¹⁴⁷ P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 261.

¹⁴⁸ Srov. F. PORSCHE, *Evangelium sv. Jana*, s. 198.

¹⁴⁹ P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 261.

odkazuje k biblickému popisu zachraňujícího Boha, který je uprostřed svého lidu (Dt 7,21).¹⁵⁰ To, že přišel najednou skrze zavřené dveře, spíše než zázračnost situace, podtrhuje velikost strachu učedníků. V této situaci Ježíšova slova pokoje nejsou běžným židovským pozdravem, ale uskutečněním jeho příslibu „svůj pokoj vám dávám“ (J 14,27; též 16,33). Tento pokoj jako plod kříže a vzkříšení je skutečným darem přinášejícím blaho člověku i celému stvoření.¹⁵¹

Aby zaplašil jejich pochybnosti, vychází jim vstříc a gestem podobným pozdravu pokoje¹⁵² jim ukazuje jizvy svého utrpení (J 20,20a), a tak jim zjevuje svou pravou totožnost, protože vzkříšený Pán nemůže být oddělen od Ukřižovaného. Přestože svědkem probodeného boku se stal zřejmě jen učedník, kterého Ježíš miloval (srov. J 19,26n; 19,34n),¹⁵³ tato skutečnost se stala mezi ostatními učedníky známou, jak potvrzuje Tomáš svými podmínkami víry v J 20,25. Důsledkem Ježíšova sebezjevení je okamžité poznání a radost učedníků, „když spatřili Pána“ (J 20,20b), čímž se naplňuje jeho příslib: „Uvidím vás však opět a vaše srdce se zaraduje a vaši radost vám nikdo nevezme“ (J 16,22). Tato radost není pouhý cit okamžiku, ale trvalý stav jako plod velikonočního setkání. Cesta víry učedníků se završuje. Marie Magdalská a milovaný učedník prošli cestou ze tmy nevíry přes částečnou víru k plnému přijetí vzkříšeného Pána. Ustrašení učedníci nejdříve vyslechli Mariinu zprávu, poté uviděli její důkazy, uvěřili a současně byli naplněni radostí a pokojem. Existenci velikonočního učedníka charakterizuje stav vykročení od smutku k plné radosti.¹⁵⁴

b) Druhá část scény je opět uvedena Ježíšovým pozváním k pokoji nikoliv jako pouhého pozdravu, ale jako výzvy k ztotožnění se s tímto darem a současně poznávacím znamením, které bude trvale provázet nový život podle Ducha.¹⁵⁵ Učedníci nejenže obdrželi pokoj a radost, ale mají dál nést tyto plody Ježíšova kříže a vzkříšení do světa napříč časem. Podobně jako Marie Magdalská v předchozím příběhu po svém setkání s Pánem obdržela poslání, tak i nyní vzkříšený Ježíš vysílá své učedníky: „Jako mne poslal Otec, tak já posílám vás“ (J 20,21). Podle židovského principu poslaný ztělesňuje autoritu toho, kdo ho poslal,¹⁵⁶ tak poslání, které obdržel Ježíš od Otce, má pokračovat

¹⁵⁰ S. GRASSO, *Il Vangelo di Giovanni*, s. 768.

¹⁵¹ J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 285.

¹⁵² F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 549.

¹⁵³ Srov. F. PORSCHE, *Evangelium sv. Jana*, s. 136-138.

¹⁵⁴ J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 285.

¹⁵⁵ F. PORSCHE, *Evangelium sv. Jana*, s. 199.

¹⁵⁶ S. GRASSO, *Il Vangelo di Giovanni*, s. 770.

skrze jeho učedníky. Dostávají tedy pověření, aby byli světu tím, čím byl Ježíš, jak zaznělo už v Ježíšově modlitbě za učedníky: „Jako jsi mne poslal do světa, tak i já jsem je poslal do světa“ (J 17,18) nebo při Poslední večeři: „Kdo přijímá mne, přijímá toho, který mě poslal.“ (J 13,20). Ježíš své poslání splnil sebedarováním, stejně tak i pro jeho vyslané spočívá jejich úkol ve službě (J 13,15n).

Aby mohli učedníci plnit své poslání, musí být posvěceni jako Ježíš: „Sám sebe za ně posvěcuji, aby i oni byli vpravdě posvěceni.“ (J 17,19). Tuto svatost a posilu při plnění obtížnosti povolání umožní přítomnost Přímluvce, kterého jim Vzkříšený daruje, jak oznámil učedníkům v řečech na rozloučenou: „Přímluvce, Duch svatý, kterého pošle Otec ve jménu mém, ten vás naučí všemu.“ (J 14,26; 15,26-27; 16n;). Proto nyní Ježíš obdarovává své učedníky Duchem, aby se mohli stát světu tím, čím on:¹⁵⁷ „dechl na ně a řekl jim: 'Přijměte Ducha svatého'“ (J 20,22). Dechnutí, kterým tak Ježíš učiní, připomíná oživení prvního člověka: „I vytvořil Hospodin Bůh člověka, prach ze země, a vdechl mu v chřípí dech života. Tak se stal člověk živým tvorem.“ (Gn 2,7). Ve Starém zákoně dechnutí znamená život, v Janově evangeliu dechnutí uděluje účast na životě Vzkříšeného čili věčný život. Při stvoření učinil Boží duch člověka ke svému obrazu, podobně nyní Ježíš darem Ducha přetváří učedníky k podobě Syna.¹⁵⁸ Na začátku evangelia na Ježíše „Duch sestoupil jako holubice z nebe a zůstal na něm“ (J 1,32), dostal jej „v plnosti“ (J 3,34). V závěru evangelia, při vzkříšení Ježíš opět obdrží Ducha, aby jej odevzdal učedníkům. Je schopný tak učinit, protože právě svými ranami prokázal, že je to on a dechnutím dokazuje, že žije, a to skrze Ducha, protože: „Co dává život, je Duch, tělo samo nic neznamená.“ (J 6,63a). Tím, že je Ježíš živý, potvrzuje, že vzkříšení přináší Duch a může jej tedy předat svým učedníkům, aby své poslání vykonávali nikoliv svou vlastní mocí, nýbrž v jeho oživující síle.¹⁵⁹

Aby mohli učedníci předávat pokoj a radost, které tohoto večera obdrželi, dostávají od Ježíše moc odpouštět hříchy: „Komu odpustíte hříchy, tomu jsou odpuštěny, komu je neodpustíte, tomu odpuštěny nejsou.“ (J 20,23). Trpný rod poukazuje, že odpuštění nastane z moci Boží, nikoliv jejich vlastní. V síle Ducha se stanou posvěcením všech budoucích Ježíšových učedníků, protože Přímluvce „ukáže světu, v čem je hřích, spravedlnost a soud“ (J 16,8). Na základě tohoto pověření budou učedníci přinášet Boží odpuštění a odhalovat hříšnost spočívající v odmítání lásky, kterou Bůh dává světu

¹⁵⁷ F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 550.

¹⁵⁸ P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 265.

¹⁵⁹ R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 1010-1011.

skrze svého Syna (srov. J 3,16-17), a jak svědčí sám Ježíš: „Hřích (je) v tom, že ve mne nevěří.“ (J 16,9).¹⁶⁰ Odpouštěním hříchů budou navazovat na Ježíšovo poslání popsané Janem Křtitelem v úvodu evangelia: „Hle beránek Boží, který snímá hřích světa.“ (J 1,29). Pouze v moci Ducha lze započít cestu, která vede z nevíry, jež plodí smutek, k přilnutí k víře v Ježíše vzkříšeného, která přináší radost a pokoj, a stát se tak novým stvořením. Víme, že podle Ježíšových slov se věřící v Duchu mohou znovu narodit (J 3,5) a sami se stát pramenem života (J 7,37-39). Odpouštění hříchů se v janovské teologii stává nepodstatnějším znamením nového stvoření, které započalo okamžikem vzkříšení Ježíše.¹⁶¹

4.3.2.2 Tomášovy pochybnosti (J 20,24-25)

Druhá scéna tvoří přechod mezi scénou první a třetí, čas ani místo není blíže určeno.¹⁶² Postava Tomáše zde slouží k uvedení jeho následného setkání s Ježíšem.¹⁶³ Verš J 20,24 nejdříve upozorňuje, že Tomáš chyběl mezi učedníky, když mezi ně přišel Ježíš. Následně mu ostatní předávají svědectví o Pánu, Tomáš však pochybuje a žádá si vlastní zkušenost, aby mohl věřit (J 20,25).

Vzkříšení Ježíše vyvolávalo u jeho učedníků pochybnosti a počáteční nevíru, jak dokládají evangelia (Mk 16,11.13.14par.). Nebyli to lehkověrní lidé, a proto ke skutečnosti vzkříšení přistupovali kriticky.¹⁶⁴ Jan tento obecný motiv pochybností učedníků sugestivně vyjádřil na postavě Tomáše ve svém vlastním příběhu, který nemá v ostatních evangeliích obdobu.¹⁶⁵ Vypráví: „Tomáš, jinak Didymos, jeden z dvanácti učedníků, nebyl s nimi, když Ježíš přišel.“ (J 20,24). Evangelista píše, že patřil ke skupině Dvanácti, kterou uvádí ještě v J 6,67-70. Tato identita Dvanácti zůstala zachována, přestože Jidáš odešel, zatímco v ostatních evangeliích jsou nazýváni „jedenáct“ (srov. Mk 16,14par.). O Tomáši zatím hovořil jen dvakrát a vždy jej popisuje jako nic nechápajícího. Poprvé, když Ježíš vyzývá své učedníky k cestě do Betanie k Lazarovi, Tomáš vybízí ostatní učedníky: „Pojďme i my, ať zemřeme spolu s ním!“ (J 11,16). Stejně, jako v J 20,24, rovněž na tomto místě je uveden i řecký překlad jeho

¹⁶⁰ Srov. F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 551-552.

¹⁶¹ S. GRASSO, *Il Vangelo di Giovanni*, s. 768.

¹⁶² F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 555 se domnívá, že „nic nenasvědčuje tomu, že by došlo ke změně místa nebo času.“

¹⁶³ P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 267.

¹⁶⁴ F. PORSCHE, *Evangelium sv. Jana*, s. 201.

¹⁶⁵ J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 289. Srov. G. RAVASI, *Biblické postavy*, s. 140-141.

jména Didymos.¹⁶⁶ Podruhé je uveden, když se Ježíš s učedníky loučí a hovoří o tom, že znají jeho cestu; tehdy se jej Tomáš ptá: „Pane, nevíme, kam jdeš. Jak bychom mohli znát cestu?“ (J 14,5). Není třeba se příliš zaměřovat na jeho nechápavost, ale spíše se zaměřit na roli, kterou má v tomto příběhu. Protože Tomášovi chybí velikonoční zkušenost, stává se vzorem křesťana druhé generace.¹⁶⁷

Nevíme, zda Tomáš vyslechl poselství Marie Magdaleny, ale určitě nebyl mezi ostatními učedníky, když přišel Ježíš a daroval jim Ducha, a proto nemohl být zatím naplněn radostí a pokojem. V tuto chvíli se nachází v temnotě nevíry, a když se mu ostatní učedníci pokoušejí předat svou velikonoční víru, použijí přitom Mariina slova shrnující i jejich velikonoční zkušenost: „Viděli jsme Pána.“ (J 20,25). Tomášova podmíněčná odpověď značí, že budou-li splněna jeho kritéria, je ochoten vzdát se své nevíry. Stejně jako si Marie Magdalská přála dotknout Ježíšova těla, i Tomáš si přeje, aby se pro něj stal Ježíš hmatatelný.¹⁶⁸ Možnost vzkříšení neodmítá, ale trvá na svých požadavcích, které jsou podány s gradací: nejprve chce „vidět“ stopy po hřebecích, dále „vložit prst“ do ran po hřebecích a konečně „vložit ruku“ do rány v boku (srov. J 20,25). Je představen jako člověk, který odmítá tradiční velikonoční svědectví, ale chce si hledat vlastní cestu. V zásadě se chce přesvědčit, že ten, který se zjevuje učedníkům, je totožný s tím, který byl ukřižovaný.¹⁶⁹ Avšak chtít svým lidským úsudkem obsáhnout Boží zjevení, znamená zůstat v nevíře.

4.3.2.3 Ježíš se zjevuje Tomášovi (J 20,26-29)

Třetí scéna se uskuteční za týden a na stejném místě, jako scéna první. Verš J 20,26 popisuje shromáždění učedníků i s Tomášem po týdnu a opětovný Ježíšův příchod znovu zahájený přáním pokoje. Ve verši J 20,27 se Ježíš obrací přímo na Tomáše a vybízí jej, aby se dotkl jeho ran a aby už více nepochyboval. Tomáš vyslovuje vyznání víry (J 20,28) avšak Ježíš blahoslaví všechny, kteří věří, aniž by viděli (J 20,29).

Scéna je časově uvedena slovy „Osmého dne potom byli učedníci opět uvnitř.“ (J 20,26). Tento údaj navazuje na časové vyjádření „první den po sobotě“ (J 20,1) a připomíná tak určitý liturgický rytmus, podle kterého se věřící „prvního dne v týdnu“,

¹⁶⁶ Bible, písmo svaté Starého a Nového Zákona: Nový zákon, Ekumenický překlad s. 102 uvádí: „Obě jména znamenají 'Dvojče' – první v aramejštině, druhé v řečtině.“

¹⁶⁷ J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 290.

¹⁶⁸ F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 555.

¹⁶⁹ S. GRASSO, *Il Vangelo di Giovanni*, s. 774.

který byl pokládán za den „Páně“, scházeli k bohoslužebnému shromáždění (1Kor 16,2; Sk 20,7), aby se setkali se vzkříšeným Kristem.¹⁷⁰ Nově je mezi učedníky Tomáš, jinak se opakuje se většina prvků z první scény. Shromáždění učedníci jsou za zavřenými dveřmi, avšak již se nemluví o strachu ze Židů, spíše se zdůrazňuje skutečnost, že Ježíšovo hmatatelné tělo překračuje fyzikální hranice.¹⁷¹ Ježíš se znovu náhle objeví uprostřed mezi učedníky a obrátí se na ně slovy: „Pokoj vám.“ (J 20,26). Je to již potřetí, co na ně sesílá svůj pokoj (srov. J 20,19.21.26). Dál už nejsou učedníci zmiňováni a středem Ježíšova zájmu se stává Tomáš, který se tímto způsobem nachází ve stejné situaci jako ostatní učedníci o týden dříve.¹⁷² Ježíš zahajuje s Tomášem rozhovor a jakoby slyšel podmínky, které sdělil učedníkům (J 20,25), adresuje mu pět vybidnutí: „Polož svůj prst sem, pohleď na mé ruce a vlož svou ruku do rány v mém boku. Nepochybuj a věř!“ (J 20,27). Toto poznání Tomášových pochybností odkazuje k Ježíšově hluboké znalosti lidské bytosti: „Sám dobře věděl, co je v člověku.“ (J 2,25). Vyzvání k víře je řečeno jasně a připomíná Ježíšova slova: „Věříte v Boha, věřte i ve mne.“ (J 14,1). Tomáš je vyzván k rozhodnutí, avšak neexistuje žádná střední cesta. Ježíš nežádá od Tomáše víru bez ověření, naopak nabízí svému učedníkovi přesně to, co požadoval.¹⁷³ Ježíšovo jednání odhaluje jeho hluboký záměr: vzbudit učedníkovu víru.

Evangelista dále neuvádí, zda Tomáš vykonal, co požadoval a k čemu ho Ježíš vybidl. V konečném důsledku je ve stejné situaci, jako ostatní učedníci: vidí živého vzkříšeného Ježíše, který je současně ukřižovaný Ježíš. Stejně jako v případě Marie Magdalské víra není plod námahy učedníka, ale je to dar vzkříšeného Ježíše. Jeho slovo Tomáše promění a on na ně odpoví vyznáním: „Můj Pán a můj Bůh.“ (J 20,28). Již není potřeba hmatatelný důkaz, Tomáš přijímá skutečnost, že vzkříšený Ježíš je nyní vyvýšený. Není zachytitelný rukama, ale stává se předmětem víry.¹⁷⁴ Tomáš, přestože byl nejdřív představen jako pochybující, svým vyznáním víry uznává v osobě Ježíše Pána a Boha, a učiní tak vrcholné christologické vyznání víry Janova evangelia. Toto vyznání je důsledkem evangelistova učení o Slově v Prologu: „Slovo bylo Bůh“ (J 1,1). Připomíná oslovení Boha ve Starém zákoně (např. 1 Král 18,39; Žl 30,3). Sám Ježíš potvrzuje, že je Bůh (J 10,33-34) a „Já a Otec jsme jedno.“ (J 10,30). Učedníci nazývali Ježíše běžně Pánem (např. J 6,68; 11,12; 13,13), Marie Magdalská jej tak nazývala i po

¹⁷⁰ P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 268.

¹⁷¹ S. GRASSO, *Il Vangelo di Giovanni*, s. 774.

¹⁷² P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 269.

¹⁷³ R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 1017.

¹⁷⁴ J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 291.

smrti (J 20,2.13), ale Tomáš jej nyní nazývá poprvé tituly „Pán“ a „Bůh“, které tvoří jednotu. Zájmeno „můj“ naznačuje, že víra je především osobní rozhodnutí a vztah.¹⁷⁵ Tomášova cesta víry se tímto závěrečným vyznáním uzavírá.

Na Tomášovo vyznání Ježíš odpovídá: „Že jsi mě viděl, věříš. Blahoslavení, kteří neviděli, a uvěřili“ (J 20,29). V pozadí výroku lze vytušit náznak Janovy jemné ironie. Téma „vidět“ a „věřit“ prochází celým evangeliem, nyní vrcholí, a očekávali bychom, že šťastní jsou ti, kteří vidí, zatímco v závěru slyšíme, že šťastní jsou ti, kteří nevidí. Ježíš tak připomíná dvě odlišné situace věřících. Jedni dospěli k víře po setkání se vzkříšeným Ježíšem a jejich cesta od nevíry k víře nebyla bez potíží. Není to jen postava Tomáše, který uvěřil, až mu byl Ježíšem nabídnut požadovaný důkaz, ale i Marie Magdalské, která uvěřila až po vyslovení svého jména Ježíšem, také dalších učedníků, kteří uvěřili, až uviděli Ježíše, dále pak učedník, kterého Ježíš miloval, jenž uvěřil na základě prázdného hrobu a složených pláten a roušky. Na druhé straně jsou čtenáři evangelia, učedníci všech dalších generací, kteří žijí v době, kdy je Ježíš nepřítomen, a přesto uvěří. Tito všichni jsou povoláni k radosti z víry ne díky nezvratným důkazům, ale díky vztahu s Ježíšem.¹⁷⁶ „Vidět“ bylo důležité během celého evangelního vyprávění, pro věřící v povelikonočním období již není nezbytné. Základem církve je velikonoční víra těch, kteří „neviděli“. Jejich víra je plnohodnotná, protože má svůj původ v hlásaném slově zprostředkovaném skrze Přímluvce, který otevírá přístup do osobního vztahu s Ježíšem vyvýšeným.¹⁷⁷

4.3.3 První závěr evangelia (J 20, 30-31)

³⁰Ještě mnoho jiných znamení učinil Ježíš před očima učedníků, a ta nejsou zapsána v této knize. ³¹Tato však zapsána jsou, abyste věřili, že Ježíš je Kristus, Syn Boží, a abyste věřice měli život v jeho jménu.

V závěru 20. kapitoly nacházíme sdělení, že Ježíšovo působení se uskutečnilo mnoha dalšími znameními, která však „nejsou zapsána v této knize.“ (J 20,30).¹⁷⁸ Následně jsme upozorněni, že zapsaná znamení byla uvedena pro dva účely: jednak, aby

¹⁷⁵ P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 270.

¹⁷⁶ S. GRASSO, *Il Vangelo di Giovanni*, s. 777.

¹⁷⁷ BENEDIKT XVI., encyklika *Deus caritas est*, čl. 1. učí: „Na počátku křesťanského života není určité etické rozhodnutí nebo nějaká velká idea, nýbrž setkání s událostí, s Osobou, která otevírá před životem nový obzor a dává mu rozhodující zaměření.“

¹⁷⁸ H. THYEN, *Das Johannesevangelium*, s. 774 uvádí, že vypravěč zřejmě předpokládá obeznámení čtenářů se synoptickými evangelií.

čtenáři evangelia „věřili, že Ježíš je Kristus, Syn Boží“ a dále aby, budou-li tak činit, „měli život v jeho jménu“ (J 20,31). Jan je jediný evangelista, který v závěru své práce vysvětluje účel jejího sepsání.¹⁷⁹ Je to literární styl, který lze najít rovněž ve starozákonních knihách z helénistického období (Sir 43,27; 1 Mak 9,22) a v další janovské literatuře (J 21,25; 1 J 5,13; 2 J 12; 3 J 13-14). Charakteristické pro tento způsob je sdělení, že literární prezentace znamená vždycky jen výběr, protože téma díla je nevyčerpatelné.¹⁸⁰

Tato perikopa je obecně považována za jasný závěr nejen 20. kapitoly, ale celého evangelia. Za jakési ohlédnutí, shrnutí Ježíšova poslání, které autor evangelia jako očitý svědek nejdříve ohlašuje v Prologu (J 1,1-18). Podruhé se přímo obrací ke čtenářům přerušením pašijového vyprávění svým svědectvím o Ježíšově smrti (J 19,35). Potřetí se obrací přímou řečí ke čtenářům evangelia v tomto závěru a vysvětluje všem, kteří neviděli, že tato radostná zpráva o Ježíšově životě, smrti a vzkříšení je psána právě pro ně. Všemi těmito vstupy do příběhu prosvítá hlavní evangelistův záměr, jímž je víra čtenáře.¹⁸¹ Autor evangelia se tedy obrací ke všem budoucím učedníkům, kteří už nebudou mít možnost „vidět“ Ježíše, ale uvěří v něho na základě hlásaného slova. Navazuje tak na slova Ježíše k Tomášovi, řečená v předchozím verši „Blahoslavení, kteří neviděli, a uvěřili“ (J 20, 29).

Pisatel tvrdí, že z „mnoha jiných znamení“ (J 20,30), které společně s ostatními učedníky viděl Ježíše konat, vybral jen některé. Ve čtvrtém evangeliu má termín „znamení“ dvojí význam: jednak negativní, kdy jsou vyhledávaná zázračná znamení bez otevřenosti k víře, což bylo Ježíšem kritizováno (J 2,18; 4,48; 6,14.30; 7,31; 11,47;12,18.37), jednak v pozitivním smyslu, kdy Ježíš sám nabízí znamení, aby se rozvíjela počáteční víra (J 2,11; 4,54; 6,2; 9,16; 10,41). Pravděpodobně zde termín „znamení“ zahrnuje veškeré činy uskutečněné během jeho veřejného vystoupení včetně jeho utrpení, smrti a vzkříšení.¹⁸² Autor podotýká, že mnohá z těchto Ježíšových mocných znamení „nejsou zapsána v této knize“ (J 20,30). Je to poprvé v Novém zákoně, kdy se objevuje termín „kniha“¹⁸³ jako literární označení dokončeného evangelního příběhu. Pro jeho autora, milovaného učedníka, se vedle starozákonního

¹⁷⁹ R. E. BROWN, *The Gospel according to John I-XII*, s. 1057.

¹⁸⁰ J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 295.

¹⁸¹ F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 561.

¹⁸² Srov. S. GRASSO, *Il Vangelo di Giovanni*, s. 777-778.

¹⁸³ S. GRASSO, *Il Vangelo di Giovanni*, s. 777 uvádí, že je užít termín *biblion*, objevuje se ještě jednou v J 21,25 a jedná se o zdobnělinu od *biblos*. Znamená „kniha“, „spis“, „dokument“ ve smyslu „oficiálního a věrohodného materiálu, který je možno přirovnat ke svitku zákona nebo dokumentu smlouvy“.

židovského Písma zrodilo nové Písmo, „kniha víry“ křesťanů.¹⁸⁴

Cesta víry všech Ježíšových následovníků musí být završena, proto se k nim pisatel nyní přímo obrací a vysvětluje, že v této knize jsou Ježíšova znamení zapsána proto, „abyste věřili, že Ježíš je Kristus, Syn Boží“ (J 20,31a). Obsahem jejich víry je postava Ježíše, jenž je představen skrze dvojí titul: Kristus a Syn Boží. Tato dvě oslovení jsou ve čtvrtém evangeliu zjevně upřednostňována za účelem odhalení Ježíšova mesiášského poslání. Titul *christos* patří k tradičnímu židovskému označení a ve čtvrtém evangeliu se objevuje již v Prologu ve spojení s *logos* a *protokos* (J 1,1-18), dále ve scéně povolání (J 1,41), užívá jej Jan Křtitel, aby vyvrátil naděje, jež do něj lidé vkládali (J 1,20.25; 3,28), vůči Ježíši jej užívá Samařanka (J 4,25.29) a Marta (J 11,27), přiznání tohoto titulu Ježíši znamená vyhnání ze synagogy (J 9,22), židovští předáci chtějí vědět, zda je Ježíš Kristus (J 10,24), Ježíš se v něm sám poznává (J 17,3; 12,34).¹⁸⁵ Zatímco *christos* patří do horizontu Starého zákona, Ježíšovo sebeoznačení Syn Boží (J 3,18), použito i v absolutní formě „Syn“ (J 3,16) se v Janově evangeliu stává výsostným christologickým titulem, na základě J 19,7 lze usuzovat na jeho mesiášskou hodnotu.¹⁸⁶

Uvěřit v Ježíše Krista, Syna Božího je prvním krokem na cestě víry; nejvyšší hodnotou podle Janova evangelia je obdržet „život v jeho jménu“ (J 20,31b). Tento „život“ zahrnuje nejen fyzickou existenci, ale plný život, který je již věčný ve svém pozemském bytí a lze jej získat jen z Krista. Téma Krista jako dárce pravého života se dotýká samého srdce janovské teologie:¹⁸⁷ Nikodém je Ježíšem vyzván, aby se znovu narodil (J 3,3), Samařance Ježíš nabízí voda života (J 4,14), kdo poslouchá Syna, již má věčný život (J 5,24), Ježíš je chléb, který dává život (J 6,35n), je rovněž Pastýř dávající život za své ovce (J 10,10-11). V souvislosti s Lazarovým vzkříšením o sobě Ježíš prohlásí, že je „vzkříšení a život“ (J 11,25); Otcovo přikázání dané skrze Ježíšova slova je „věčný život“ (J 12,50). Tento skutečný, pravý a nepomíjející život, proti kterému už nemůže smrt zvítězit, bude darován jen tomu, kdo v Ježíši vírou pozná a přijme zaslíbeného Mesiáše, Božího Syna.¹⁸⁸

¹⁸⁴ J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 296.

¹⁸⁵ R. E. BROWN, *Ježíš v pohledu Nového zákona*, s. 189 vysvětluje: „evangelia vždy ukazují Ježíše tak, že si je vědom svého významu (...); není z nich však jasné, zda označení 'Mesiáš', jak mu rozuměli jeho současníci, považoval za odpovídající vyjádření tohoto významu“.

¹⁸⁶ S. GRASSO, *Il Vangelo di Giovanni*, s. 777.

¹⁸⁷ R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 1023.

¹⁸⁸ F. PORSCH, *Evangelium sv. Jana*, s. 202.

4.4 Výklad textu 21. kapitoly

Vyprávění J 21,1-25 o dalším zjevení vzkříšeného Ježíše se odehrává v Galileji na břehu Tiberiadského moře a je tvořeno různými navzájem propojenými částmi. Budeme je uvádět a rozebírat postupně, jak jsme naznačili ve shora uvedené podkapitole 4.2.2.

4.4.1 Úvod

Text kapitoly J 21 je obecně považován za pozdější dodatek z pera jiného autora než J 1-20. Pro tento předpoklad hovoří mnohé skutečnosti: verše J 20,30-31 svým ohlédnutím za celým dílem a zdůrazněním výběru látky řádně uzavírají celý text J 1-20,¹⁸⁹ oproti ostatním kapitolám evangelia se v J 21 objevují mnohé literární odlišnosti. Patrná je i jistá diskontinuita s předchozím textem: Ježíš nejprve chválí ty, „kteří uvěří, aniž by viděli“ (J 20,29) a vzápětí se opět učedníkům zjeví a ti ho znovu nepoznávají (J 21,4); v J 20,19-23 dostávají učedníci dar Ducha a misijní poslání a nyní se vrací ke svému prozaickému řemeslu, jakoby nic nechápali (J 21,2-3); příběh se odehrává v Galilei „u jezera Tiberiadského“ (J 21,1), přičemž klíčové události čtvrtého evangelia, především zjevení Vzkříšeného, jsou soustředěny v Jeruzalémě.¹⁹⁰ Zatímco v J 1-20 jsou učedníci na základě vztahu s Ježíšem přiváděni k poznání jeho totožnosti, v kapitole J 21 je Ježíš ve vztahu s učedníky, aby jim ukázal jejich význam. Jestliže je celé evangelium zaměřeno christologicky s úmyslem přivést čtenáře k víře, 21. kapitola přináší téma ekleziologické a zabývá se úlohami dvou klíčových postav evangelia: Petra a milovaného učedníka v post-velikonoční církevní obci.¹⁹¹

Na druhou stranu mnohé prvky v této kapitole odkazují na témata objevující se v ostatních částech Janova evangelia:¹⁹² v 6. kapitole nacházíme událost o zázračném nasycení (J 6,1-15) v Galileji na břehu Tiberiadského jezera, na něj navazuje epizoda učedníků namáhavě veslujících na moři a Ježíše krácejícího proti nim, jak je utěšuje slovy: „Já jsem to, nebojte se!“ (J 6,20). První dva učedníci uvedení v soupisu těch, kterým se Ježíš zjevil u Tiberiadského jezera, jsou „Šimon Petr a Tomáš, jinak Didymos“ (J 21,2), dvě hlavní postavy velikonočního svědectví v kapitole 20, navíc Ježíš oslovuje Petra: „Šimone, synu Janův“ (J 21,15-17), tedy stejnými slovy, jak tomu bylo ve scéně povolání v J 1,42. Třikrát se jej táže, zda jej Petr miluje, a tím je

¹⁸⁹ K. WENGST, *Das Johannesevangelium*, s. 303

¹⁹⁰ F. PORSCHE, *Evangelium sv. Jana*, s. 203.

¹⁹¹ J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 300.

¹⁹² R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 1027.

připomenuto Petrovo trojí zapření Ježíše (J 18,17.25.27). Natanael, další z tohoto seznamu, odkazuje k úvodu evangelia, kdy mu Ježíš, na jeho christologické vyznání řekl: „Uvidíš věci daleko větší.“ (J 1,50). Ježíš v J 21,15-17 pověřuje Petra, aby pásł jeho ovce, čímž je navázáno na obraz Ježíše, jako „dobrého pastýře“ podle J 10,1-18. Konečně, 21. kapitola se zabývá osudem učedníka, kterého Ježíš miloval a který již byl zmíněn v J 13,23-25; 19, 26-27.35. a 20,2n.

Protože textová tradice dokládá svědectví, že Janovo evangelium nebylo rozšiřováno bez J 21,¹⁹³ je možno se tedy domnívat, že vyprávění v této kapitole je výsledkem pozdějšího, avšak ne pozdního novočtení evangelia, ve kterém na jedné straně předchozí příběh pokračuje, na druhé straně jsou v něm vyjádřeny obavy, jaké místo přísluší dvěma nejdůležitějším postavám Janova evangelia: Petr je představen jako univerzální pastýř církve a „učedník, kterého Ježíš miloval“ jako svědek evangelia.¹⁹⁴ Proto nelze na tuto kapitolu pohlížet jako na pouhý dodatečně přidaný doplněk, nýbrž, jako na nedílnou součást evangelia, která formou epilogu uzavírá celé dílo.

Některé novější komentáře vysvětlují J 1,1-21,25 jako dílo, jež je jednotné jak po literární stránce, tak i teologické.¹⁹⁵ Upozorňují, že přechod mezi kapitolou 20 a 21 není v rozporu s ostatními přechody mezi vyprávěním v Janově evangeliu. Uvozovacím slovem „potom“ navazuje kapitola 21 na kapitolu 20 stejným způsobem jako příběh kapitoly 5. navazuje na dění kapitoly 4., stejným způsobem i kapitoly 6. a 7. navazují na předchozí vyprávění.¹⁹⁶ Jiní mluví o nerozlučité jednotě kapitoly 21 s ostatními částmi Janova evangelia, kdy verše J 20,30-31 jednak spojují zmíněné dva celky, jednak uvozují kapitolu 21, a tvoří tak spolu s ní epilog čtvrtého evangelia. Závěrečné verše J 21,24-25 odrážejí v opačném pořadí sdělení z J 20,30-31 a včleňují tuto kapitolu k celku evangelia.¹⁹⁷

Je rovněž zjevné, že 21. kapitola význačným způsobem zachycuje postavu apoštola Petra.¹⁹⁸ Jeho jméno je v seznamu učedníků uvedeno na prvním místě (J 21,2). Právě on dal impuls ostatním učedníkům k lovu ryb na jezeře (J 21,3), jemu byla určena slova

¹⁹³ P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 280.

¹⁹⁴ S. GRASSO, *Il Vangelo di Giovanni*, s. 785.

¹⁹⁵ F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 566.

¹⁹⁶ R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 1024.

¹⁹⁷ H. THYEN, *Das Johannesevangelium*, s. 774 uvádí uspořádání epilogu podle chiasmu A B B' A': A - mnoho jiných znamení, „ta nejsou zapsána“ (J 20,30); B - tato „zapsána jsou“ (J 30,31); B' vysvětluje: „to je ten učedník, který (...) je zapsal“ (J 21,24); a A' - „kdyby se mělo všechno dopodrobna vypsát“ (J 21,25), takže opět „není napsáno“.

¹⁹⁸ R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 1026.

milovaného učedníka: „To je Pán“ a vedla jej k okamžité reakci (J 21,7), na Ježíšovo vyzvání táhne síť plnou ryb na břeh (J 21,11). Po jídle mu Ježíš klade tři otázky a svěřuje mu péči o své ovce (J 21,15-17), naznačí mu způsob smrti a vyzývá jej k následování (J 21,18-19) a když se Petr ptá na osud milovaného učedníka, Ježíš si této otázky nevšímá a opakuje svůj rozkaz: „Ty mě následuj!“ (J 21,20-22).

Vyprávění v této kapitole odkazuje také na znalost tradic mimo Janovo evangelium. Umístění setkání se Vzkříšeným v Galileji připomíná Ježíšův slib: „po mém vzkříšení vás předejdu do Galileje“ (Mk 14,28), který je potvrzen slovem bílé oděného mládence k ženám: „Jde před vámi do Galileje“ (Mk 16,7), rovněž výzvou samotného Ježíše ženám: „Oznamte mým bratřím, aby šli do Galileje; tam mě uvidí“ (Mt 28,10). V první části 21. kapitoly (J 21,1-14) nachází odehrávající se scéna rybolovu s význačným postavením Petra a jeho následným pověřením výraznou paralelu v Lukášově podání zázračného rybolovu s povoláním učedníků, kde Petr hraje důležitou roli (Lk 5,1-11). Další scéna popisuje společné jídlo s poznáním neznámého a připomíná zjevení Ježíše učedníkům na cestě do Emauz (Lk 24,30-31.35). V textu J 21,15-17 je zachycen dialog, ve kterém Ježíš pověřuje Petra pastýřskou službou nad svými ovce. Odkazuje k rozhovoru u Cesareje Filipovy, v němž Ježíš Petrovi přislíbil, že na něm jako na skále vybuduje svou církev a udělí mu potřebnou moc (Mt 16,17-19). Tyto údaje o předním postavení Petra jsou blízké raných svědectvím o zjevení Vzkříšeného: „ukázal se Petrovi, potom Dvanácti“ (1 K 15,5; srov. Lk, 24,34; Mk 16,7).¹⁹⁹

4.4.2 První velký obraz: Zjevení vzkříšeného Ježíše učedníkům (J 21,1-14)

¹Potom se Ježíš opět zjevil učedníkům u jezera Tiberiadského. ²Stalo se to takto: Byli spolu Šimon Petr, Tomáš, jinak Didymos, Natanael z Kány Galilejské, synové Zebedeovi a ještě dva z jeho učedníků. ³Šimon Petr jim řekl: „Jdu lovit ryby.“ Odpověděli mu: „I my půjdeme s tebou.“ Šli a vstoupili na loď. Té noci však nic neulovili. ⁴Když začalo svítat, stál Ježíš na břehu, ale učedníci nevěděli, že je to on. ⁵Ježíš jim řekl: „Děti, nemáte něco k jídlu?“ Odpověděli: „Nemáme.“ ⁶Řekl jim: „Hod'te síť na pravou stranu lodi, tam ryby najdete.“ Hodili síť a nemohli ji ani utáhnout pro množství ryb. ⁷Onen učedník, kterého Ježíš miloval, řekl Petrovi: „To je Pán!“ Jakmile Šimon Petr uslyšel, že je to Pán, přehodil si plášť – byl totiž svlečen – a brodil se k němu vodou. ⁸Ostatní učedníci přijeli na

¹⁹⁹ P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 280.

lodi – nebyli daleko od břehu, jen asi dvě stě loket – a táhli za sebou síť s rybami.

⁹Když vstoupili na břeh, spatřili ohniště a na něm rybu a chléb. ¹⁰Ježíš jim řekl: „Přineste několik ryb z toho, co jste nalovili!“ ¹¹Šimon Petr šel a vytáhl na břeh síť plnou velkých ryb, bylo jich sto padesát tři; a ač jich bylo tolik, síť se neprotrhla. ¹²Ježíš jim řekl: „Pojďte jíst!“ A nikdo z učedníků se ho neodvážil zeptat: „Kdo jsi?“ Věděli, že je to Pán. ¹³Ježíš šel, vzal chléb a dával jim; stejně i rybu. ¹⁴To se již potřetí zjevil učedníkům po svém vzkříšení.

Tato první část dalších setkání vzkříšeného Ježíše s učedníky na břehu Tiberiadského jezera²⁰⁰ je postavena na následujících výjevech: a) Neúspěšný lov Petra a dalších učedníků (J 21,1-3), b) Zjevení Ježíše a zázračný úlovek ryb (J 21,4-8), c) Tajemná hostina se Vzkříšeným (J 21,9-13), d) Závěrečná poznámka (J 21,14).²⁰¹ Jednotlivé scény prvního velkého obrazu pochází pravděpodobně ze dvou tradic. Nejdříve je uveden námět rybolovu, kdy je kladen důraz na zvláštní postavení Petra a jeho pověření a který vytváří paralelu se zázračným rybolovem a následným Petrovým povoláním v úryvku Lk 5,1-11. Druhým motivem je hostina s neznámým na břehu a jeho následným poznáním, která odkazuje k velikonočnímu příběhu o stolování s neznámým poutníkem podle Lk 24,30-31.35. Autor 21. kapitoly spojil tato podání i přes určité nesrovnalosti zdařilým způsobem v jeden narativní celek, který navazuje na předchozí velikonoční cyklus jako v pořadí třetí zjevení Vzkříšeného před učedníky.²⁰² Zaměřením na postavu Petra a učedníka, kterého Ježíš miloval je jednak rozvíjeno téma J 20,2-10, jednak se odkazuje k druhé části 21. kapitoly, v níž bude vyjasněna úloha těchto klíčových postav Janova evangelia.

4.4.2.1 Neúspěšný lov Petra a dalších učedníků (J 21,1-2)

Scéna se odehrává časně ráno na Tiberiadském jezeře. Nejdříve je vysvětleno, že se jedná o opětovné Ježíšovo zjevení učedníkům (J 21,1), poté následuje seznam jmen zúčastněných (J 21,2) a Petrova iniciativa ohledně lovu ryb následovaná celonoční neúspěšnou námahou (J 21,3).

Úvodním výrazem „potom“ (J 21,1), který se vyskytuje i na jiných místech čtvrtého

²⁰⁰ Na tomto místě uvádí ČLP výraz „Tiberiadské moře“. Více k tématu viz P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, pozn. č. 1004, s. 281.

²⁰¹ Srov. P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 280-290.

²⁰² J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 304.

evangelia na začátku vyprávění (srov. J 3,22; 5,1; 6,1; 7,1), je uveden narativní celek prvního velkého obrazu, jenž je sestaven z dalších epizod. Zde je tento výraz nezbytný, protože po perikopě J 20,30-31 by čtenář mohl nabyt dojmu, že příběh Janova evangelia je zcela ukončen.²⁰³ Uvedení dalšího zjevení vzkříšeného Ježíše učedníkům: „opět se zjevil“ (J 21,1) odkazuje k existenci „mnoha jiných znamení“ (J 20,30), z nichž je alespoň jedno další přidáno.²⁰⁴ Zatímco 20. kapitola vychází z terminologie řeči na rozloučenou (např. J 14,18: „Nenechám vás osiřelé, přijdu k vám.“) a v souvislosti s vyjádřením přítomnosti vzkříšeného Ježíše používá termín „přišel“ (J 20,19.26), zde je užit výraz „zjevil se“ s významem „ukázat se, učinit se známým“ (J 21,1.14), široce používaný v ostatních částech čtvrtého evangelia ve smyslu zjevení božské skutečnosti.²⁰⁵ Podle záměru pisatele evangelia se Ježíš odhalí Izraeli (J 1,31); v Káně Galilejské „zjevil svou slávu“ (J 2,11); jeho bratři na něj budou naléhat: „ukaž se světu!“ (J 7,4); nakonec Ježíš sám může říct Otcí: „Zjevil jsem tvé jméno lidem, které jsi mi ze světa dal.“ (J 17,6). Ale po vzkříšení je jeho odhalení jiné, znamená dát poznat svou identitu jako Ukřižovaného a Vyvýšeného. Zjevení Vzkříšeného je tedy třeba chápat jako Ježíšovo sebezjevení.²⁰⁶ Toto zjevení se odehraje na odlišném místě než setkání s Marií Magdalskou u prázdného hrobu (J 20,11-18) a učedníky za zavřenými dveřmi v Jeruzalémě (J 20,19-26). Uskuteční se „u jezera Tiberiadského“ (J 21,1). I když setkání učedníků se Vzkříšeným v Galileji je známo rovněž tradici synoptické (Mk 14,28; 16,7; Mt 28,10), zde nelze nevidět paralelu s umístěním příběhu, ve kterém se Ježíš pomocí znamení – zázračné rozmnožení chleba – zjevil jako „chléb života“ (J 6,1-14.23).²⁰⁷

Způsob sebeodhalení Vzkříšeného se děje ve společenství, které se shromáždilo. Zatímco za zavřenými dveřmi v Jeruzalémě bylo pospolu při prvním setkání s Ježíšem nejméně deset učedníků z Dvanácti a při druhém setkání k nim přibyl Tomáš, u Tiberiadského jezera se sešlo sedm učedníků. Na prvním místě je uveden Šimon Petr, dále Tomáš, označený i svojí přezdívkou Didymos (srov. J 11,16; 20,24), následuje Natanael, jeden z prvních učedníků, který odpověděl na Ježíšovo volání (J 1,45-51), a o němž je nyní řečeno, že pocházel z Kány Galilejské. Každý z těchto učedníků pronesl o Ježíši výslovné vyznání. Tato christologická vyznání ohraničují evangelní

²⁰³ S. GRASSO, *Il Vangelo di Giovanni*, s. 787.

²⁰⁴ R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 1027.

²⁰⁵ J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 305.

²⁰⁶ P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 281.

²⁰⁷ F. PORSCH, *Evangelium sv. Jana*, s. 204.

příběh:²⁰⁸ na začátku dává Natanael Ježíši titul „Syn Boží“ (J 1,49), uprostřed Petr vyznává, že Ježíš je „Svatý Boží“ (J 6,69) a na konci evangelia je Tomášova výpověď: „Můj Pán a můj Bůh.“ (J 20,28). Za těmito učedníky jsou poprvé ve čtvrtém evangeliu uvedeni synové Zebedeovi, u synoptiků pojmenovaní Jakub a Jan (srov. např. Mk 10,35; Mt 4,21; 10,2; Lk 5,10), poslední dva učedníci zůstávají bezejmenní. Zdá se, že je to typický prvek čtvrtého evangelia, utíkat se k neznámým postavám (srov. J 1,35-40; 18,15).²⁰⁹ Uvedení těchto dvou nejmenovaných učedníků připouští přítomnost milovaného učedníka, který je zmiňován v další části vyprávění (J 21,7.20-24). Učedníků, těchto svědků Ježíšova zjevení, je tedy sedm, což v židovské symbolické mluvě značí celistvost, plnost, dokonalost.²¹⁰ V kontextu příběhu lze na základě sedmi učedníků vysledovat odkaz na sedm církevních obcí zastupujících celou církev.²¹¹

V tomto shromáždění učedníků Petr sdělí svůj úmysl: „Jdu lovit ryby.“ (J 21,3a). Ostatní se k němu přidávají a tím je, v souladu se záměrem pisatele evangelia, zdůrazněna Petrova vedoucí role. Učedníci se jdou věnovat své profesi, kterou na jiném místě Janovo evangelium sice neuvádí, je však známá ze synoptických evangelií (Mk 1,16-20par.). Není třeba zkoumat, proč se vracejí ke svému původnímu zaměstnání místo toho, aby naplnění Duchem konali misijní činnost a odpouštěli hříchy (srov. J 20,19-23). Důraz není kladen na to, proč šli rybařit, ale na skutečnost, že tak udělali, a zvláště vyniká závěrečný výrok: „Té noci však nic neulovili.“ (J 21,3c). Časové určení „té noci“ evokuje Šimonovu námitku, poté, co jej Ježíš vyzval k lovu: „Mistře, namáhali jsme se celou noc a nic jsme nechytily.“ (Lk 5,5). Pokud není žádný výsledek v noci, kdy je rybolov nejlepší, jak může být ráno?²¹² Toto časové označení však má v Janově evangeliu také význam symbolický, jak dokazují i jiné úryvky: „Nikodém, (...) přišel k Ježíšovi v noci.“ (J 3,1-2); „Jidáš (...) vyšel ven. Byla noc.“ (J 13,30); „Kdo však chodí v noci, klopýtá“ (J 11,10) apod. Proto se nelze divit, že noční aktivita učedníků vychází naprázdno.²¹³ Konec příběhu zůstává otevřený k zásahu Vzkříšeného.

4.4.2.2 Zjevení Ježíše a zázračný úlovek ryb (J 21,4-8)

Druhá scéna přináší zjevení Ježíše na břehu jezera, avšak je učedníky nepoznán (J 21,4). Neznámý se ptá učedníků na jídlo (J 21,5). Na jejich zápornou odpověď jim

²⁰⁸ K. WENGST, *Das Johannesevangelium*, s. 310-311.

²⁰⁹ S. GRASSO, *Il Vangelo di Giovanni*, s. 788.

²¹⁰ P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 282.

²¹¹ G. R. BEASLEY-MURRAY, *John*, s. 398.

²¹² R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 1030.

²¹³ S. GRASSO, *Il Vangelo di Giovanni*, s. 789.

poradí jak lovit ryby, čímž následuje bohatý úlovek (J 21,6). Milovaný učedník pozná, že je to Pán a Petr k němu spěchá přes vodu (J 21,7). Ostatní učedníci táhnou s rybami ke břehu (J 21,8).

Děj příběhu se mění ve chvíli „když začalo svítat“²¹⁴, protože najednou „stál Ježíš na břehu“ (J 21,4a). Paralela s 20. kapitolou je zřejmá.²¹⁵ Ježíš se zjevuje v podobné denní době jako Maria Magdalena, která ke hrobu přišla na začátku nového dne, ještě za tmy (J 20,1). Postaví se náhle na břehu jezera, tak, jak se dvakrát znenadání postavil uprostřed učedníků v uzavřené místnosti (J 20,19.26). Stejně jako Marie Magdalská u hrobu Ježíše nepoznala (J 20,14-15), nyní u jezera ani „učedníci nevěděli, že je to on“ (J 21,4b). Jedná se o tradiční prvek velikonočních příběhů: ti, kteří byli s Ježíšem během pozemského působení, jej po vzkříšení nepoznávají (srov. Lk 24,16.36-38).²¹⁶ Situace je připravena pro Ježíšovo sebeodhalení a „scénu opětovné poznání“²¹⁷ ze strany učedníků.

Tak, jak byl Ježíš pro Marii Magdalskou zahradník a první ji oslovil (J 20,15) a jako neznámý poutník se připojil k učedníkům na cestě do Emauz a rozmlouval s nimi (Lk 24,17n), tak nyní, v očích svých učedníků jako neznámý cizinec, se k nim obrací otázkou: „Děti, nemáte něco k jídlu?“ (J 21,5). Přímé oslovení učedníků „děti“ se v Janově evangeliu vyskytuje jen na tomto místě a odráží jazyk janovské komunity. Tímto důvěrným oslovením, které zve k pozornému naslouchání, je vyjádřen vztah mezi Vzkříšeným a jeho společenstvím.²¹⁸ Otázka zvyšuje dramatickost jejich situace. Co by mu mohli nabídnout, když nic neulovili? Ježíš nepotřebuje jejich jídlo, vždyť ho má již pro ně připravené na ohni (J 21,9). Potřebuje jejich zápornou odpověď, která zdůrazní neúspěch nočního rybolovu. Na jejich jednoduchou odpověď: „Nemáme“ (J 21,5b) jim nyní přikazuje: „Hod'te síť na pravou stranu lodi, tam ryby najdete.“ (J 21,6a). Zřejmě výběr strany odkazuje k biblické tradici, kde pravá znamená ta správná, šťastná (srov. Lk 1,11; Mt 25,33; Mk 16,5)²¹⁹ a odpovídá prostředí spásy (Gn 48,13-18).²²⁰ Každopádně tento příkaz zdůrazňuje Ježíšovu svrchovanou moc nad přírodou, jak již

²¹⁴ S. GRASSO, *Il Vangelo di Giovanni*, s. 789 vysvětluje, že „v biblické tradici svítání je čas Božího zásahu, kdy Izraelité přechází Rudým mořem (Ex 14,24), čas naslouchání a modlitby.

²¹⁵ R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 1031 se domnívá, že toto opakování a návaznost na kapitolu 20 odkazuje ke společnému autorství.

²¹⁶ F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 569.

²¹⁷ F. PORSCHE, *Evangelium sv. Jana*, s. 205.

²¹⁸ R. SCHNACKENBURG, *Das Johannesevangelium*, s. 421.

²¹⁹ P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 284.

²²⁰ S. GRASSO, *Il Vangelo di Giovanni*, s. 787.

několikrát projevil (J 2,1-11; 6,1-15.16-21). Rozkazu odpovídá vykonání a učedníci, přestože k nim od břehu mluvil neznámý cizinec, znovu „hodili síť a nemohli ji ani utáhnout pro množství ryb“ (J 21,6b). Nejdříve to byla Ježíšova slova, jež začala odhalovat, kdo je, protože evokovala jeho způsob mluvy.²²¹ Nyní je zde ohromující výsledek uposlechnutí výzvy Neznámého. Okamžitý úspěch lovu na Ježíšův pokyn vyjevuje protiklad neúspěchu rybolovu navrženého Petrem.

Ve chvíli mimořádného zázračného úlovku a rozpoznání Ježíše hraje významnou roli Petr a milovaný učedník, stejně jako při návštěvě prázdného hrobu (J 20,2-10). Milovaný učedník nyní vystoupí ze své skrytosti, jako první odhalí Ježíše a své poznání sděluje jen Petrovi: „To je Pán!“ (J 21,7). Je to podruhé, co tento učedník v evangeliu promluvil. Poprvé se tak stalo při poslední večeři v souvislosti s Jidášovou zradou: „Pane, kdo to je?“ (J 13,25). Pod křížem Ježíšovu matku „přijal k sobě“ (J 19,27) beze slova, stejně tak nesdílel s Petrem, v co uvěřil, když spatřil lněná plátna v hrobě (J 20,8). Nyní prolamuje mlčení, v tajemném cizinci na břehu poznává Ježíše v jeho identitě vyvýšeného Pána.²²² Svědectví milovaného učedníka „To je Pán“ (J 20,7) má podobný význam jako výraz „byl vzkříšen“ (Mk 16,6; Mt 28,6.7; Lk 24,6.34). Vyjadřuje velikonoční víru učedníků s odkazem na samotného vzkříšeného Ježíše.²²³ Reakce Šimona Petra na slova milovaného učedníka je okamžitá a energická: chce být rychle u Pána, aby se s ním setkal, a proto zanechal ostatní učedníky v lodi. Sám se vrhl do moře a „brodil se k němu vodou“ (J 21,7). Zvláštní je, že si před vstupem do vody přehodil plášť, protože „byl totiž svlečen“ (J 21,7). Tato slova však nutně neznamenají, že je zcela nahý, ale má svrchní šaty, které si upevňuje, aby o ně při pohybu ve vodě nepřišel.²²⁴ Petrova spontánnost ukazuje na jeho touhu vidět Ježíše, vypovídá o horlivosti a lásce, kterou k němu chová a kterou dosvědčí v pozdějším rozhovoru s ním (J 21,15-17).

Vyprávění pokračuje sdělením, že, zatímco Petr opustil loď a brodil se k Ježíši, ostatní učedníci a mezi nimi zřejmě i milovaný učedník „přijeli na lodi“ ke břehu, od něhož byli vzdáleni jen „asi dvě stě loket“ (J 21,8).²²⁵ Jejich úkolem je táhnout ke břehu v síti ten obrovský úlovek ryb, který se odehrál v poslušnosti ke slovu Vzkříšeného.

²²¹ R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 1032.

²²² J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 306.

²²³ P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 285.

²²⁴ Srov. M.-J. LAGRANGE, *Évangile selon Saint Jean*, s. 525.

²²⁵ P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 285 uvádí, že je to kolem 96 metrů.

Přesnost uváděných detailů podtrhuje pravdivost příběhu.²²⁶

4.4.2.3 Tajemná hostina se Vzkříšeným (J 21,9-13)

Učedníci po vylodění spatří ohniště a na něm připravený pokrm (J 21,9). Na Ježíšovu výzvu, aby přinesli část úlovku (J 21,10), reaguje Petr a přivleče plnou síť ryb (J 21,11). Ježíš pozve učedníky ke stolování. Ti v něm poznávají Pána (J 21,12), který jim poté dává jíst (J 21,13).

Ve třetí scéně se objevuje téma hostiny. Tím je navázáno na předchozí scénu, ve které se Ježíš ptá učedníků na jídlo (J 21,5). Nyní po vylodění učedníci uviděli něco nečekaného: rozdělané „ohniště a na něm rybu a chléb“ (J 21,9). Ryba a chléb jsou uvedeny bez členu a je možné, že původně znamenaly blíže neurčené množství obou jídel,²²⁷ jež tvořila základní pokrm obyvatel Palestiny v Ježíšově době. Je užít výraz *anthrakia* znamenající „oheň, žhavé uhlí“ a odkazuje ke stejnému výrazu použitému ve scéně, kdy Petr zapřel Ježíše, zatímco se ohříval u ohně na nádvoří veleknězova domu (J 18,18.25). Zde u tohoto ohně se uskuteční Petrovo opětovné ustanovení Ježíšovým zástupcem.²²⁸

Kdo založil tento oheň a pozorně připravil pokrm, není zmíněno, ale vyplývá z další části scény, kdy se ujímá slova Ježíš a nařizuje učedníkům: „Přineste několik ryb z toho, co jste nalovili!“ (J 21,10). Jeho příkaz spojuje všechny scény. Je to Ježíš, jenž určuje dění u Tiberiadského jezera: nejdříve uskutečnění zázračného rybolovu a nyní zázračně připravená hostina. Učedníci bez Ježíše „nic neulovili“ (J 21,3). Ve spojení s ním námaha učedníků přinesla plody a síť se zcela naplnila rybami (J 21,6). Nabízí se souvislost s jinými Ježíšovými slovy: „beze mne nemůžete činit nic“ (J 15,5b). Protože pokrm je již připravený a není potřeba dalších ryb,²²⁹ a nadto samotný zázračný rybolov zrcadlí poslání učedníků, je možno uvést metaforu: stejně jako ratolest napojená na vinný kmen „nese hojné ovoce“ (J 15,5a), mají učedníci nyní přinést něco z úlovku ne k jídlu, ale k Ježíši jako oběť a naplnění svého poslání.²³⁰

Petrova přítomnost spojuje zázračný rybolov s tajemnou hostinou a projevuje jeho vůdčí roli. Mezi ostatními učedníky je to právě on, kdo v poslušnosti k Ježíši jde

²²⁶ S. GRASSO, *Il Vangelo di Giovanni*, s. 790.

²²⁷ R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 1035.

²²⁸ F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 570.

²²⁹ C. K. BARRETT, *The Gospel according to St. John*, s. 581.

²³⁰ R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 1036.

a vytahuje „na břeh sítě plnou velkých ryb“ (J 21,11a). Podle Zumsteina má „obraz Petra táhnoucího po zemi sítě plnou ryb symbolický smysl.“²³¹ Tímto na sebe bere pastorační zodpovědnost, která bude Ježíšem potvrzena v následujícím dialogu (J 21,15-17). Úlovek sestává ze 153 velkých ryb. Tento údaj neznamená odhad, ale přesné číslo, podobně jako např. 38 let trvající nemoc muže (J 5,5). Velké ryby mohou znamenat i kvalitní ryby,²³² a proto žádná nebude vyhozena (srov. Mt 13,48) ani ztracena, vždyť i přes obrovské množství tato „sítě se neprotrhla“ (J 21,11b), zatímco v obdobné scéně v Lukášově podání se sítě pod nápořem ryb trhaly (srov. Lk 5,6). Situace evokuje Ježíšův opakovaný slib, že nikdo z těch, které mu dal Otec, nebude ztracen (srov. J 6,39;10,28;17,12;18,9). Je možné, že existovala tradice přesně spočítaných ryb v síti, jsou pravděpodobné i jiné výklady, symbolické nebo číselné.²³³ Důraz je kladen na vlastnost čísla 153: toto ohromné množství ryb nepoškodilo sítě, navzdory očekávání. Skutečnost, že jedna sítě stačí pro shromáždění všech ulovených ryb, navozuje téma jednoty všech Ježíšových učedníků garantované Petrem jako univerzálním pastýřem.²³⁴ Neroztržená sítě odkazuje k Ježíšovu spodnímu šatu, který byl „beze švů, odshora vcelku utkaný“ (J 19,23). Tato Ježíšova osobní věc zůstává nerozdělena. Podobně musí zůstat nerozdělena jednota všech, kdo v něho uvěří, což je jeho velká touha (J 17,20n).²³⁵ To, že Petr vleče sítě plnou ryb a ani jedna není ztracena, se nestalo na jeho slovo, ale na Pánovo slovo. Je to Pán, kdo svým slovem povolává učedníky. Všeobecnost křesťanské církve je výsledkem Ježíšovy iniciativy (J 21,6) a je v ní zdůrazněna vedoucí role Petra (J 21,6), úloha milovaného učedníka (J 21,7) společně s účastí ostatních Ježíšových učedníků (srov. J 4,34-38; 20,21; 21,8).²³⁶

Ježíš je stále pánem situace a nyní vybízí učedníky: „Pojďte jíst!“ (J 21,12a). Jídlo je připravené. Nejsou zaznamenány žádné odpovědi učedníků, jen náhled do jejich mysli a do toho, že se neodvážili vyslovit: „Kdo jsi?“ (J 21,12a). Tak, jako dříve milovaný učedník poznal Neznámého na břehu a vyslovil vyznání víry: „To je Pán!“ (J 21, 7) a jeho slova nejprve přijal Petr, tak nyní i ostatní učedníci sice poznávají, „že je to Pán“ (J 21,12b), ale neodvažují se obtěžovat s potvrzením své domněnky.²³⁷ Snad mají strach ze zklamání, a to by nasvědčovalo tomu, že Tomášovy pochybnosti se

²³¹ J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 307.

²³² R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 1038.

²³³ P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 287.

²³⁴ J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 307.

²³⁵ F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 522.

²³⁶ F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 570.

²³⁷ M.-J. LAGRANGE, *Évangile selon Saint Jean*, s. 525 srovnává toto mlčení učedníků s jejich uzavřeností u Jákobovy studny poté, když uviděli Ježíše mluvit se Samařankou (srov. J 4,27).

odrážejí i v životech dalších Ježíšových učedníků a že je třeba tyto pochybnosti stále překonávat.²³⁸ Postoj učedníků, kteří poznávají svého Pána, se pohybuje v napětí, protože se jim jeví jako tentýž, a přesto jiný ve své velikonoční identitě.²³⁹ Na druhé straně je možná naplněn Ježíšův slib, že „v onen den se mě nebudete již na nic ptát.“ (J 16,23). Poté, co Ježíš učinil svým učedníkům sebeodhalení (J 21,1), žádné ověřování již není potřeba.²⁴⁰

Tím, že Ježíš pozval učedníky ke stolu, opět učinil první krok: „šel, vzal chléb a dával jim; stejně i rybu.“ (J 21,13). V tuto chvíli přichází a dává se poznat podobně, jako už dvakrát předtím přišel k učedníkům (J 20,19.26). Pokrmy, které byly už dříve připravené (J 21,9), potvrzují spojení mezi touto hostinou a zázračným nasycením četného zástupu, kdy pro něj Ježíš rozmnožil chléb a ryby (srov. J 6,1-15). Zvláštní propojení tvoří paralela mezi 153 rybami, jež naplnily síť, aniž by se protrhla (J 21,11) a 12 koší plnými kousků nasbíraného chleba (J 6,13).²⁴¹ Přestože hlavním tématem příběhu je zázračný rybolov, Ježíš nejdříve bere do rukou chléb, aby rozdával učedníkům a potom rybu tak jako v příběhu o zázračném nasycení. I když nezazní slova díky a chybí víno, liturgicky znějící jazyk upomíná na slavení eucharistie. Ježíš je hostitelem a zve učedníky ke stolu. Od všech předešlých stolování se tato hostina odlišuje, protože je připravena Vzkříšeným.²⁴² K nasycení svých učedníků připravil chléb a rybu, jež jsou základním jídlem k uchování života obyvatel Palestiny. Vzkříšený Pán tak v návaznosti na pozemského Ježíše je tím, který sytí a dává život v hojnosti, je „chléb života“ (J 6,35.48.51). Je přítomný ve své církvi a stále znovu zve své učedníky k hostině, aby jim dal účast na životě.²⁴³

4.4.2.4 Závěrečná poznámka (J 21,14)

První velký obraz 21. kapitoly je uzavřen sdělením: „To se již potřetí zjevil učedníkům po svém vzkříšení.“ (J 21,14). Podobným shrnutím končí i jiné narativní celky Janova evangelia např.: „Toto druhé znamení učinil Ježíš“ (J 4,54) nebo: „To řekl, když učil v synagóze“ (J 6,59).²⁴⁴ Oznamení se jednak vrací k počátku prvního obrazu,

²³⁸ H. THYEN, *Das Johannesevangelium*, s. 787.

²³⁹ J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 308.

²⁴⁰ R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 1040.

²⁴¹ G. R. BEASLEY-MURRAY, *John*, s. 403-404 uvádí zajímavou souvislost mezi číslem 153, u kterého sv. Augustín rozpoznal, že jde o trojúhelníkové číslo 17 a srovnává jej s 5 chleby a 12 koší drobtů, jež dají součet 17.

²⁴² P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 289.

²⁴³ F. PORSCHE, *Evangelium sv. Jana*, s. 206.

²⁴⁴ R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 1041.

který je uveden poznámkou „Potom se Ježíš opět zjevil“ (J 21,1) a spolu s ní tvoří rámeček pro příběhy o neúspěšném Petrově rybolovu, zázračném lovu ryb na Pánovo slovo a tajemné hostině, jednak se spojuje s 20. kapitolou, protože odkazuje k dvěma předchozím příběhům o zjevení vzkříšeného Ježíše učedníkům v uzavřeném domě v Jeruzalémě. První příběh se odehrál večer o velikonoční neděli (J 20,19-23) a druhý o týden později (J 20,26-29). Pro všechna tato Ježíšova zjevení je charakteristické, že se odehrála před učedníky. Zjevení vzkříšeného Ježíše Marii Magdalské (J 20 14-18) je zřejmě z tohoto výčtu vyňato.²⁴⁵ Výčet Ježíšových zjevení „již potřetí“ naznačuje jejich chronologické chápání, tato zjevení však nemohou být srovnávána se zjevením Vzkříšeného v 1K 15,5-7, jak uvádí apoštol Pavel nebo v synoptických evangeliích (např. Lk 24,13-31.34).²⁴⁶

4.4.3 Druhý velký obraz: Ježíš, Petr a milovaný učedník (J 21,15-23)

¹⁵Když pojedli, zeptal se Ježíš Šimona Petra: „Šimone, synu Janův, miluješ mne víc než ti zde?“ Odpověděl mu: „Ano, Pane, ty víš, že tě mám rád.“ Řekl mu: „Pas mé beránky!“¹⁶Zeptal se ho podruhé: „Šimone, synu Janův, miluješ mne?“ Odpověděl: „Ano, Pane, ty víš, že tě mám rád.“ Řekl mu: „Bud' pastýřem mých ovčí!“¹⁷Zeptal se ho potřetí: „Šimone, synu Janův, máš mne rád?“ Petr se zarmoutil nad tím, že se ho potřetí zeptal, má-li ho rád. Odpověděl mu: „Pane, ty víš všechno, ty víš také, že tě mám rád.“ Ježíš mu řekl: „Pas mé ovce!¹⁸Amen, amen, pravím tobě: Když jsi byl mladší, sám ses přepásával a chodil jsi, kam jsi chtěl; ale až zestárneš, vztáhneš ruce a jiný tě přepáše a povede, kam nechceš.“¹⁹To řekl, aby mu naznačil, jakou smrtí oslaví Boha. A po těch slovech dodal: „Následuj mne!“

²⁰Petr se obrátil a spatřil, že za nimi jde učedník, kterého Ježíš miloval, ten, který byl při večeři po jeho boku a který se ho tehdy otázal: „Pane, kdo tě zrazuje?“²¹Když ho Petr spatřil, řekl Ježíšovi: „Pane, co bude s ním?“²²Ježíš mu řekl: „Jestliže chceš, aby tu zůstal, dokud nepřijdu, není to tvá věc. Ty mne následuj!“²³Mezi bratřími se to slovo rozšířilo a říkalo se, že onen učedník nezemře. Ježíš však neřekl, že nezemře, nýbrž: „Jestliže chceš, aby tu zůstal, dokud

²⁴⁵ F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 571 podotýká, že buď není M. Magdalská učednice, nebo evangelista špatně počítal, protože se jedná o čtvrté Ježíšovo zjevení. Poukazuje tak na jistou diskontinuitu 21. kapitoly.

²⁴⁶ P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 290.

nepřijdu, není to tvá věc.“

V další části 21. kapitoly se během Ježíšova rozhovoru s Šimonem Petrem dostane větší pozornosti klíčovému svědkům Vzkříšeného v Janově evangeliu: Petrovi a učedníkovi, kterého Ježíš miloval. Tento druhý velký obraz je tvořen dvěma úseky dialogu mezi Ježíšem a Petrem rozdílnými z hlediska postav: a) Pastýřská úloha Šimona Petra a předpověď jeho mučednické smrti (J 21,15-19), b) Osud učedníka, kterého Ježíš miloval (J 21,20-23). Je pravděpodobné, že perikopa J 21,15-23 pochází z jiné tradice, než J 21,1-14, ke které byla redakčně připojena.²⁴⁷ Rozhovor, ve kterém Ježíš pověřuje Šimona Petra pastýřskou službou svého stáda (J 21,15-17), nachází obdobu v perikopě v Mt 16,17-19, ve které Ježíš ustanovuje Petra skálou své církve a dává mu k tomu nezbytnou moc. Údaje o význačném postavení Petra odkazují ke starší tradici o zjevení vzkříšeného Ježíše, který „se ukázal Petrovi, potom Dvanácti“ (1 K 15,5; srov. Mk 16,7; Lk 24,34). Objasněním rolí dvou nejdůležitějších učedníků čtvrtého evangelia v církevní obci se rozvíjí téma z předcházející části 21. kapitoly (J 21,1-14) a vytváří se kontinuita s velikonočními událostmi ve 20. kapitole (J 20,2-10).

4.4.3.1 Pastýřská úloha Šimona Petra a předpověď jeho mučednické smrti (J 21,15-19)

Po jídle se Ježíš zeptal Šimona Petra, zda jej miluje víc než ostatní a na jeho přitakání Petra stanovil pastýřem svých beránek (J 21,15). Po zopakování své otázky a opětovné kladné Petrovy odpovědi jej určil pastýřem svých ovcí (J 21,16). Stejná otázka je položena Ježíšem potřetí a následuje Petrova třetí kladná odpověď (J 21,17). Poté Ježíš předpovídá Petrovi způsob smrti (J 21,18) a vybízí jej k následování (J 21,19).

První část dialogu je uvedena slovy „Když pojedli“ (J 21,15a), a je tak plynule navázáno na předchozí scénu s jídlem na břehu Tiberiadského moře (J 21,9-13).²⁴⁸ Iniciativy se opět ujímá Ježíš a zahajuje rozhovor, ve kterém se všechna jeho pozornost zaměřuje na Petra: „Šimone, synu Janův, miluješ mne víc, než ti zde?“ (J 21,15b).²⁴⁹ Oslovení „Šimone, synu Janův“ odkazuje zpět na začátek evangelia, k Ježíšovu prvnímu

²⁴⁷ P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 299.

²⁴⁸ J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 311 v pozn. č. 7 uvádí, že existuje souvislost mezi stolováním v kapitole 13 a 21. Jedná se o dvě paralelní sekvence: „jídlo/řeči na rozloučenou, jídlo/instrukce Vzkříšeného.“

²⁴⁹ F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 578 čte „více než ty zde“ a vysvětluje, že se jedná pravděpodobně o srovnání mezi Petrovou láskou k ostatním učedníkům u stolu a k Ježíši. Srov též C. K. BARRETT, *The Gospel according to St. John*, s. 584.

setkání s tímto učedníkem, kdy se na něho podíval se slovy: „Ty jsi Šimon, syn Janův“ a předpověděl mu, že jeho jméno bude „Kéfas“ překládané jako Petr (srov. J 1,42). Petr byl prvním i posledním učedníkem, na kterého se Ježíš ve čtvrtém evangeliu obrátil jeho jménem. V kontextu zřejmě Ježíšova otázky znamená „více, než tito ostatní učedníci mě milují“,²⁵⁰ a nejde o to, že chce Ježíš zkoumat hloubku Petrovy lásky, ale zjevně naráží na učedníkovu dřívější sebevědomé tvrzení: „Svůj život za tebe položím“ (J 13,37) jako reakci na Ježíšovu předpověď, že ho učedníci opustí nebo ze synoptické tradice známé zdůraznění vlastní věrnosti: „Kdyby všichni od tebe odpadli, já nikdy ne!“ (Mt 26,33; srov. Mk 14,29). V této situaci již Petr neodpovídá v souladu se svými unáhlenými sliby ani nesrovnává svou lásku se vztahem ostatních k Ježíši, nýbrž vyznává bezvýhradně s poukazem na vševědoucnost vzkříšeného Pána: „Ano, Pane, ty víš, že tě mám rád.“ (J 21,15c). Důraz jeho odpovědi je ve vynechání slov „více než tito“.²⁵¹ Po Petrově vyznání následuje Ježíšův příkaz: „Pas mé beránky!“ (J 21,15c). Jako dobrý pastýř (J 10,2n) Ježíš pověřuje Petra, aby se staral o jeho stádo vzhledem k svému nadcházejícímu odchodu. Petrovi beránci nepatří, pouze má vystupovat na místě Ježíše, jediného pastýře, který má poslání od Otce (J 10,15-18).

Zdánlivě stejnou otázku klade Petrovi Ježíš podruhé: „Šimone, synu Janův, miluješ mne?“ (J 21,16a). Jediný rozdíl je, že otázka je kladená jednoduše, bez odkazu na lásku někoho dalšího, že tentokrát Ježíš vynechává, jako předtím Petr, slova „více než tito“. Pověření je téměř stejné: „Buď pastýřem mých ovcí!“ (J 21,16b). Podle Janova evangelia jsou „ovce“ všichni Ježíšovi učedníci a „být pastýřem“ je metaforou pro pastorační péči nejen nově obrácených, ale i svých druhů. Otázka zazní potřetí a tentokrát Ježíš použije pro lásku slova, která předtím Petr dvakrát vyslovil: „Šimone, synu Janův, máš mne rád?“ (J 21,17a). Objevuje se určitá paralela s J 21,14: tak, jako zde zaznělo, že se zjevil Ježíš potřetí jakoby na potvrzení svého vzkříšení, tak i nyní se jedná o třetí otázku, jakoby se chtěl Ježíš ujistit o skutečnosti Petrovy lásky.²⁵² Třetí opakování stejné otázky vyvolává Petřův zármutek, který může vyplývat jednak v pocitu, že mu Ježíš nevěří a jednak z uvědomění si vlastního selhání. Tato sekvence se odehrává po jídle v blízkosti ohniště s rozžhavenými uhlíky (srov. J 21,9), které navozují skutečnost trojího zapření Ježíše Petrem na nádvoří veleknězova domu

²⁵⁰ G. R. BEASLEY-MURRAY, *John*, s. 405 upřesňuje: „spíše, než 'více než ty miluješ je' nebo 'více než miluješ své rybářské zařízení'.“

²⁵¹ R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 1043.

²⁵² R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 1045.

(J 18,17.25.27), což je Ježíšovými dotazy připomenuto.²⁵³ Každopádně Petr nyní odpovídá naléhavěji, než předtím: „Pane, ty víš všecko, ty víš také, že tě mám rád“ (J 21,17b). Je zbytečné říkat „ano“, jako ve dvou předchozích vyznáních, protože odpověď je důrazná samotným odkazem na Ježíšovu znalost všeho. Následující příkaz je stejný jako předešlý: „Pas mé ovce!“ (J 21,17c).

Trojím ujištěním o lásce skrze zahanbené, ale upřímné odpovědi, umožní Ježíš Petrovi smazání a překročení trojího zapření. Dochází k „rehabilitaci prvního z učedníků“,²⁵⁴ jež je uskutečněna plným obnovením vztahu lásky mezi učedníkem a jeho Pánem. Láska k Pánu zahrnuje také rozměr víry, což v janovské tradici znamená, že opravdu miluje ten, kdo Ježíše uzná v jeho identitě Otcova Vyslance. Nyní láska vyznaná Petrem překonává lásku ostatních učedníků „miluješ mě víc než ti zde?“ (J 21,15b); zatímco milovaný učedník je ten, kterého Ježíš miluje, Petr má největší lásku k Ježíši, což je základní předpoklad pro převzetí úřadu, který mu bude svěřen. Tento úřad neobdrží díky svým zásluhám a schopnostem, ale děje se tak výlučně z podnětu a milosti Krista. Od Petra se žádá výlučně jeho láska, protože i pro něj platí Kristovo ujištění: „vždyť v slabosti se projevím má síla“ (2K 12,9), což je povzbuzením pro každého Ježíšova následovníka, kterému je v církvi svěřen úkol.²⁵⁵

Další Ježíšova slova o Petrově budoucnosti souvisí s předchozím textem, protože přinášejí logický důsledek jeho pastýřské úlohy. Pokud posláním dobrého pastýře je položit život za ovce (srov. J 10,11.15), pak přijde čas, kdy Petr, který se vydává v šlépějích dobrého pastýře, dá život za Ježíšovy ovce. Tato slova jsou naposledy v evangeliu uvedena janovským dvojitým „amen“ a připomínají Petrovu minulost:²⁵⁶ „Když jsi byl mladší, sám ses přepásával a chodil jsi, kam jsi chtěl;“ (J 21,18a). Popis mladého Petra, který přepásává sám sebe, připomíná scénu, kdy si před chvílí upevnil plášť a vrhl se do moře vstříc Ježíši stojícímu na břehu (srov. 21,7), poté vlekl rybářskou síť zázračně naplněnou hojným úlovkem (J 21,11). Později ve scéně z vězení jej anděl Páně vyzve: „Opásej se a obuj se!“ (Sk 12,8).²⁵⁷ Pravděpodobně se jednalo původně o přísloví, které dávalo do kontrastu mládí, kdy si člověk sám řídí svůj život, a stáří, kdy je ponechán na milosti ostatních.²⁵⁸ Osobní svoboda tedy ubývá s věkem, jak dále Ježíš

²⁵³ Srov. P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 292, pozn. 1052.

²⁵⁴ J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 312.

²⁵⁵ F. PORSCHE, *Evangelium sv. Jana*, s. 207.

²⁵⁶ F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 575.

²⁵⁷ J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 313 vysvětluje: „přepásání je gesto, které se provádí, když se někdo vydává na cestu“.

²⁵⁸ R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 1047.

upozorňuje Petra: „vztáhneš ruce a jiný tě přepáše a povede, kam nechceš“ (J 21,18b). Z kontextu však vyplývá, že výraz „vztáhneš ruce“ neznamená v tomto případě bezmocnost starého člověka, nýbrž gesto nesvobody v důsledku pronásledování, které bude muset apoštol v budoucnu trpět.²⁵⁹ Ježíš tak Petrovi předpovídá jeho mučednictví a smrt, které nebude podle jeho vlastní vůle, ale na příkaz ostatních, vždyť jen Ježíš může říct o svém životě „já jej dávám sám od sebe“ (J 10,18). Výraz „vztáhneš ruce a jiný tě přepáše“ může naznačovat spoutání natažených rukou, a tedy uvěznění, podobně jako při zatčení Ježíše (J 18,12) anebo, ve shodě s tradicí, se mohou tato slova vztahovat na Petrovo ukřižování.²⁶⁰

Tak mohou dřívější unáhlená Petrova slova adresovaná k Ježíši: „Svůj život za tebe položím“ (J 13,37) najít naplnění. Co se však Petrovi nepodařilo udělat pro Ježíše, vykoná v budoucnu pro jeho ovce.²⁶¹ Následující krátký komentář vysvětluje, že Ježíš zmíněná slova řekl Petrovi proto, „aby mu naznačil, jakou smrtí oslaví Boha“ (J 21,19a). Tak, jako Ježíšova smrt zjevila Boží lásku (J 3,16), Ježíš v ní byl oslaven (např. J 12,23; 17,1-5) a oslavil Boha (srov. J 12,28; 13,31-32), tak také Petr tím, že přijal úlohu pastýře Ježíšových ovcí a vydal se na smrt, oslaví Boha. Poté, co Ježíš vysvětlil Petrovi, co znamená přijetí úlohy pastýře jeho ovcí (J 21,15-19a), vybídl jej: „Následuj mě!“ (J 21,19b). Tato výzva jednak znamená, že způsobem následování Ježíše je pro Petra úkol vrchního pastýře ovcí a budoucího mučedníka a že je to sám Ježíš, kdo povolává na takovou cestu. Jednak je vytvořeno spojení s dřívějšími Ježíšovými slovy adresovanými Petrovi: „Kam já jdu, tam mne nyní následovat nemůžeš; budeš mne však následovat později.“ (J 13,36). Až v povelikonočním období nastane čas, kdy tento učedník položí život při následování svého Pána.²⁶²

4.4.3.2 *Osud učedníka, kterého Ježíš miloval (J 21,20-23)*

Petr po ohlédnutí spatřil učedníka, kterého Ježíš miloval (J 21,20) a zeptal se Ježíše na jeho budoucnost (J 21,21). Ježíš naznačil, že to není Petrova starost a znovu jej vybídl k následování (J 21,22). Osud milovaného učedníka je plně v rukou Vzkříšeného (J 21,23).

Výchozím prvkem druhé části dialogu mezi Ježíšem a Petrem je téma následování.

²⁵⁹ P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 293.

²⁶⁰ F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 575.

²⁶¹ R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 1046.

²⁶² J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 313.

Předchozí úsek byl zakončen Ježíšovými slovy adresovanými Petrovi: „Následuj mne!“ (J 21,19b). Vzápětí jej Petr úkonem poslušnosti k jeho příkazu doslovně následuje,²⁶³ protože při tomto kráčení za Ježíšem se náhle otočí a uvidí, „že za nimi jde učedník, kterého Ježíš miloval.“ (J 21,20a). Ježíš s Petrem se tedy vydávají na cestu následování milovaným učedníkem, který je popsán přesněji než jinde ve čtvrtém evangeliu, tedy jako „ten, který byl při večeři po jeho boku“ a ptal tehdy Ježíše na totožnost zrádce (J 21,20b; srov. 13,23-25). Zatímco Petr byl jednoznačně ustanoven pastýřem Ježíšových ovcí, který má kráčet v údělu svého Pána, postavení milovaného učedníka není ještě vyjasněno. V pašijovém a velikonočním příběhu se cesty obou učedníků často potkávají: ve scéně Poslední večeře (J 13,23-25), na dvoře velekněze (J 18,15-16), u prázdného hrobu (J 20,3-10), při zázračném rybolovu (J 21,7). Učedníkovi, kterého Ježíš miloval, zde vždy patřilo čestné místo (J 13,23); on dospěl k víře u prázdného hrobu (J 20,8) a když Petr Pána třikrát zapřel (J 18,17.25.27), milovaný učedník vytrval pod křížem vedle Ježíšovy matky, které byl Ježíšem svěřen a kterou „přijal k sobě“ (J 19,26-27).

V této situaci Petr spatří při ohlédnutí učedníka, kterého Ježíš miloval, což je zdůrazněno opětovným připomenutím (J 21,21a) a sám zahajuje druhou část dialogu: „Pane, co bude s ním?“ (J 21,21b). Tato otázka bude zodpovězena nejdříve Ježíšem (J 21,22) a potom redaktorem evangelia (J 21,23-24). Podobně jako při poslední večeři se milovaný učedník důvěrně ptá Ježíše na toho, jenž má zradit „Pane, kdo to je?“ (J 13,25), nyní Petr přebírá tuto roli a v důvěře se obrací ke Vzkříšenému a táže se na budoucnost milovaného učedníka. Tímto způsobem je opět zdůrazněna jeho vedoucí úloha.²⁶⁴ Ježíš Petrovi v odpovědi naznačí, že se nemá zabývat osudem tohoto učedníka, ale má pokračovat v úloze Ježíšova následovníka: „Jestliže chci, aby tu zůstal, dokud nepřijdu, není to tvá věc. Ty mě následuj!“ (J 21,22). Ježíšovo slovo „chci“ má téměř velitelský tón a připomíná svrchovanou vůli toho, kdo ví, že má „moc nad všemi lidmi“, kterou dostal od Otce (srov. J 17,2). Sloveso „zůstat“ patří k exponovaným výrazům čtvrtého evangelia. Zde jednoduše znamená „zůstat naživu“ jako protiklad smrti, současně může znamenat také „zůstávající v Ježíši“ (srov. J 15,1-11).²⁶⁵ Výraz „dokud nepřijdu“ znamená budoucí Ježíšův příchod, který sliboval učedníkům: „opět přijdu a vezmu vás k sobě, abyste i vy byli, kde jsem já.“ (J 14,3). O tomto eschatologickém

²⁶³ F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 576.

²⁶⁴ J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 314.

²⁶⁵ R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 1050.

očekávání jeho budoucího příchodu svědčí apoštol Pavel (např. 1Te 4,15-17; 1K 4,5) i prvotní církev (např. Zj 1,3.7.1). Ježíš v tuto chvíli opakuje Petrovi to, co mu už jednou řekl (srov. J 21,19) a znovu jej vybízí k následování, tentokrát s důrazem na „ty“, aby přitáhl jeho pozornost na svěřenou úlohu.²⁶⁶ Tato poslední Ježíšova slova v Janově evangeliu jsou současně posledními slovy adresovanými Petrovi. Vyplyvá z nich, že se nemá zabývat věcmi, které mu nepřísluší, ale plně se soustředit na své poslání pastýře v čase, který je mu dán.

Poslání milovaného učedníka je však jiné, jak vysvětluje následující redakční poznámka: „Mezi bratřími se to slovo rozšířilo a říkalo se, že onen učedník nezemře.“ (J 21,23a). Termín „bratři“ byl ve spojení s Ježíšovými učedníky poprvé užit v J 20,17, nyní se vztahuje na celé křesťanské společenství. V této obci byla chybně chápána tradovaná Ježíšova slova týkající se osudu milovaného učedníka, jakoby neměl zemřít, dokud Pán nepřijde. Pravděpodobně však již milovaný učedník nežije,²⁶⁷ a proto je třeba uvést správný význam těchto Ježíšových slov: „Jestliže chci, aby tu zůstal, dokud nepřijdu, není to tvá věc.“ (J 21,23b). Ježíš zde neříká, že milovaný učedník nezemře, nýbrž zdůrazňuje, že o přítomnosti a budoucnosti tohoto učedníka nerozhoduje ten, který je povolán, aby vedl společenství věřících, nýbrž On sám. Cokoli se stane s milovaným učedníkem je naplněním Ježíšovy vůle.²⁶⁸

Slovo „zůstat“ v této souvislosti nelze chápat ve smyslu „zůstat na živu“ vzhledem k použitému slovesu „nezemře“, ale zůstat skrze svědectví, neboť učedník, kterého Ježíš miloval „vydává svědectví o těchto věcech“ a on je také „zapsal“ (J 21,24). Vůle Vzkříšeného tedy je, aby milovaný učedník „zůstal“ svým svědectvím trvale přítomný v čase. Podobně, jako Petrova úloha spočívá v následování Pána vedením jeho stáda a položením života, tak úkol, ke kterému je milovaný učedník povolán, znamená být svědkem evangelia. Jeho služba vtělenému Slovu umožňuje, aby Ježíš ukřižovaný a vzkříšený skrze evangelium trvale přebýval ve své církvi. Učedník, kterého Ježíš miloval, se svým bezprostředním vztahem k Ježíši stává vzorem pravého učedníka. Tak jako je Petr ztělesněním církevní autority, tak milovaný učedník představuje všechny, kdo jsou milováni Ježíšem, protože ho milují a zachovávají jeho přikázání (srov. J 14,15). Tento typ milujícího učedníka milovaného Kristem v určitém smyslu zůstává

²⁶⁶ R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 1052.

²⁶⁷ Srov. F. J. MOLONEY, *Evangelium podle Jana*, s. 577. R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 1052 počítá s tím, že v době napsání vysvětlujících slov J 21,23 milovaný učedník jako autor evangelia ještě žil.

²⁶⁸ J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 316.

až do paruzie.²⁶⁹

4.4.4 Druhý závěr evangelia (J 21,24-25)

²⁴To je ten učedník, který vydává svědectví o těchto věcech a který je zapsal; a my víme, že jeho svědectví je pravdivé. ²⁵Je ještě mnoho jiného, co Ježíš učinil; kdyby se mělo všechno dopodrobna vypsát, myslím, že by celý svět neměl dost místa pro knihy o tom napsané.

Druhý závěr, který včleňuje 21. kapitolu k celému spisu nejdříve zmiňuje svědka evangelia (J 21,24) a následně slavnostně uzavírá evangelium (J 21,25).

Čtvrté evangelium začíná a uzavírá se dvojím svědectvím:²⁷⁰ na začátku svědectvím Jana (J 1, 6-8.15.19-36) a na konci svědectvím učedníka, kterého Ježíš miloval (J 21,24). Tento milovaný učedník zůstává přítomný mezi věřícími až do Pánova návratu prostřednictvím svého písemného svědectví, které zanechal jako záruku tradice.²⁷¹ Obec věřících je přesvědčená o pravdivosti jeho slov, která, navzdory jeho smrti, jsou stále živá.

Poslední verš 21. kapitoly Janova evangelia uzavírá na způsob antických literárních děl vyprávěný příběh. Vytváří paralelu s prvním závěrem evangelia (J 20,30-31), avšak na rozdíl od něj a ostatních textů evangelia zazní autorův hlas „myslím“ (srov. J 21,25) v první osobě jednotného čísla. Otázkou zůstává, zda se jedná o učedníka, kterého Ježíš miloval či neznámého vydavatele janovské komunity, která se osobně zaručuje za spolehlivost jeho svědectví vsuvkou „my víme“ (srov. J 21,24).²⁷² Podobně jako první závěr evangelia doznává neúplnost výběru znamení (srov. J 20,30) i zde slova „je ještě mnoho jiného, co Ježíš učinil“ (J 21,25a) poukazují, že námět je nevyčerpatelný. Autorovo teologické poselství se odmlčelo, a tak je evangelium ve své kanonické formě uzavřeno.²⁷³

²⁶⁹ P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*, s. 298.

²⁷⁰ S. GRASSO, *Il Vangelo di Giovanni*, s. 801.

²⁷¹ C. K. BARRETT, *The Gospel according to St. John*, s. 584. D. A. CARSON, - DOUGLAS, J. MOO, *Úvod do Nového zákona*, s. 209 upozorňuje, že „obrat 'vydává svědectví' dává tušit, že vliv milovaného učedníka rozhodně nebyl nijak malý“.

²⁷² R. MICHAELS, *The Gospel of John*, s. 1057.

²⁷³ J. ZUMSTEIN, *L' évangile selon Saint Jean*, s. 317.

ZÁVĚR

Záměrem diplomové práce *Ježíšovo vzkříšení v Janově evangeliu* bylo přiblížit ústřední téma hlásání církve právě z pohledu čtvrtého evangelia, které se ve svém vyprávění o Ježíši významně odlišuje od ostatních evangelií. Jeho hlavním teologickým cílem je přivést lidi k víře, že Ježíš je Mesiáš a Boží Syn. Janovy velikonoční příběhy o zjevení vzkříšeného Ježíše obsahují hluboké výpovědi o zrodu víry v Ježíše Vyvýšeného.

Dříve než jsem se věnovala této podstatě radostné zvěsti, soustředila jsem se na první kapitulu *Evangelium sv. Jana*, která přiblížila čtvrté evangelium z hlediska autorství, doby a místa vzniku. V této souvislosti jsem krátce představila postavu učedníka, kterého Ježíš miloval. Dále jsem stručně uvedla stavbu Janova evangelia, kterou se odlišuje od synoptiků a připomenula jeho teologické poselství.

Přínosem druhé kapitoly *Pojem vzkříšení mrtvých ve starověku* bylo zdůraznění základní touhy po nesmrtelnosti a vzkříšení, která provází člověka od počátku jeho existence. Krátce jsem nastínila její projevy nejprve v mimobiblických antických představách ve vnímání posmrtné skutečnosti, v pohřebních ritech a orientálním pojetí nesmrtelné duše. V další části jsem se zaměřila na pojem vzkříšení, jak se vyvíjel v židovském myšlení jednak v raných i pozdních textech Starého zákona a jednak v učení farizeů a saduceů Ježíšovy doby. Na závěr bylo zmíněno učení židovských rabínů.

Třetí kapitola *Vzkříšení v hlavních místech Nového zákona vyjma Janovo evangelium* navázala na tuto bytostnou všelidskou touhu a představila Ježíše jako Pána nad životem a smrtí, jako toho, který jediný ji může naplnit. Tuto svou moc nejdříve potvrzuje kříšením mrtvých, a vytváří tak předpoklad k přijetí svého největšího zázraku – vlastního zmrtvýchvstání. Svědectví o Ježíšově vzkříšení je nejdříve uvedeno v nejstarších formulích víry předávaných tradicí a zaznamenaných především v 1 K 15,1-11 a jiných pavlovských listech. Dále třetí kapitola nabídla stručný pohled na tradované velikonoční příběhy v podání jednotlivých synoptických evangelií a v poslední části přinesla Petrovo kázání po seslání Ducha svatého podle Sk 2,14-41.

Čtvrtá kapitola *Ježíšovo vzkříšení podle Janova evangelia* zaujala v této diplomové práci ústřední místo. Podala příběhy Ježíšova vzkříšení tak, jak jsou zaznamenané ve

čtvrtém evangeliu v závěrečných kapitolách 20. a 21. Nejdříve přiblížila zařazení a význam těchto textů a předložila jejich uspořádání podle některých komentářů. V své nejrozsáhlejší části nabídla výklad velikonočních událostí a seznámila s jejich poselstvím. Kapitola J 20 líčí velikonoční dění u hrobu a podává příběhy o zjevení vzkříšeného Ježíše, které se odehrávají u prázdného hrobu a v uzavřeném domě v Jeruzalémě. Naopak kapitola J 21 vypráví o zjevení Vzkříšeného učedníkům u Tiberiadského jezera v Galilei. Pro tyto příběhy je charakteristické, že se vzkříšený Ježíš vždy dává poznat konkrétním osobám. Nejdříve se zjevuje Marii Magdalské, která se tak stává prvním svědkem vzkříšeného Ježíše (J 20,11-18). Velikonoční události v J 20-21 staví do popředí „učedníka, kterého Ježíš miloval“ a Petra. I když zaujímá přednostní postavení milovaný učedník, Petr není nikdy představen jako postava se zápornými rysy. Učedník, kterého Ježíš miloval, dochází k víře v Ježíšovo vzkříšení na základě spatření prázdného hrobu (J 20,8), a stává se tak vzorem důvěry v Pána. Petr dostává od Vzkříšeného pověření pečovat o jeho stádo (J 21,15-17). Tomášovo vyznání v J 20,28 nejen završuje celou řadu vyznání v Janově evangeliu (srov. J 1,49; 4,42; 6,69), ale je rovněž nejvyšším hodnocením Ježíše, které je vysloveno ve všech čtyřech evangeliích.

Přestože Jan vychází ze stejné tradice jako synoptická evangelia, vypráví velikonoční příběhy svým vlastním jazykem s důrazem na klíčová témata „vidět“ a „věřit“. Jeho záměrem je vyvolat a posílit u pozdějších posluchačů nebo čtenářů víru v Ježíše jako Krista a Božího Syna s cílem získat pravý život (srov. J 20,30-31). Toto přesvědčení je charakteristické pro celé dílo a uskutečňuje se na základě osobního setkání s Ježíšem, kdy jsou přímí účastníci rozhovoru s Ježíšem přiváděni k víře. Janovo dílo je evangeliem setkání a nejenak je tomu i v závěrečných textech zahrnujících příběhy, v nichž se vzkříšený Ježíš zjevuje konkrétním lidem. Tato setkání jsou plná dramatického napětí a provází je počáteční nechápavost a neschopnost Ježíšových učedníků poznat svého Pána.

Jednou z těchto postav janovského podání je výrazná osobnost rané církve Marie Magdalská. Tato žena je protagonistkou první části 20. kapitoly a nalézá se nejdříve ve tmě nevíry, smutku a beznaděje, aby posléze na Ježíšovo slovo v něm poznala svého Pána a Mistra. Cesta její víry graduje, a Marie Magdalská se v tuto chvíli stává první zvěstovatelkou vzkříšeného Ježíše: „Viděla jsem Pána.“ (J 20,18). Hlavní postavou druhé části 20. kapitoly je Tomáš, kterého evangelista představuje na počátku jako

pochybujícího a žádajícího hmatatelné důkazy. Chtít lidským úsudkem obsáhnout Boží zjevení však značí setrvávat v nevěře. Stejně však jako v případě Marie Magdalské i u Tomáše platí, že víra není plodem vlastní námahy, nýbrž darem Vzkříšeného. Pouze Ježíšovo slovo může Tomáše proměnit, aby mohl následně učinit nejvyšší christologické vyznání: „Můj Pán a můj Bůh.“ (J 20,28). V obou případech platí, že Vzkříšený není zachytitelný rukama, ale stává se předmětem víry.

21. kapitola přináší další vyprávění o setkání vzkříšeného Ježíše se svými učedníky. Soustředuje se v něm na dvě hlavní postavy rané církve a jejich úlohy pro společenství věřících: Petra a „učedníka, kterého Ježíš miloval“. Po trojím ujištění o lásce svěřuje Ježíš Petrovi do péče své stádo (srov. J 21,15-17), protože pro převzetí tohoto úřadu je nezbytná nejvyšší láska k Ježíši, nikoliv vlastní zásluhy. Petrovým úkolem je následovat v této službě svého Pána až do konce a tak plnit jeho vůli. Rovněž o úloze milovaného učedníka rozhoduje Ježíšova vůle. Tento učedník má „zůstat“ do Pánova příchodu. Neznamená to, že nezemře, nýbrž že zůstane s Ježíšovými učedníky všech dob skrze písemné svědectví o událostech spásy, protože on je ten, „který je zapsal“ (J 21,24). Tak jako je Petr ztělesněním církevní autority, tak „učedník, kterého Ježíš miloval“ představuje všechny, kdo jsou milováni Ježíšem, neboť ho milují a zachovávají jeho přikázání (srov. J 14,15).

Podle Janova evangelia se tedy vzorem všem budoucím Ježíšovým učedníkům stává učedník, kterého Ježíš miloval. Protože uvěřil, aniž by viděl, je ztělesněním naprosté důvěry v Pána. Jeho víra vyplývá ze vztahu lásky, který má s tím, jenž ho miluje, poněvadž láska je základní podmínkou pro poznání Ježíše. Na tohoto učedníka a na všechny, kteří ho následují ve všech dalších generacích učedníků, platí Ježíšova slova pronesená k Tomášovi: „Blahoslavení, kteří neviděli, a uvěřili.“ (J 20,29b).

Zde bych viděla smysl této diplomové práce. Může přispět k připomenutí rozhodující skutečnosti, že radostná zvěst má sílu dotknout se každého otevřeného lidského srdce. Vždyť uvedenými Ježíšovými slovy se poselství Janova evangelia aktualizuje pro učedníky všech generací. Tito všichni jsou povoláni k radosti víry díky osobnímu vztahu k Ježíši a nikoli skrze hmatatelné důkazy. Současně je zdůrazněno, že v povelikonočním období „vidět“ již není nezbytné, protože víra vychází z hlásání slova, které je zprostředkované skrze Přímluvce. Jen on může otevřít přístup k osobnímu vztahu lásky se Vzkříšeným a současně Vyvýšeným.

SEZNAM ZKRATEK

AncB	Anchor Bible
aj.	a jiné
CMTF UP	Univerzita Palackého v Olomouci: Cyrilometodějská teologická fakulta
CNT	Commentaire du Nouveau Testament
č.	číslo
ČEP	<i>Bible, Písmo svaté Starého a Nového Zákona, Ekumenický překlad,</i> Praha: Česká katolická charita v Ústředním církevním nakladatelství, 1985
ČLP	<i>Nový zákon.</i> Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě, Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství 1998
ed.	editor
EtB	Études bibliques
HNT	Handbuch zum Neuen Testament
HThK	Herders theologischer Kommentar zum Neuen Testament
kap.	kapitola
např.	například
NICNT	New International Commentary on the New Testament
NZ	Nový zákon
MCM	Matice cyrilometodějská
MSKNZ	Malý stuttgartský komentář. Nový zákon
par.	paralelně
po Kr.	po Kristu
př. Kr.	před Kristem
r.	rok
roč.	ročník
RNT	Regensburger Neues Testament
ř.	řádek
srov.	srovnej
s.	strana
SZ	Starý zákon

ThKNT	Theologischer Kommentar zum Neuen Testament
tzv.	tak zvaný
vyd.	vydání
WBC	Word Biblical Commentary

Označení biblických knih je převzato z *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně Deuterokanonických knih): Český ekumenický překlad*. Praha: Česká biblická společnost, 1995, SZ, s. 9-10, NZ, s. 3).

LITERATURA

- ASSMAN, J. *Egypt*. Praha: Oikoymenh, 2002.
- BARRETT, C. K. *The Gospel according to St John*. London: SPCK, 1996.
- BEASLEY-MURRAY, G. R. *John*. WBC 36. 2. vyd. Nashville: Thomas Nelson Publishers, 1999.
- BENEDIKT XVI. Encyklika *Deus caritas est*, Praha: Paulínky, 2006.
- Bible, písmo svaté Starého a Nového Zákona, Ekumenický překlad*. Praha: Česká katolická charita v Ústředním církevním nakladatelství, 1985 (=ČEP).
- BIČ, M. - POKORNÝ, P. *Co nevíš o Bibli*. Praha: Česká biblická společnost, 1997.
- BOTTÉRO, J. *Nejstarší náboženství: Mezopotámie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2005.
- BROWN, R. E. *Ježíš v pohledu Nového Zákona*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1998.
- BROWN, R. E. *The Gospel according to John XIII-XXI*. AncB 29A. New York: Doubleday, 1970.
- BŮŽEK, R. *Eschatologie*, CMTF UP: 2012-2013, nepublikovaná skripta pro potřeby studentů.
- CANTINAT, J. - LEÓN-DUFOUR, X., „Farizeové“, in *Slovník biblické teologie*, ed. X. León-Dufour, Praha: Academia, 2003, s. 110.
- CARSON, D. A. - DOUGLAS, J. MOO. *Úvod do Nového zákona*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2008.
- ELLISON, H. L., „Farizeové“, in *Nový biblický slovník*, ed. J. D. Douglas, Praha: Návrat domů, 2009, s. 245-246.
- FRANTIŠEK. Apoštolská exhortace *Evangelii gaudium*. Praha: Paulínky, 2014.
- FRANTIŠEK. Encyklika *Lumen fidei*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2013.
- FRANTIŠEK. „Věřím ve vzkříšení těla“. *Světlo – týdeník Matice cyrilometodějské*. Olomouc: MCM, 2013. Roč. XXI, č. 50. s. 2.
- FRANTIŠEK. „Kristovo a naše vzkříšení“. *Světlo – týdeník Matice cyrilometodějské*. Olomouc: MCM, 2013. Roč. XXI, č. 51-52.
- GELSTON, A., „Saduceové“, in *Nový biblický slovník*, ed. J. D. Douglas, Praha: Návrat domů, 2009, s. 893-894.
- GETTY-SULLIVANOVÁ, M. A. *Ženy v Novom zákone*. Trnava: Dobrá kniha, 2005.
- GILLMAN, N. *Vzkříšení a nesmrtelnost v židovském myšlení*. Praha: Vyšehrad, 2007.

- GRASSO, S. *Il Vangelo di Giovanni: Commento esegetico e teologico*. Roma: Citta Nuova, 2008.
- LAGRANGE, M.-J. *Évangile selon Saint Jean*. EtB. 5. vyd. Paris: Gabalda, 1936.
- MAREČEK, P. *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001.
- MICHAELS, J. R. *The Gospel of John*. NICNT. Grand Rapids. MI: Eerdmans, 2010.
- MOLONEY, F. J. *Evangelium podle Jana*. Sacra Pagina 4. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.
- MORRIS, L., „Vzkříšení“, in *Nový biblický slovník*, ed. J. D. Douglas, Praha: Návrat domů, 2009, s. 1114-1117.
- NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1956.
- PLATÓN. *Faidón*. Praha: Oikoymenh, 1994.
- PODBORSKÝ, V. *Náboženství pravěkých Evropanů*. Brno: Masarykova univerzita, 2006.
- POKORNÝ, P. *Apoštolské vyznání víry*. Jihlava: Mlýn, 1994.
- POKORNÝ, P. *Vznik christologie*. Praha: Kalich, 1988.
- POKORNÝ, P. - HECKEL, U. *Úvod do Nového zákona*. Praha: Vyšehrad, 2013.
- PORSCH, F. *Evangelium sv. Jana*. MSKNZ 4. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.
- RÁDHAKRISHNAN, S. *Bhagavadgíta*. Praha: Onyx, 2007.
- RATZINGER, J. *Eschatologie: smrt a věčný život*. Brno: Barrister & Principal, 2008.
- RAVASI, G. *Biblické postavy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.
- RYŠKOVÁ, M. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Karolinum, 2008.
- RADERMAKERS, J. - GRELOT, P., „Vzkříšení/Zmrtvýchvstání“, in *Slovník biblické teologie*, ed. X. León-Dufour, Praha: Academia, 2003, s. 580-584.
- SCHNACKENBURG, R. *Das Johannesevangelium*. III, HThK IV/3. Freiburg – Basel – Wien: Herder, 1975.
- THYEN, H. *Das Johannesevangelium*. HNT 6. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 2005.
- TICHÝ, L. *Úvod do Nového zákona*. Svitavy: Trinitas, 2003.
- VACHALA, B. *Staroegyptská Kniha mrtvých*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2009.
- VLKOVÁ, G. I. *Slovo Boží a slovo lidské*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007.
- WENGST, K. *Das Johannesevangelium*. II. ThKNT 3, Stuttgart – Berlin – Köln:

Kohlhammer, 2001.

VOUGA, F. *Teologie Nového zákona*. Jihlava: Mlýn, 2009.

ZUMSTEIN, J. *L' évangile selon Saint Jean (13-21)*. CNT 4b. Geneve: Labor et Fides, 2007.

POUŽITÉ ELEKTRONICKÉ DOKUMENTY

MAREČEK, P., *Úvod do Nového zákona*, CMTF UP: 2007-2008, nepublikovaná skripta pro potřeby studentů, dostupné na: <https://www.portalcmtf.upol.cz/download.php>

ANOTACE

Název práce:	Ježíšovo vzkříšení v Janově evangeliu
Jméno a příjmení:	Ludmila Jenišová
Katedra:	Katedra biblických věd CMTF UP v Olomouci
Obor:	Učitelství náboženství pro základní školy a Katechetika
Vedoucí práce:	doc. Dr. Petr Mareček, Th.D.
Počet stran:	85
Počet titulů použité literatury:	47
Rok obhajoby:	2014
Klíčová slova:	Janovo evangelium vzkříšený Ježíš věřit Marie Magdalská Petr učedník, kterého Ježíš miloval Tomáš

Diplomová práce se zabývá tématem vzkříšení s důrazem na Ježíšovo vzkříšení, jak o něm vypovídá 20. a 21. kapitola Janova evangelia. Je rozdělená na více částí. Nejdříve zmiňuje autora, dobu, místo vzniku a teologické poselství Janova evangelia. Dále přináší představy vzkříšení jednak v antickém mimobiblickém světě a jednak v pojetí židovském. V následující části přibližuje skutečnost vzkříšení v Novém zákoně se zaměřením na Ježíšovo vzkříšení, jak o něm svědčí formule víry v Pavlových listech, závěrečné kapitoly synoptických evangelií a Petrovo kázání ve Skutcích apoštolů. Nejrozsáhlejší, čtvrtá část, je v této práci stěžejní a podává výklad závěrečných dvou kapitol čtvrtého evangelia. 20. kapitola přináší příběhy o zjevení vzkříšeného Ježíše, v nichž jsou obsaženy hluboké výpovědi o zrodu víry učedníků ve Zmrtvýchvstalého. Námětem 21. kapitoly je vyjasnění úloh zakládajících postav rané církve: Šimona Petra, jenž je ztělesněním autority a „učedníka, kterého Ježíš miloval“, který tím, že uvěřil na základě lásky k Ježíši, aniž by „viděl“, představuje učedníky všech budoucích generací.